

**T. C.
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI
ORTAÇAĞ TARİHİ BİLİM DALI**

DANIŞMENDLİ-HAÇLI MÜNASEBETLERİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**Hazırlayan
Emrah CANATAN**

**Tez Danışmanı
Doç. Dr. Güray KIRPIK**

Ankara-2011

Emrah CANATAN tarafından hazırlanan “**Danışmendli-Haçlı Münasebetleri**” başlıklı bu çalışma 06/05/2011 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda ..ayhan...ile başarılı bulunarak jürimiz tarafından yüksek lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

[İmza]
.....

Doç.Dr. Güray KIRPIK

[Unvanı,AdıveSoyadı](Başkan)

[İmza]
.....

[Unvanı,AdıveSoyadı]

Doç.Dr. Altan ÇETİN

[İmza]

.....
N. Yozukta

[Unvanı,AdıveSoyadı]

Yrd.Doç.Dr. Nihat YAZILTAŞ

ÖNSÖZ

Haçlı Seferleri, XI. yüzyılın son çeyreğinde başlayan, temelinde siyasi ve ekonomik sebepler bulunup dini motiflerle süslenen askeri seferler bütünüdür.

Araştırmanın birinci aşamasında tarihte eşine az rastlanır şekilde, koca bir kıtayı, Avrupa'yı, Asya'ya taşıyan sebepler üzerinde durulacaktır. İkinci aşamada ise Anadolu'ya yapılan Türk akınları ve göçlerle çok kısa bir sürede Diyar-ı Rum'un Türkiye haline gelişi anlatılacaktır. Son olarak Haçlı Seferlerinin başlamasıyla Danişmendliler'in, Anadolu Selçuklu Devleti ile rekabet halinde iken bu rekabeti bir kenara bırakıp, Selçuklularla Haçlılara karşı beraber verdikleri destansı mücadele anlatılacaktır.

Çalışmanın asıl konusu, Danişmendlilerin Haçlı Seferleri sırasında gösterdiği harikulade mücadele ve bu mücadelenin tarihi kıymetidir. Konunun daha anlaşılır olması adına olayları tetikleyen tarihsel dinamikler ayrı ayrı değerlendirilecektir. Haçlıları ve Türkleri Anadolu'ya getiren sebepler ne idi bunlar ortaya koyulacaktır. Haçlıların ve Türklerin Anadolu'ya gelişinin tarihsel çizgide neyi değiştirdiği, daha sonra Haçlı Seferlerinin gidişatına ciddi tesiri olan Danişmendliler'in kimler olduğu, Danişmendliler'in olayların gidişatına müdahalelerinin nasıl bir etki meydana getirdiği anlatılacaktır.

Tez çalışmam boyunca, kıymetli vaktini ayırarak bana rehberlik yapan saygıdeğer tez danışmanım Doç. Dr. Güray Kırpık'a da bu vesileyle teşekkür ederim.

Emrah CANATAN

Ankara, 2011

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	i
İÇİNDEKİLER	ii
KISALTMALAR CETVELİ	iv
TABLO/ŞEKİL DİZİNİ	v
GİRİŞ	1
I. BÖLÜM	10
1.1- ANADOLU’NUN TÜRKLEŞME SÜRECİ	10
1.1.1- Malazgirt Zaferine kadar Anadolu’ya Türk Akınları	10
1.1.2- Alparslan Dönemi Anadolu Akınları ve Malazgirt Zaferi	12
1.1.3- Orta Anadolu’da Türk İskânı	20
1.2- HAÇLI SEFERLERİ	26
1.2.1- Haçlı Seferlerinin Sebepleri	26
1.2.2- Bizans’ın Avrupa’dan Yardım Talebi	32
1.2.3- Haçlı Seferleri’nin Başlaması	36
1.2.4- Eskişehir Savaşı	41
II. BÖLÜM	44
2.1.- DANIŞMENDLİLER	44
2.1.1- Danişmend Gazi ve Danişmend Gazi’nin Tarihi Şahsiyeti	44
2.1.2- Danişmendlilerin Kuruluşu	45
2.2- DANIŞMEND GÜMÜŞTEKİN AHMED GAZİ DÖNEMİ HAÇLILARLA MÜNASABETLER	46
2.2.1- Haçlıların Anadolu’ya Gelişi ve Danişmendlilerle Karşılaşması	46
2.2.2- Bohemond’un Esir Alınması	47

2.2.3- 1101 Yılı Haçlı Seferleri	48
2.2.3.1- I. Haçlı Ordusu.....	51
2.2.3.2- II. Haçlı Ordusu.....	63
2.2.3.3- III. Haçlı Ordusu.....	66
2.2.3.4- 1101 Yılı Haçlı Seferlerinin Sonuçları ve Önemi	69
2.2.4- Malatya'nın Fethi.....	72
2.2.5- Bohemond'un Serbest Bırakılması.....	73
III. BÖLÜM	75
3.1- EMİR GAZİ DÖNEMİ HAÇLI MÜNASEBETLERİ	75
3.1.1- Emir Gazi ve Tarihi Şahsiyeti.....	75
3.1.2- Emir Gazi'nin Antakya Seferi	76
3.1.3- Emir Gazi'nin Malatya'yı Fethi	76
3.1.4- Emir Gazi'nin Çukurova Seferi.....	78
3.2- MELİK MUHAMMED DÖNEMİ HAÇLILARLA MÜNASEBETLER ..	80
3.2.1- Melik Muhammed Dönemi Haçlılarla İlişkiler	80
3.3- MELİK MUHAMMED SONRASI HAÇLILARLA MÜNASEBETLER.	82
3.3.1- Kayseri Kolu (1143-1169).....	83
3.3.2- Sivas Kolu (1143-1175)	85
3.3.3- Malatya Kolu (1143-1152).....	89
SONUÇ	93
KAYNAKÇA	95
ÖZET	103
ABSTRACT	105

KISALTMALAR

a.g.e.	:	Adı geçen eser
a.g.m.	:	Adı geçen makale
bkz.	:	Bakınız
bsk.	:	Baskı
C.	:	Cilt
Çev.	:	Çeviren
DİA	:	Diyanet İslam Ansiklopedisi
EFB	:	Edebiyat Fakültesi Basımevi
GTTA	:	Genel Türk Tarihi Ansiklopedisi
HZR.	:	Hazırlayan
KVTBY	:	Kültür Vakfı Turizm Bakanlığı Yayınları
MEB	:	Milli Eğitim Basımevi
MEİA	:	Milli Eğitim İslam Ansiklopedisi
MKBY	:	Milli Kültür Bakanlığı Yayınları
MKD	:	Milli Kültür Dergisi
Nşr.	:	Neşreden
S.	:	Sayı
s.	:	Sayfa
ss.	:	Sayfalar
TA	:	Türkler Ansiklopedisi
TCKBY Yayınları	:	Türkiye Cumhuriyeti Kültür Bakanlığı
TDVİA Ansiklopedisi	:	Türkiye Diyanet Vakfı İslam
TTK	:	Türk Tarih Kurumu
YTY	:	Yeni Türkiye Yayınları

TABLO/ŞEKİL DİZİNİ

1. 1101 Yılı Haçlı	
Seferi.....	43

GİRİŞ

Türk-İslam tarihi bakımından Orta Çağ'ı genel itibariyle şu olaylar karakterize eder: İslamiyet'in doğuşu, Müslümanların Hristiyan hâkimiyetinde bulunan ülkeleri fethetmesi, Türklerin büyük göçlerle doğudan batıya yönelmesi, durma noktasına gelen İslam fetihlerinin Türklerle yeniden hayat bulması ve bu fetihlere karşı düzenlenen Haçlı Seferleri.

Ortadoğu ve Avrupa coğrafyasına tesir eden olaylar arasında Haçlı Seferlerinin çok özel bir yeri vardır. Başlama tarihi XI. yüzyılın son çeyreği olsa da zihniyet olarak bugün de devam Haçlı Seferlerinin dinamikleri çok iyi tespit edilmelidir. XI. asır sonlarında üreten Ortadoğu'ya karşı tarımsal kriz yaşayan Avrupa yeni kaynaklara yöneldi. Bugün ise enerji kaynakları bakımından zengin Ortadoğu karşısında fakir bir Batı vardır. Tarihsel metalar değişse bile üretim-tüketim ilişkileri farklılaşarak devam etmektedir. Bu yönüyle Ortadoğu, Batı dünyası için hala bir cazibe merkezidir. Bugüne kadar Batılı tarihçiler, Haçlı Seferleriyle ilgili birçok çalışma yapmış; fakat Müslüman-Türk dünyasındaki çalışmaların yetersizliği, Haçlı Seferlerinin tek bir bakış açısıyla insanlığa sunulmasına sebep olmuştur.

Batılı tarihçiler, Haçlıları Anadolu topraklarında karşılayan bu yıkıcı harekete Anadolu'da adeta siper olan Anadolu Türklüğünü adeta es geçmiş; Haçlılara karşı verilen destansı mücadeleler görmezden gelinmiştir. Bu sebeplerle Türk tarihçiliğinin bu önemli meseleyi, çok farklı açılardan ele alıp insanlığa hakikat boyutuyla anlatma zorunluluğu vardır.

Haçlılarla yapılan savaşlar hakkında araştırmalar genelde Selçuklu sultanları etrafında toplanmış; ancak bir dönem Anadolu Selçuklu Devleti'nin başına sultan tayin edecek kadar güçlenen Danişmendli Devleti, yeterince araştırılmamıştır. Orta Asya Türklüğünün taşıyıcıları olan, Anadolu'nun Türkleşmesinde birinci derecede etkili olan Doğu Anadolu Türk Devletleri'nin Haçlılarla mücadelesi bugüne kadar müstakil olarak çok az çalışılmıştır.

Muasır Kaynaklar

Alexiad

Aleksios Komnenos'un kızı Anna Komnena'nın yazdığı "*Alexiad*" Haçlı Seferleri hakkında bilgi veren en önemli kaynaklardan biridir. Alexios'un imparator olmadan öncesindeki başkomutanlık dönemi ile başlayan eser, imparatorun biyografisi mahiyetindedir. Alexiad, Türklerin Anadolu yayılması ile devam edip Batı Anadolu'daki Türk fütuhatını anlatır. Çalışma açısından eserin XI. kitabı önem arz eder. Eser, Alexios'un ölümü ile biter (1118).

Komnena, eserini yazarken tarihçi gibi davranmaz, bazen objektifliği bir tarafa bırakıp gereksiz övgülerde bulunur. Tüm eleştirilere rağmen Alexias, ele aldığı dönemin tarihini, özellikle Anadolu, Balkan Yarımadası, kısaca Yakın Doğu tarihini aydınlatması bakımından son derece önemli bir kaynaktır. Haçlı Seferlerinin sebepleri, Bizans-Haçlı münasebetleri, Türklerle Haçlıların ilk karşılaşmaları Alexiad'da detaylı olarak anlatılır. Eser Türkçe'ye Bilge Umar tarafından "*Alexiad Malazgirt'in Sonrası*" adı ile çevrilmiştir.¹

Azimî Tarihi

XII. yüzyılın ünlü tarihçilerinden olan ve Azimî adıyla bilinen müellifin asıl adı, Halebli Ebu Abdullah Muhammed b. Ali et-Tenuhi el-Halebi'dir. Eser herhangi bir özel ada sahip olmayıp "*Tarih veya Azimî Tarihi (Tarihü'l-Azim)*" adıyla bilinmektedir. Çalışmada, Ali Sevim'in "*Azimî Tarihi (Selçuklular Dönemiyle İlgili Bölümler: (H.430-538)*" eserinden yararlanıldı.² Yazarın "*El-Muvassal*" adlı eserinde konuya dair 1104 yılında meydana gelen olaylar hakkında çok kısa bilgi vermektedir.³

¹ Anna Komnena, Alexiad, Nesr ve Terc. B. Leib, Anne Comnène, Alexiade, Règne de l'emereur Alexis I Commené(1081-1118), 3 Cilt, Paris, 1937-1945(Türkçe Ter. Bilge Umar, Alexiad, Malazgirt'in Sonrası, İstanbul, 1996).

² Azimî Tarihi, Yay. Ali Sevim, TTK, Ankara, 1988.

³ Ali Sevim, Azimî'nin El-Muvassal Adlı Kayıp Eserindeki Selçuklularla İlgili Kayıtlar, Belleten, XLVII, TTK, Ankara 1983.

Câmiü'd-Düvel

Müneccimbaşı Ahmed Dede XVII. yüzyıl Osmanlı tarihçisidir. Müellifin en tanınmış eseri, Osmanlı tarihinin önemli kaynaklarından biri olma konumunu günümüzde de sürdüren ve Arapça yazdığı “*Sahâifü'l-Ahbâr*” adlı eseridir. Aslında bir dünya tarihi olan eser, bu özelliği nedeniyle sonradan pek çok kaynakta “*Câmiü'd-Düvel*” adı ile anılmıştır.

Eser, “*Müneccimbaşı Tarihi*” şeklinde de anılır. Dünyanın kuruluşu ile ilgili efsanevi anlatılardan IV. Mehmed saltanatına kadarki dönemi ele alır. Çalışmada Haçlıların 1096’da Anadolu’ya gelişi konusu anlatılırken Ali Öngül’ün çevirisinden yararlanılmıştır.⁴

Danışmendname

Eser, üç ayrı müellif tarafından farklı yüzyıllarda kaleme alınmıştır. İlk olarak, Mevlana İbn-i Ala tarafından II. İzzeddin Keykavus zamanında, yine onun emriyle H.642/M. 1244 tarihinde telif edildiği tahmin edilmektedir.⁵

Bugün elimizde bulunan Danışmend Gazi Destanı nüshaları, Tokat Kalesi dizdarı Ali Arif tarafından, Mevlana İbn-i Ala’nın telif ettiği eser yeniden kaleme alınarak vücut bulmuştur. İkinci nüsha konusunda da kesin bir tarih yoktur. Ancak birçok araştırmacı eserin I. Murat devrinde yazıldığı noktasında hem fikirdir. Eserin üçüncü safhası ise XVI. yüzyıl tarihçilerinden Gelibalulu Mustafa Ali’nin Mikratü’l-cihad’ıdır. Gelibolulu, eserini, Arif Ali’nin ele aldığı Danışmend Gazi Destanı’nın nüshalarından birini esas alarak yazmıştır.⁶

Hem tarihi olayların hem de metinlerin yazıya geçirilişi açısından Danışmend Gazi Destanı, Battal Gazi Destanı ve Saltuk Gazi Destanı

⁴ Müneccimbaşı, Camiu’d-Düvel, Yay. Ali Öngül, Selçuklular Tarihi II. Anadolu Selçukluları ve Beylikler, Akademi, İzmir, 2001.

⁵ Necati Demir, Danışmendname, Akçağ, Ankara, 2004, s. 18, Necati Demir, “Anadolu’da Teşekkül Etmiş Destani Halk Hikayelerinde Haçlı Seferlerinin İzleri”, Uluslararası Haçlı Seferleri Sempozyumu, Ankara, 1999, ss. 195-196.

⁶ Ahmet Yaşar Ocak, “Danışmendname”, TDVİA.8, s. 478.

zincirinin ikinci halkasını oluşturur. Danişmend Gazi Destanı, Battal Gazi Destanı'nın tamam olduğunu, Battal Gazi ve gaza arkadaşlarının ebediyete intikal ettiğini bildiren cümlelerle başlar; fakat Laurent muasır kaynakların verdiği bilgilerin çelişkili olduğuna işaret etmiştir. Laurent'e göre hanedan VIII. yüzyılda Bizanslılara karşı gaza yapan Seyit Battal Gazi'nin torunları olduğu ancak bir efsanedir.⁷

Eserin şimdiye kadar on sekiz nüshası tespit edilmiştir. Arif Ali'nin kaleme aldığı Danişmend Gazi Destanı, Oğuzcan'ın Anadolu'da hâkim duruma geçtiği yıllarda yazılmıştır ve oldukça sadedir. Destan, XVII meclisten oluşan büyük bir eserdir. Eserde bulunan meclisler müstakil olmakla beraber birbirinin devamı niteliğindedir.

Danişmend Gazi Destanı'nda olayları geçtiği rivayet edilen mekânların tamamının gerçek olduğu söylenebilir.⁸ Yer isimleri incelendiğinde olayların tamamının Anadolu'da geçtiği görülür. Anlatılanların büyük kısmı, tarihi olaylarla uyumludur. Malatya'dan fetihler yamak için harekete geçek Türk ordusu, Kayseri, Ankara ve Kastamonu çizgisinin kuzeyinde kalan ve Karadeniz'e kadar olan kısmı fethetti. Destanda bu bölge içerisinde bulunan şehirleri ve bazı diğerleri eski ve yeni isimlerle kaydetmekle günümüze ulaştırmıştır.⁹

Zaman zaman daha da ayrıntıya inilerek bu şehirlerin içinde bulunan ve olayların geçtiği yerlerdeki kale ve köylerin isimleri verilir. Özellikle Tokat ve Tokat'a yakın yerlerde olan olaylar anlatılırken çok ayrıntıya inilir mekânların tasvirleri yapılır.¹⁰

Danişmendname'nin XII. Meclisine ait 21 varak (170a-191a) tamamen 1101 yılında Amasya yakınlarında Haçlı-Türk savaşıyla ilgili rivayetlerdir

⁷ Ercüment Kuran, Çağdaş Batı Kaynaklarına Göre Danişmendliler Tarihi, s. 25.

⁸ Ercüment Kuran, Çağdaş Batı Kaynaklarına Göre Danişmendliler Tarihi, s. 26.

⁹ Anadolu'daki yer isimleri hakkında teferruatlı bilgi için: "Paul WITTEK, Bizanslılardan Türklere Geçen Yer Adları, Çev. Minih Eren, Selçuklu Araştırmaları Dergisi 1, 1969, TTK, Ankara, 1970, ss. 193-241."

¹⁰ Sargon Erdem, "Tokat Kelimesi Üzerine Düşünceler", Türk Kültür ve Türk Tarihinde Tokat Sempozyumu, Tokat, 1987.

diyebiliriz. Ayrıca eserin başka bölümlerinde diğer Haçlı-Türk savaşlarının da izleri bulunmaktadır.¹¹

1097’de Haçlıların Anadolu topraklarındaki geçişi sırasında meydana gelen hadiselerde meşhur olmuş bazı isimler, eserin çeşitli yerlerinde geçmektedir.¹² Danişmend Gazi Anadoluda fetihler yaparken aralarında Almanların da bulunduğu birleşik bir ordunun Türklerle savaşmak için geliş eserinde anlatılır.

Haçlı Seferleri sırasında Hasan Bey’in Haçlılara karşı verdikleri mücadele Danişmendname’ye yansımıştır. Danişmendname’de Bohemond’un esir alınışı anlatılmaz.¹³ Danişmendname Haçlı Seferleri hakkında 1101’den itibaren teferruatlı bilgi sunmaya başlar.

Ebu’l - Ferec Tarihi

Abu’l Farac İbnü’l-İbri, eserinde, Hz. Âdem’den başlayarak 1985 yılına kadarki tarihi olayları ele alır. Eser, Ömer Rıza Doğrul tarafından İngilizce’den Türkçe’ye 2 cilt halinde çevrilmiştir.¹⁴ Çalışma açısından eser son derece önem arz eder.

El-Kâmil fi’t-Târih

İzzüd-din Ebul-Hasen Ali b. Muhammed (İbnü’l-Esîr), yazdığı “*El-Kâmil fi’t-Târih*” 12 ciltten oluşmaktadır. Eserde kâinatın yaratılışından 1231’e kadar yaşanan önemli olaylar anlatılır. Eser, Haçlı Seferlerini teferruatıyla anlatır. Eser Haçlıların 1095-1120 yılları arasında Ortadoğu’daki faaliyetleri

¹¹ Necati Demir, “Anadolu’da Teşekkül Etmiş Destani Halk Hikayelerinde Haçlı Seferlerinin İzleri”, Uluslararası Haçlı Seferleri Sempozyumu, Ankara, 1999, ss. 196-197.

¹² Necati Demir, “Anadolu’da Teşekkül Etmiş Destani Halk Hikayelerinde Haçlı Seferlerinin İzleri”, s. 197.

¹³ Necati Demir, “Anadolu’da Teşekkül Etmiş Destani Halk Hikayelerinde Haçlı Seferlerinin İzleri”, s. 197.

¹⁴ Ebu’l-Ferec, Ebu’l-Ferec Tarihi, Cilt II, Çev., Ömer Rıza Doğrul, TTK, 3. Basım, Ankara, 1999

hakkında birçok bilgi verir. Çalışma sırasında Abdülkerim Özaydın'ın tercümesi kullanılmıştır.¹⁵

El-Evâmiru'l- Alâ'iyye fi'l Umûri'l-Alâiyye

Eserin yazarı olan İbn Bibî hakkında pek fazla bilgi yoktur. Nasîreddin Hüseyin b. Muhammed b. Ali er-Câferi el-Rugadi kısa adıyla İbn Bibî el-Müneccime ya da İbni Bibî'nin ele aldığı Anadolu Selçukluları tarihi hakkında en önemli eserlerden biri "*El-Evâmiru'l- Alâiyye fil umûri'l-Alâiyye*'dir". Eser Mürsel Öztürk tarafından Türkçeye çevrilerek yayınlanmıştır.¹⁶ Çalışmadan, Anadolu'nun Türkleşme süreci, I. Kılıç Arslan'ın Malatya kuşatması, Haçlıların Anadolu'ya gelip İznik'i kuşatması, Sultan I. Mesut devri, II. Kılıç Arslan'ın Danişmendli topraklarına hâkim olması konularında yararlanılmıştır.

El-Feth el-Kussi fi'l-feth el-Kudsi

İmadeddin al-Kâtip Al-İsfhânî'nin bu eseri Kudüs Haçlı Krallığı'nın yıkılması ve III. Haçlı Seferi sırasındaki gelişmeleri aktaran önemli kaynaklardan biridir. Çalışmada Emir Gazi dönemi Haçlılarla mücadele anlatılırken Ramazan Şeşen'in çevirisinden yararlanılmıştır.¹⁷

Ioannes Kinnamos

Ioannes tarafından, İmparator Manuel'in ölümünden (1180) sonra kaleme alınan eser, Manuel'in saltanat dönemini konu alır. Eser Alman Haçlı ordusunun Balkanlardaki ilerleyişi ve İstanbul'a gelişi, İstanbul önünde yaşanan olaylar, kral Konrad ile imparator Manuel arasındaki ilişkiler hakkında verdiği bilgiler açısından çok önemlidir. Olaylar aktarılırken yazarın taraflı tutumu göze çarpar. Çalışmamızda Sultan Mesut dönemi Haçlılarla

¹⁵İbnü'l-Esîr, El-Kâmil fi't-Tarih, 12 Cilt, Kahire, 1884(Nesr C.J. Tornberg, , 14 Cilt, Leiden 1851-1864);Türkçe Terc. Abdülkerim Özaydın, 12 Cilt, İstanbul, 1987.

¹⁶İbn Bibî, El Evamirü'l-Alâiyye Fil-Umûri'l-Alâiyye, TCKBY, Çev., M. Öztürk, Ankara, 1996.

¹⁷ Ramazan Şeşen, "İmad al-din al-Kâtip Al-İsfhânî'nin Eserlerindeki Anadolu Tarihi İle İlgili Bahisler", S. A.D, Malazgirt Zaferi Özel Sayısı, Ankara, 1971.

mücadele ve Melik Zunnun dönemine dair verilen bilgilerden yararlanıldı. Eser Türkçeye Işın Demirkent tarafından çevrilmiştir.¹⁸

İbnü'l-Adîm

Kemalüddin Ebu'l-Kasım Ömer İbni Ahmed İbnü'l-Adîm'in yazdığı "*Bugyetü'l-Taleb fi Tarihi Haleb*", Halep şehrinde yaşamış ünlü kişilerin hal tercümelerini anlatır. Bu eserden, Tuğrul Bey, Çağrı Bey, Alp Arslan dönemini anlatırken, Ali Sevim'in "*Biyografilerle Selçuklular Tarihi Bugyetü'l-Taleb fi Tarihi Haleb Çeviri, Notlar ve Açıklamalar*" eseri kullanılarak yararlanılmıştır.¹⁹ İbnü'l-Adîm 1192'de Kudüs'te dünyaya gelip 1262'de Kahire'de vefat etmiştir.

Mir'âtü'z-Zamân fi Târihi'l-Ayân

Sıbt İbnü'l-Cevzî yazmış olduğu "*Mir'âtü'z-Zamân fi Târihi'l-Ayân*" ismindeki Arabça tarihi çok meşhurdur. Mir'âtü'z-Zamân umumi bir tarih kitabıdır. Eserde, Eyyûbî Devleti hâkimiyetindeki Sûriye'de meydana gelen hâdiseler, ayrıntılı bir şekilde ele alınmıştır.

Sıbt İbnü'l-Cevzî (Şemsüddîn Ebü'l-Muzaffer Yûsuf bin Fergâlî bin Abdullah) 1186 tarihinde Bağdat'ta doğup 1257'de Dimaşk'ta (Şam) vefat etmiştir. Eserden Tuğrul Bey dönemi Anadolu akınlarını anlatılırken yararlanıldı. Çalışmada Ali Sevim'in çevirisi kullanılmıştır.²⁰

Müsâmeretü'l-Ahbâr ve Müsâyeretü'l-Ahyâr

1323 yılında, Timurtaş Noyan adına Kerîmüddîn Aksarayî tarafından yazılan "*Müsâmeretü'l-Ahbâr ve Müsâyeretü'l-Ahyâr* " dört bölümden oluşmaktadır. Eserde olaylar 1323 yılına kadar gelmektedir. Üçüncü bölüm, Büyük Selçuklu Devleti'nin kuruluşundan dağılmasına kadar olan olayları ve Anadolu Selçukluları'nda II. Gıyaseddin Keyhüsrev dönemine ait bilgiler

¹⁸ Ioannes Kinnamos, Historia, Çev. Işın Demirkent, TTK, Ankara 2001.

¹⁹ İbnü'l- Adim Bugyetü't-Taleb fi Tarihi Haleb, Çev. Ali Sevim, Biyografilerle Selçuklular Tarihi, TTK, Ankara, 1982.

²⁰ Sıbt İbnü'l-Cevzi, Mir'atü'z- Zaman fi Tarihi'l-Ayan, Yay., Ali Sevim, TTK, Ankara, 1968.

aktarır. Dördüncü bölümde ise Anadolu Selçukluları'nın yaklaşık son yetmiş beş yıllık tarihi verilir. Eserde olaylar 1323 yılına kadar gelmektedir. Çalışmada Mürsel Öztürk'ün çevirisi kullanılmıştır.²¹ Eser, dipnot olarak kullanılırken, Aksarayî olarak verilmiştir.

Niketas Khoniates

Niketas'ın XIII. yüzyılın başlarında yazdığı eser, 1118-1206 yılları arasındaki Bizans tarihini konu alır. Niketas, II. Haçlı Seferi sırasında imparator Manuel'in Haçlılar ile ilişkilerini, onlara karşı duyduğu endişeleri ve aldığı tedbirleri anlatmıştır. Çalışmada Melik Muhammed dönemi Haçlılarla mücadele anlatılırken Fikret Işıltan'ın çevirisi kullanılmıştır.²²

Urfalı Mateos ve Papaz Grigor'un Zeyli

Urfalı Mateos, XI. yüzyıl sonundan XII. yüzyılın ilk çeyreğine kadar yaşamış, Urfa yöresi ve Suriye'de yaşanan olaylara tanık olmuştur. Eserde olaylar, X.yüzyılın ortalarından başlayarak anlatılır.

Urfalı Mateos'un Vekayiname'si ve Papaz Grigor'un Zeyli, Yakın Doğu tarihi ve özellikle bu bölgelerin Türkler tarafından alınışını, Haçlı Seferlerini, Latin prenslerinin hayatlarını anlatan çok önemli bir kaynaktır. Çalışmanın Alparslan zamanı Anadolu akınları ve Malazgirt zaferini konu alan bölümlerinde, Kılıç Arslan'ın Malatya kuşatması, Haçlıların Antakya'ya kadar ilerleyişi, Danişmend Gazi'nin Bohemond'u esir alması ve onun serbest bırakması konularında yararlanılmıştır.

Papaz Grigor, Urfalı Mateos'un talebesidir. Mateos'un 952'de başlayıp 1137 bitirdiği olayları, 1137'den başlayıp 1163 tarihine kadar devam ettirir. Çalışma esnasında Hrant D. Andreasyan çevirisi kullanılmıştır.²³

²¹ Aksarayî, *Müsâmeretü'l-Ahbâr*, Çev. Mürsel Öztürk, TTK, Ankara, 2000, s. 12.

²² Niketas, *Historia*, Çev. Fikret Işıltan, TTK, Ankara 1995.

²³ Urfalı Mateos Vekayi-Namesi ve Papaz Grigor'un Zeyli, Çev. Hrant D. Andreasyan, 3. Basım, TTK, Ankara, 2000.

2- Yerli Tetkik Çalışmalar

Çalışmanın konusu olan Danişmendlilerin Haçlılarla mücadelesine dair doğrudan bir çalışma bulunmamaktadır. Ancak bu döneme dair yazılan diğer tetkik eserlerden yararlanılarak, Danişmendli-Haçlı mücadelesi ortaya koyulmuştur. Haçlılarla ilgili Steven Runciman'ın "*Haçlı Seferleri Tarihi*", Işın Demirkent'in "*Haçlı Seferleri*", Güray Kırpık'ın "*Doğunun ve Batının Gözünden Haçlılar*" çalışmaları, Haçlıları ve Haçlıların düzenlemiş oldukları seferleri ortaya koyma yönüyle önem arz eder. Osman Turan'ın "*Selçuklular Zamanında Türkiye*", Işın Demirkent'in "*Türkiye Selçuklu Hükümdarı I.Kılıç Arslan*", makale, bildiri ve incelemelerin toplandığı "*Haçlı Seferleri Tarihi*", Salim Koca'nın "*Türkiye Selçukluları Tarihi II. Cilt Malazgirt'ten Miryakefalon'a*" eserleri Türk-Haçlı münasebetlerini ortaya koyması bakımından önemli çalışmalardır. Bunların yanı sıra Türklerle Haçlıların münasebetlerini konu edinen birçok makale de bulunmaktadır.²⁴

²⁴ Steven Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, C.I-II, Çev. Fikret Işıltan, TTK 3.Basım, Ankara, 1998; Işın Demirkent, *Haçlı Seferleri*, Dünya, 3. Baskı, İstanbul, 2009; Güray Kırpık, *Doğunun ve Batının Gözünden Haçlı Seferleri*, Selenge, İstanbul, 2009; Osman Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, Ötüken, 8. Bsk., İstanbul, 2004; Işın Demirkent, *Türkiye Selçukluları Hükümdarı Sultan I.Kılıç Arslan*, TTK, Ankara, 1996; Işın Demirkent, *Haçlı Seferleri Tarihi Makaleler- Bildiriler- İncelemeler*, Dünya, İstanbul, 2007; Salim Koca, *Türkiye Selçukluları Tarihi II.Cilt Malazgirt'ten Miryokefalon'a (1071-1176)*, Karam, Çorum, 2003.

I. BÖLÜM

1.1- ANADOLU'NUN TÜRKLEŞME SÜRECİ

“Türkler²⁵anavatanları olan Orta Asya’da tarihi devirler hususiyle milattan önce III. asırdan miladi IX. asra kadar hüküm süren Hunlar ve Göktürkler zamanında, Çin hudutlarından Şark ve Orta Avrupa’ya Balkanlara doğru 1400 yıl zarfında devamlı ve sayısız göç yapmıştır.”²⁶

1.1.1- Malazgirt Zaferine kadar Anadolu’ya Türk Akınları

Anadolu’ya ilk Türk girişi Hun Türkleri tarafından miladi IV. yüzyılın sonlarına doğru gerçekleşti. Asya Hunları’nın devamı ve torunları olarak kabul edilen Batı Hunları-Avrupa Hunları), Karadeniz’in kuzeyinde kalan Ostrogot ve Vizigotları daha ilk saldırılarında mağlup etti. 378 yılında Tuna ırmağını geçerek Batı Roma ve Bizans topraklarını geçen Türkler Roma imparatoru Theodosios’un ölümünden sonra, bir yandan Balkanlar üzerinden Trakya’ya yürürken öte yandan da Kafkas dağlarını aşarak Anadolu’ya girdi. 395-398 arasında Hun Türklerinin Anadolu seferi, tarihte Anadolu’ya ilk Türk girişini temsil etmektedir.²⁷

Kurulduğu coğrafya itibariyle Bizans ve Sasani devletiyle siyasi, askeri, ekonomik, sosyal ve kültürel ilişkilerde bulunan Sabarlar, Bizans’a karşı Sasanilerle ittifak yaptılar ve Bizansla mücadeleye başladılar.²⁸Sabarlar, Kafkasların güney bölgelerine kadar olan Bizans memleketine akınlar düzenledi. Daha sonra ileri hareketlerine devam eden Sabarlar, Kayseri, Konya ve Ankara yörelerine akınlar yapıp pek çok ganimet elde etti. Bu akınlardan sonra Sabarlar, Kafkasları aşıp yurtlarına döndü.²⁹

²⁵ Bkz. Türk adının anlamı, Türk soyu, Türklerin yayılmaları konularında için; İbrahim Kafesoğlu, Türk Milli Kültürü, İstanbul, 2005.

²⁶ Osman Turan, Selçuklular Zamanında Türkiye, Ötüken, 8. Bsk., İstanbul, 2004, ss. 34-35.

²⁷ Ali Sevim, Anadolu’nun Fethi Selçuklular Dönemi, TTK, 3. Baskı Ankara 2000, ss. 33-34.

²⁸ Ali Sevim, Anadolu’nun Fethi Selçuklular Dönemi, s. 34.

²⁹ Ali Sevim Anadolu’nun Fethi Selçuklular Dönem, s. 35.

Abbasiler döneminde Türkistan'dan ve Horasan'dan Anadolu'ya getirilerek, Bizans'a karşı gazalarda bulunan gönüllü gaziler arasında çok sayıda Müslüman-Türk vardı. İslam ordularının Suriye, El-Cezire, Doğu Anadolu ve Azerbaycan'ı fetihden sonra Müslüman- Bizans mücadeleleri Tarsus-Malatya-Erzurum hattında devam etti.

Aşağı yukarı 3 asır boyunca Anadolu'da Bizans'a karşı yapılan bu gaza hareketleri, bu ülkedeki şehir ve kalelerin geniş çapta harap olmasına sebep olmuş ve buradaki Bizans savunmasına ağır darbeler indirmiştir.

X. yüzyıl sonuna doğru Oğuz boyunun belli başlı grupları, İslamiyet'i kabul etmiş ve o günden itibaren Türkmen³⁰ adıyla tanınmaya başlanmıştır.³¹ "Seyhun sahasından inerek Maverâ'ün-nehr ve İran'da bir müddet dolaştıktan sonra Bizans serhatlarına gelen Selçuklu hükümdar ve emirlerinin komutasında gelen, Anadolu'yu Türkleştiren Oğuz Türkmenleri, Küçük Asya'nın İslami tarihinde, şüphesiz çok büyük bir rol oynamıştır."³²

Anadolu'ya Çağrı Bey³³ ile 1018'de başlayan³⁴ ve 1040 yılına kadar devam eden Oğuz akınları bir keşif hareketinden ileri bir tarihi ehemmiyet arz etmez;³⁵ fakat imparatorluğun kuruluşundan Malazgirt Savaşı'na kadar süren otuz yıllık gaza ve savaşlar, Anadolu'da Bizans mukavemetini kırmak ve burada yerleşme imkânlarını hızlandırmak bakımından büyük mana taşır.³⁶ 1040 yılında Tuğrul ve Çağrı Beyler kumandasındaki Oğuzların Dandanakan'da Gazneli ordusunu perişan etmesiyle Ön Asya ve Anadolu'nun yolu artık Oğuz Türklerine açılmıştır.³⁷ Bizans'ın birikmiş

³⁰ Bkz. Türkmen adı için; İbrahim Kafesoğlu, "Türkmen Adı, Manası ve Mahiyeti", Türkler, C.VI, ss. 580-583.

³¹ Claude Cahen, Osmanlılardan Önce Anadolu, s. 1.

³² Fuat Köprülü, Anadolu'da İslamiyet, Hız. Metin Ergun, Akçağ, Ankara, 2005, s. 13.

³³ Bkz. Çağrı Bey'in faaliyetleri için: Mehmet Altay Köymen, Büyük Selçuklu İmparatorluğu Tarihi, C.I, 2. Bsk., TTK, Ankara, 1993, ss. 104-115.

³⁴ Urfalı Mateos, s. 48.

³⁵ Osman Turan, Selçuklular Tarihi ve Türk-İslam Medeniyeti, s. 281.

³⁶ Osman Turan, Selçuklular ve İslamiyet, s. 48.

³⁷ Mustafa Kafalı, "Anadolu'nun Fethi ve Türkleşmesi", s. 178.

servetini İran'a taşımak Tuğrul Bey³⁸ zamanında Bizans imparatorluğuna karşı yapılan bütün seferlerin ortak özelliğidir.³⁹

X. ve XI. asırda vukuu bulan büyük Türk muhacereti bir yandan Hazar Denizi'nin kuzeyinden başlayarak Avrupa'nın şarkını, ortasını ve Balkanları içine almış; öte yandan da Müslüman-Türkleri Harizm, Horasan, Afganistan, Irak, İran, Suriye, Azerbaycan ve özellikle Anadolu'yu Türk göçleriyle doldurmuştur.⁴⁰ Nitekim Anadolu, tarihinde ilk defa etnik, kültürel ve dini simasını az bir zaman içerisinde ve külliye değiştirmiştir. Bu büyük inkılâp ya bu ülkede yaşayan Hristiyan halkların toptan din değiştirmesi ve İslamlaştırılması veyahut yerli kavimlerin kitleler halinde imha edilmesi şeklinde tenkitsiz ve tahmini görüşlere ve yakıştırmalara göre izah edilmek istenmiştir.⁴¹

1.11.2- Alparslan Dönemi Anadolu Akınları ve Malazgirt Zaferi

Alp Arslan'ın Rey'den ordusunu alarak çıktığı ilk seferi, Rum gazası idi.⁴² Alp Arslan kendisinden önceki bu çabalara devlet başkanı olarak iki yeni fetih ekledi. Tiflis-Çorum arasını istila edip Gürcü diliyle söylenişi bugüne gelen Ahalkalek'i (Akşehir) fethetti. Ardından Alp Arslan, 1064 yılında eski Ermeni başşehri Ani'ye girdi.⁴³ İslam âleminde sevinç meydana getiren bu neticeler üzerine halife, Alp Arslan'a, Ebu'l Feth ünvanını verdi (1064).⁴⁴ 1066 yılında Amanos Dağları'nın geçitlerini alarak ertesi yılın ilkbaharında Kapadokya'nın başşehri Kayseri'ye gelindi. Bu zaferler, Türklere, Ermeniler üzerinde kayıtsız şartsız hâkimiyeti sağladı. Müteakip yıllar içerisinde Türkler akınlarıyla imparatorluk içlerine kadar girdi. 1068 yılında Niksar ve Amorion'a

³⁸ Bkz. Tuğrul Beyin fetihleri için "Müneccimbaşı, Camiu'd-Düvel, C.I; İbnü'l-Esîr, C.IX, s. 379.

³⁹ Mehmet Altay Köymen, Tuğrul Bey, KVTBY, Ankara, 1986, s. 52.

⁴⁰ İbrahim Kafesoğlu, Türk Milli Kültürü, Ötüken, İstanbul 2005, ss. 50-57.

⁴¹ Bu yaklaşıma bir cevap niteliğinde Salim Koca, "Diyar-ı Rum'un Türkiye Haline Gelmesinde Türk Kültürünün Rolü" Türkiyat Araştırmaları Dergisi, C.I'e bakılabilir.

⁴² Bkz. Alp Arslan'ın doğu Anadolu ve Gürcistan seferi için, "Müneccimbaşı, Camiu'd-Düvel, C.I, ss. 36-38.

⁴³ Urfalı Mateos, ss. 119-120; Sibt İbnü'l Cevzi, s. 14; Steven Runciman, Haçlı Seferleri Tarihi, C.I, s. 48.

⁴⁴ İbrahim Kafesoğlu, Selçuklu Tarihi, MEB, İstanbul, 1972, s. 44.

1069 yılında Konya'ya ve 1070 yılında Ege Denizi sahili yakınında Denizli'ye kadar ilerlendi.⁴⁵

Romanos Diogenes, Balkanlarda Bulgar, Peçenek ve Oğuzlara karşı başarılı mücadeleler verdi.⁴⁶ Diogenes kendi zamanına kadar iyi korunamayan Anadolu'yu kurtarmak için Makedonya, Bulgar, Oğuz, Frank ücretli askerlerinin de içinde bulunduğu büyük bir oduyla sefer çıktı.⁴⁷ Diogenes, Halep'e kadar geldiği halde Anadolu'daki Türkmen varlığını sona erdiremedi.⁴⁸ Zira büyük Bizans ordusu önünden çekilen Türkmenler, Afşin Gazi idaresinde imparator Halep'te iken batıda Sakarya boylarında Amuriyye (Akşehir- Eskişehir arası) şehrini fethetti. İmparator, umduğu neticeyi alamadan döndüğü Konya, Türklerin elindeydi. Anadolu'da, Afşin'den başka Sanduk Ahmet-Şah da fetihler yaptı.⁴⁹ Kızılırmak vadisinde ilerleyen Türkler 1067'de Kayseri'yi fethetti. Orta Anadolu Türkmenlerle dolmuştu. Ardından Konya 1069'da fethedildi.⁵⁰

Tuğrul Bey, sözde hala Bizanslıların sayılan; fakat Türklerin dolaşp durduğu bir ülkenin tam ortasında savunmasız halde bulunan Erciş ve Malazgirt'i fetihle işe başladı.⁵¹ Daha sonra Salar-ı Horasan ve Gümüştekin'in keşfetmiş olduğu yolla Urfa istikametine indi.⁵² Daha sonra Haleb'e ulaştı. Bir taraftan bu gelişmeler devam ederken öte yandan Alp Arslan ile Diogenes arasında müzakereler sürdü.

Alp Arslan Mısır'a ulaşmadan önce, orada bulunan Arap şeyhlerini kesin olarak kendisine bağlamak istedi. Diogenes sayı bakımından olduğu kadar askeri nitelik ve manevi birlik açısından da güçlü, Malazgirt ve Erciş'i fethetmeye yönelmiş, yeni bir ordu topladı. Alp Arslan süratle hareket ederek

⁴⁵ Urfalı Mateos, s. 106; Steven Runciman, Haçlı Seferleri Tarihi, s. 48.

⁴⁶ George Ostrogorsky, Bizans Devleti Tarihi, s. 339.

⁴⁷ Ali Sevim, "Malazgirt Meydan Savaşı ve Sonuçları", Malazgirt Armağanı, 2. Bsk., TTK, Ankara, 1993, s. 223.

⁴⁸ İbnü'l-Esîr, C.X, s. 71.

⁴⁹ Yusuf Küçükdağ- Caner Arabacı, Selçuklular ve Konya, Mikro Yay., 2. Bsk., s. 38.

⁵⁰ a.g. e., s. 37.

⁵¹ Ali Sevim, "Malazgirt Meydan Savaşı ve Sonuçları", s. 220.

⁵² Urfalı Mateos, s. 134; Bkz. Urfa tarihi hakkında: Fikret Işıltan, Urfa Bölgesi Tarihi, EFB, İstanbul, 1960.

Cezire yoluyla Azerbaycan'a döndü. Muhtelif Türkmen kabilelerinden toplantıya bildiği kadarıyla bir ordu kurdu. Ve Bizanslılarla karşılaşmak üzere yola çıktı.

İmparatorluğun başına geçen Romanos Diogenes Ermenistan'ın geri alınması gerektiğini anladı; fakat Bizans ordusu 50 yıl önceki gibi kuvvetli değildi. Ordunun büyük kısmını şimdi yabancı ücretli askerlerden Vareg muhafız alayı İskandinavyalılardan, Batı Avrupa'dan gelen Frank ve Normanlardan, Kuzey'in İslavlarından ve Güney Rusya steplerindeki Türklerden, Peçenek, Kuman ve Oğuzlardan oluşuyordu.⁵³

Romanos Diogenes 1071 ilkbaharında Ermenistan'ı geri almak üzere sefere çıktı.⁵⁴ İmparatorun düşüncesi Türk ordusu Güneyden gelinceye kadar Ermeni kalelerini almak buralara garnizonlar yerleştirmektir. Alp Arslan, Bizans ordusunun ilerlediği haberini aldığı anda Suriye'de Halep yakınındaydı. Alp Arslan haberi aldığı anda kuzeye doğru yöneldi. Romanos Diogenes, Yukarı Fırat'ın güney kolu boyunca Ermenistan'a girmişti. Malazgirt yakınında savaş birliklerini ayırdı. Kendisi bizzat Malazgirt üzerine yürüdü.⁵⁵ Frank ve Kumanları Van Göl'ü kıyısındaki Ahlât üzerine gönderdi. Malazgirt'te Alp Arslan'ın yürüyüş halinde olduğu haberini aldı. Türkler erişmeden ordusunun kısımlarını birleştirmek üzere güney batıya yöneldi.⁵⁶ Bu durum İmparator ve ordusu üzerinde derin moral bozukluğuna yol açtı.

Alp Arslan'ın seferinin amacı Bizans sınırında emniyeti sağladıktan sonra Âli b. Hamdan'ın kendisine vaat ettiği Mısır'a girmektir.⁵⁷ Alp Arslan, 1071'de Bizans hücumunun ilanı ile geri dönmeye mecbur kalınca kendi adına Şam'daki Mısır muhafızına hücum vazifesini verdi.⁵⁸

⁵³ Steven Runciman, Haçlı Seferleri Tarihi, C.I, s. 48.

⁵⁴ Urfalı Mateos, s. 137. Urfalı Mateos bu tarihi 1070 olarak verir.

⁵⁵ Urfalı Mateos, s. 138.

⁵⁶ Steven Runciman, Haçlı Seferleri Tarihi, C.I, s. 49.

⁵⁷ Claude Cahen, "Türklerin Anadolu'ya İlk Girişi", s. 1398.

⁵⁸ Claude Cahen, İslam Kaynaklarına Göre Malazgirt Savaşı, Çev: Zeynep Kerman, Türkler, C.VI, s. 206.

Alp Arslan, Azerbaycan'dan Muş'un Rahva Ovasına geldi. Murat nehrinin kıyısına yerleşip, stratejik noktaları tuttu.⁵⁹ Salim Koca, coğrafyayı savaş stratejisinde önemli olduğunu şöyle ifade eder: "İrmakların, vadilerin ve tepelerin sağladığı avantajlardan azami ölçüde yararlanmak, Türk savaş taktiğinin önemli bir faaliyetiydi. Öyle ki, etrafında birçok tepenin bulunduğu Rahva Ovası, Selçuklu at birliklerinin rahatça manevra yapmalarına ve pusu kurmalarına elverişli bir saha idi."⁶⁰

Alp Arslan, bu stratejik konumu, iyi değerlendirecekken, Bizans'ta stratejik avantaj yoktu. Üstelik yanlış bir yerde, su kaynaklarından uzak bir alanda, karargâhını kurdu. Savaş başlamadan önce usulen, barış teklifinde bulunan Selçuklu oldu.⁶¹ Selçuklu komutanı Sav-tekin, barış elçisiyle birlikte, durum değerlendirmesi için, Bizans imparatoruna gittil. Zaferden emin olan imparator, Alparslan'ın teklifini çok kaba bir şekilde reddetti ve elçileri geri çağırdı.⁶²

26 Ağustos 1071 Cuma sabahı Alp Arslan askerlerini toplayarak atından indi ve secdeye kapanarak Allah' a niyazda bulundu: "*Yarabbi! Senin azametinin karşısında yüzümü yere seriyor; seni kendime vekil yaparak senin uğrunda cihad ediyorum. Ey Tanrım! Niyetim halistir; bana yardım et; sözlerimde hilaf varsa beni kahret!*" sözleri ile derin imanın icabını yaptı ve başını secdeden kaldırdı.⁶³ Ardından askerlerini, komutanlarını toplayarak onlara şöyle bir hitapta bulundu: "*Burada Allah'tan başka bir sultan yoktur; her emir ve kader tamamıyla onun elindedir. Bu sebeple benimle birlikte savaşmakta veya savaşmamak için uzaklaşmakta serbestsiniz*" dedi. Bu imanlı ve heyecanlı sözlerden sonra bütün askerler hep bir ağızdan "*asla emrinden ayrılmayacağız*" cevabını verdiler."⁶⁴ Bundan sonra Alp Arslan ordusuna kısa; fakat son derece etkili bir nutukta bulundu. O, bu nutkunda, şehit düşerse vurulduğu yere gömülmesini, geri kalanlarında oğlu Melik

⁵⁹ Ali Sevim, "Malazgirt Muharebesi", s. 482.

⁶⁰ Salim Koca, Türkiye Selçukluları Tarihi, s. 21.

⁶¹ Münecimbaşı, s. 40.

⁶² Urfalı Mateos, s. 142; Osman Turan, Selçuklular Zamanında Türkiye, s. 57.

⁶³ a.g.e., s. 59.

⁶⁴ Osman Turan, Selçuklular Zamanında Türkiye, s. 58.

şah'a tabi olmalarını vasiyet etti. Ayrıca bir hükümdar gibi değil, bir er gibi din ve devlet uğrunda savaşacağını belirtti. Savaştan korkanlarında çekip gitmekte serbest bulunduklarını ilan etti. Şehit olanların cennete gireceklerini kalanlarında dünya nimetlerine gark olacaklarını söyledi.⁶⁵ Alp Arslan kaçanları öteki dünyada ateş bu dünyada alçaklık beklediğini söyleyerek sözlerini tamamladı. Liderlik vasıflarını çok iyi taşıyan Alp Arslan, savaş öncesi yaptığı konuşma ile askerlerini coşturdu.⁶⁶

Bizans ordusu çoğu piyade olmak üzere yüz bin kişi civarındaydı. Başta Rumlar olmak üzere Ermeni, Gürcü, Abhaz, Rus, Frank, Hazar, Uz, Peçenek, Kuman gibi içinde Türklerinde bulunduğu çeşitli kavimlerden meydana getirilmiş olan bu orduda tam bir birliktelik yoktu.⁶⁷ Aynı dinden olan Ermenilerle Rumlar birbirinin can düşmanıydı.⁶⁸

26 Ağustos 1071 sabahı taraflar savaş alanının iki tarafındaki tepelerin arkasına pusuya yattı. Bir grupta Bizans'ı arkadan çevirecek şekilde arka tepeye yerleştirir, kalan askerlerin başına da Alp Arslan'ın kendisi geçti. Muharebeyi Cuma namazı sonrasına sarkıtan Alp Arslan, savaş silahları, beyaz elbise ve beyaz bir atla artık savaş alanında idi.⁶⁹

Romanos Diogenes komutanlarıyla çadır kilisede papazların dini ayininden sonra dua edip çan sesleriyle savaş alanına geldi. Savaş Alp Arslan'ın işaretiyle başladı. Birlikler Bizans ordusuna isabetli oklar atıyor ve geri çekiliyorlardı. Aynı şekilde arkadaki birlik devreye giriyor ve oklarını atıyordu. Bizans ordusu bir yandan çember içerisine girmek üzereyken diğer yandan da saflarında bulunan uzların ve Peçeneklerin konuşmalarından ve kıyafetlerinden soydaşları olduklarını anladıkları Selçukluların tarafına

⁶⁵ Mehmet Altay Köymen, "Malazgirt Meydan Muharebesinde Rol Oynayan Unsurlar", MKD, MKBY, C.1, Sayı 8, İstanbul, 1977, s. 8.

⁶⁶ Claude Cahen, İslam Kaynaklarına Göre Malazgirt Savaşı, s. 209.

⁶⁷ Urfalı Mateos, s. 143, Claude Cahen, İslam Kaynaklarına Göre Malazgirt Savaşı, s. 208; George Ostrogorsky, Bizans Devleti Tarihi, s. 318.

⁶⁸ Salim Koca, Türkiye Selçukluları Tarihi, s. 20.

⁶⁹ Sibt İbnü'l Cevzi, s. 10.

geçmeleri, ⁷⁰ Bizans ordusunun maneviyatını ve gücünü kırarken ⁷¹ Selçuklu ordusunun maneviyatını ve gücünü ise son derece yükseltti. ⁷²

Alp Arslan'ın emriyle pusudaki birlikler harekete geçerek Bizans ordusu çember içine alındı, karanlık bastığında gittikçe daralmış olan Türk çemberi içindeki Bizans ordusu tamamen imha edilmişti. Bu arada imparator ile bütün kurmay heyeti de esir alınmıştı. ⁷³ Böylece tarihte ilk defa bir Bizans imparatoru savaş meydanında Müslüman bir Türk hükümdarının eline geçmişti. ⁷⁴

Hakkında birçok hikâyeler nakledilen Sa'deddin Gevherayî'nin kölelerinden Sadi imparatoru yakalamıştı. Romanos Diogenes, yanına hizmetli verilerek misafir gibi ağırlandı. ⁷⁵

İmparator, bir asır önce Müslümanlara ait bulunan Şarki Anadolu'yu, Urfa, Antakya, Ahlat, Membiç ve Malazgirt beldelerini Selçuklular'a bıraktı. İhtiyaç halinde sultana asker göndermeyi kabul ediyordu. ⁷⁶ Bu savaş Türklerde her zaman kullanılan geri çekilme ve pusu kurma taktiği sayesinde Bizans ordusunun tamamen yok edilmesi ve Bizans'ın Müslümanlar tarafından esir edilen ilk imparatoru Romanos Diogenes'in ele geçirilişiyle sonuçlandı. ⁷⁷

Artık Bizans Selçuklulara tabi olmuştu. Bununla birlikte, Bizans, Selçuklular tarafından çok daha önceden geri adımlar atmak zorunda bırakıldı. Diogenes serbest bırakıldı. ⁷⁸

⁷⁰ Gordlevski, Anadolu Selçuklu Devleti, s. 39.

⁷¹ Osman Turan, Selçuklular Tarihi ve Türk-İslam Medeniyeti, s. 183.

⁷² Salim Koca, Türkiye Selçukluları Tarihi, s. 25.

⁷³ Urfalı Mateos, s. 143.

⁷⁴ Salim Koca, Türkiye Selçukluları Tarihi, s. 25.

⁷⁵ Süryani Mihail, C.II, s. 27; Osman Turan, Selçuklular Zamanında Türkiye, s. 60; Claude Cahen, İslam Kaynaklarına Göre Malazgirt Savaşı, s. 209.

⁷⁶ Osman Turan, Selçuklular Zamanında Türkiye, ss. 60-61.

⁷⁷ George Ostrogorsky, Bizans Devleti Tarihi, s. 319; Claude Cahen, "Türklerin Anadolu'ya İlk Girişi", s. 1398; Fernand Grenard, Asya'nın Yükselişi ve Düşüşü, Çev. Orhan Yüksel, MEB, İstanbul 1992, s. 25 Bkz. Ali Sevim, Malazgirt Meydan Savaşı, TTK, Ankara, 1971.

⁷⁸ Urfalı Mateos, s. 143; Osman Turan, Selçuklular Tarihi ve Türk-İslam Medeniyeti, ss. 182-183.

Bizans hükümdarı, Alp Arslan tarafından her ne kadar esir değil bir misafir hükümdar olarak ağırlandıysa da asıl darbeyi kendi imparatorluğu vurdu.⁷⁹ Yerine geçen Mihael Dukas, Diogenes'in üzerine bir birlik gönderdi. Onu, kaleye hapsedirdi. Başarısızlığının bedelini gözlerine mil çekilmiş bir halde yaşamının sonuna kadar acı içinde ödedi ve kısa süre sonra acı içinde öldü.⁸⁰ Claude Cahen'e göre Türklere kesin olarak Anadolu'nun kapısını açan Romanos'un ölümü oldu.⁸¹

İktidarı ele geçirmiş olan Mihael Dukas ve Kapadokya'ya sığınan Diogenes arasındaki savaş Anadolu'nun fethini hızlandırdı. Zira Diogenes Türklerden yardım istedi.⁸² Eğer ele geçirilip öldürülürse, Alp Arslan da intikamını alacaktı ve yemin etti. Askeri açıdan Bizans artık hiçbir şeye karşı koyamıyordu. İster merkez olsun, ister tecrit edilmiş birkaç mahalli bölgedekiler olsun, ellerinde tuttıkları az sayıdaki kuvvetlerle kendi aralarında kavga ediyorlar ve Türkleri imdada çağırıyorlardı.

Gerek Ruhban sınıfının ve gerek Ermeni asillerinin bir kısmının, yoktan kavga çıkaran dini politikasını -kendilerini öfkeliendirdiği- Bizans'a karşı sistemli düşmanlığı, vergi isteme, halkla yabancı yöneticilerin gönderilmesi gibi hususlar Türk ilerleyişini hızlandırmıştır.⁸³ Anadolu'nun fethinin çok kolay olacağını bildiği halde Alp Arslan'ın amacı bu değildi. Onun amacı Müslüman dünyasının bütünlüğünü sağlamaktı. Bu sebeple Bizans imparatorluğunun yıkılması değil; Bizanslıların tarafsızlığı veya ittifakı, Alp Arslan için daha iyi olacaktı.⁸⁴ Bu şekilde, Alp Arslan ve Nizamül Mülk, Müslüman imparatorluğu ile Hristiyan imparatorluğunu eşit bir ebediliğe sahip iki müessese olarak telakki etmiştir.⁸⁵

⁷⁹ Osman Turan, Selçuklular Tarihi ve Türk-İslam Medeniyeti, ss. 182-183.

⁸⁰ Urfalı Mateos, s. 144; George Ostrogorsky, Bizans Devleti Tarihi, s. 319.

⁸¹ Claude Cahen, "İslam Kaynaklarına Göre Malazgirt Savaşı", s. 221.

⁸² a.g.m., s. 211.

⁸³ Claude Cahen, "Türklerin Anadolu'ya İlk Girişi", s. 1399.

⁸⁴ Claude Cahen, "İslam Kaynaklarına Göre Malazgirt Savaşı", s. 206.

⁸⁵ Bkz. Malazgirt zaferi geniş bilgi için: Osman Turan, Selçuklular Tarihi ve Türk-İslam Medeniyeti, ss. 178-187.

Alp Arslan'ı iki veya üç müstahkem mevkii dışında bütün Ermenistan'ı fethetmekten hiçbir şey engelleyemedi. Askeri açıdan Bizans artık hiç bir şeye karşı koyamadı ve ister merkez olsun ister tecrit edilmiş birkaç mahalli bölgede olsun, elinde tuttukları az sayıdaki kuvvetlerle kendi aralarında kavga edip, Türkleri imdada çağırdılar. Bizanslıların kendi memleketlerini yağma ve tahripten çekilmediklerini bizzat Rum tarihçiler de kaydetmiştir.⁸⁶

Bizans, tarihte unutamayacağı büyük bir yenilgi almıştı. "Bu zafer Bizans'ın son mukavemetini kırarak, Marmara kıyılarına kadar bütün Anadolu'nun Türkleşmesini temin etmiştir."⁸⁷ Bizans'ın Fatımilerle ittifak halinde Selçuklulara karşı koyma fikri, uygulamaya geçemedi. Tarih Bizans'ın aleyhine işlemeye başladı. Anadolu'da Türkler için hızlı bir ilerleyiş gerçekleşti. Kazanılan zafer, gaza ve cihat ruhunun canlanmasını sağladı. Hristiyan dünyasına karşı kazanılmış bu zafer aynı zamanda 1071 sonrası Hristiyan-Türk savaşlarının temelini teşkil etti. Malazgirt'te hezimete uğrayan Bizans ordusu, Selçuklulara -Türklere- saldırarak gücü bir daha elde edemedi.

Alp Arslan ve sonrasında başa geçen sultanlar, hizmetlerindeki kumandanlara, fethettikleri topraklarla beraber o toprakların yönetimini de vermiştir. Bu yönüyle Alp Arslan, Anadolu'da Türk vatanının kurucusu ve Batı Türklüğünün de atasıdır.⁸⁸

Türkler, Anadolu'ya bir yağmacı gibi değil, fethettikleri bölgenin hakiki sahipleri olarak girdiler.⁸⁹ Bu savaş, Hristiyan ve Helenleşmiş Anadolu'nun Müslüman Türklerin yurdu haline gelmesiyle sonuçlanan sürecin başlangıcı, Türklüğün olduğu kadar İslamlığın da zaferi oldu.⁹⁰

Bizans arazi sahipleri tarafından boşaltılan ve otlak haline gelmiş olan Orta Anadolu yaylaları, Türkler için, biçilmiş bir kaftan niteliğindeydi. Bu

⁸⁶ Osman Turan, Selçuklular Zamanında Türkiye, s. 54.

⁸⁷ Fuat Köprülü, Türklerin Tarih-i Dinisi, Hızr., Metin Ergun, Akçağ, Ankara, 2005, s. 121.

⁸⁸ Osman Turan, Selçuklular Zamanında Türkiye, s. 60.

⁸⁹ Osman Turan, Selçuklular ve İslamiyet, s. 50.

⁹⁰ Mehmet Altay Köymen, "Malazgirt Meydan Muharebesinin Diğer Meydan Muharebeleri Arasındaki Yeri ve Önemi", Belleten C.L3, s. 375; P. M. Holt, Haçlılar Çağı, s. 5.

ülkeyi, Türk milleti için fethetme vazifesi Kutalmışoğlu Süleyman Şah'a verildi.⁹¹ Anadolu'nun Türkler tarafından fethi ve Türkleştirilmesi ciddi bir şekilde 1073 yılında başladı. Danişmend, Çaka ve Mengücek gibi beyler Anadolu'da hüküm sürmeye başladı.

1.1.3- Orta Anadolu'da Türk İskânı

Türkistan ve Horasan'dan sahip oldukları bütün kültür ve medeniyet unsurlarıyla Batı'ya sürekli olarak göç eden kalabalık Türkmen kitlelerinin iskân edilmesi, Selçuklu sultanlarının önemli bir sorunu olmuştu. Bu husus göz önünde tutulacak olursa, bir millet halinde Batı'ya göç eden büyük Türk kitlelerine, üzerinde yaşayacakları bir yurt, bir vatan bulmak gerekiyordu.⁹²

Bizans, Anadolu'nun Türkler eline geçmesine seyirci kalmış, Türkler de direnişin fazla olmadığı bu topraklarda Marmara ve Adalar Denizi kıyılarına kadar ulaşmıştı.⁹³ Bu göç hareketinin bir sel halinde değil de zamana yayılarak gerçekleşmesi, Horasan'dan başlayarak Irak, Azerbaycan, İran, Anadolu ve Suriye sahalarının etnolojik simasını tamamiyle değiştirmiştir.⁹⁴

Türk fetihleri, genellikle İstanbul'a giden kuzey yolu üzerinde gelişmiştir. Anadolu'nun fethine katılan Türk beyliklerinin açtıkları diyarları “*Kılıç Hakkı*” olarak kendilerine saklamaları da yaygın bir gelenektir. “Büyük muhaceret hareketiyle anayurtlarından kopan Oğuzlar, ⁹⁵ yabguları idaresindeki devletleri yıkılmış olduğundan, boylar ve aşiretler halinde göçüyorlar; fakat beylerinin emrine bağlı olup beyler de aşiretçi siyasi

⁹¹ Steven Runciman, Haçlı Seferleri Tarihi, C.I, s. 50.

⁹² Muhammed Şahin, Türk Tarihi ve Kültürü, Gündüz eğitim ve Yayıncılık, Ankara 1999, s. 83.

⁹³ Tuncer Baykara, Anadolu'nun Selçuklular Devrindeki Sosyal ve İktisadi Tarihi Üzerinde Araştırmalar, TTK, İzmir, 1990, s. 41.

⁹⁴ Fuat Köprülü, Türklerin Tarih-i Dinisi, s. 114.

⁹⁵ Bkz. Camiüt-Tevarih'in MEB. te basılmış fakat neşredilmemiş halinde “ Oğuz gibi ki şimdi bu boyun hepsine Türkmen denmektedir. Bunlar da Kıpçak, Kanklı, Karluk ve onlara mensup diğer şubelere ayrılmışlardır” denilmektedir.

birliklerini muhafaza ediyorlardı. Böylece bu büyük muhaceret tam bir nizam içinde cereyan etmiş ve millet seyyar bir devlet manzarası arz etmiştir.”⁹⁶

Oğuz kitleleri, Anadolu’ya gelince Selçuklu torunu Süleyman Şah’ın idaresine girmiş, memleketin şartına göre bu ülkede dağılmış; fakat daha uzun bir müddet “aşiretçi Türk hâkimiyet telakkisi” gereğince boy beylerinin emrine bağlı kalmıştır.⁹⁷

Türk milletini Akdeniz kenarına getirmek, Akdeniz’de yeni bir Türk vatani ve Türk devleti kurmak, Türkleri; Helen, Latin ve daha sonra Slav ve Germen kavimleri ile temas halinde olmasını sağlamak, dolayısıyla dünya tarihinde büyük bir sayfa açmak için bu fetih, bütün İslam fetihlerinin en ehemmiyetlisi olmuştur.⁹⁸ Buna en güzel örnek daha XII. Asırdan itibaren Avrupa kaynaklarında Anadolu’nun “Türkiya” olarak geçmesidir.⁹⁹

Eski Türk kültüründe yer alan hükümdarlık anlayışına göre bir devlet başkanının yerine getirmek zorunda olduğu bazı görevleri vardır. Bunlar: Devleti kurmak ve düzene sokmak, Türk töresini korumak ve düzene sokmak, halkı doyurup giydirmek, kimseyi aç ve çıplak bırakmamak, yeni alınan yerlere onları yerleştirme yani “iskân” politikasını yürütmektir.

Yeni fetihlerle ülke topraklarını büyütmek, Türkler için ne kadar büyük şeref sayılıyorsa, alınan bu topraklara Türk halkının iskân edilmesi de o ölçüde önemli bir hükümdarlık görevi olarak görülmüştür.¹⁰⁰ Ancak belirtmek gerekir ki Türkler için iskân politikası ne kadar önemli ise Anadolu’nun yerli halkı için de bu iskân o denli önemlidir. Çünkü “Bizans hâkimiyetindeki Anadolu’da Ortodoks kilisesi, devlet dinini temsil etmiştir. Ermenilerin de

⁹⁶ Oğuz Ünal, Horasan’dan Anadolu’ya Türkiye Tarihine Giriş Anadolu’nun Fethi ve Türkiye Devleti’nin Kuruluşu, ss. 208-212.

⁹⁷ Oğuz Ünal, Horasan’dan Anadolu’ya Türkiye Tarihine Giriş Anadolu’nun Fethi ve Türkiye Devletinin Kuruluşu, ss. 205-206; Bkz. Anadolu Selçuklu devletinin kuruluş aşaması için: İbrahim Kafesoğlu, “Anadolu Selçuklu Devleti Hangi Tarihte Kuruldu”, İÜFTED, Edebiyat Fakültesi Matbaası, S. 10-11, İstanbul 1981, ss. 1-28.

⁹⁸ Oğuz Ünal, Horasan’dan Anadolu’ya Türkiye Tarihine Giriş Anadolu’nun Fethi ve Türkiye Devletinin Kuruluşu, , s. 206.

⁹⁹ Osman Turan, Türkler Anadolu’da, Hareket, İstanbul, 1974, s. 55.

¹⁰⁰ Osman Çetin, “İskanlarla Anadolu’nun Türk Vatanı Haline Gelmesi”, Türkler, C.VI, s. 260.

kendi kilisesi vardır; ama Ortodokslar onları sapkın kabul etmişti. Hristiyan ilahiyatının inceliklerine ilgi göstermeyen Müslüman hükümdarlar ise kiliseler arasında Danişmend, herhangi bir ayırım yapmamıştır.”¹⁰¹ Hatta Selçuklular farklı etnik yapıdaki grupları müttefik olarak da zamana ve şartlara göre kullanmıştır.¹⁰²

Malazgirt zaferiyle Bizans'ın mukavemeti kırılınca ve artık Türkler karşısında bir ordu kalmayınca, Türkmenler Anadolu'ya yayılmaya ve yurt kurmaya başlamıştı. Selçuklu sulhu bozulunca, Alp Arslan, imparatora verdiği cevabında bizzat Anadolu'ya gelip intikam alacağını bildirmiş; fakat Türkistan seferinde ölümü buna fırsat vermemişti. Bununla birlikte, Selçuklu sultanı sefere çıkmadan önce, kumandanlarına Bizans ile yapılan sulhun sona erdiğini bildirmiş ve Anadolu'nun fethini emretmiştir.

“Anonim bir Bizans kroniği, kara ve deniz, sanki bütün dünya Türkler tarafından işgal edildi ve ıssızlaştırıldı. Onlar şarkın, bütün köylerini, evleri ve kiliseleri ile birlikte yağma ve tahrip ettiler ifadesiyle istila karşısında duygularını belirtir. Başka bir müellif eski akınlardan farklı olarak, Türkler'in Anadolu'ya artık bir yağmacı değil işgal ettikleri bölgelerin hakiki sahibi sıfatıyla girdiklerini beyan etmiştir.”¹⁰³

Malazgirt ile Türkler'in Anadolu'ya göçü hız kazanmıştır. Türk akıncılar daha önce takriben 25 yılda Batı Denizi'ne ulaştıkları halde, Diogenes'in ölümünden sadece iki yıl sonra Ege ve Marmara sahillerine inmiştir. Bizans idaresi, kendi halkı arasında Türkler'e karşı milli bir direniş hareketi meydana getirebilseydi, Türkler'in ilerlemeleri ve kısa sürede Anadolu'ya sahip olmaları bu kadar kolay olmayabilirdi.¹⁰⁴

¹⁰¹ P. M. Holt, Haçlılar Çağı, s. 7.

¹⁰² J.Laurent- Yaşar Yücel, “Rum (Anadolu) Sultanlığının Menşei”, Belleten, C.LII, TTK, Ankara, 1989, ss. 206-208.

¹⁰³ Osman Turan, Selçuklular ve İslamiyet, s. 51.

¹⁰⁴ Salim Koca, Türkiye Selçukluları Tarihi, s. 29; Ahmet Karadoğan, “Anadolu'nun Türkleşmesi Sürecine Farklı Bir Bakış, Türkler, C.VI, s. 284” adlı makalesinde konuyu farklı yönleriyle değerlendirir.

Bizanslılar, Anadolu'daki hâkimiyetlerini devam ettirmek, Selçuklular ise fethettikleri yeni topraklara hâkim olup Türkleştirmek ve vatan haline getirmek için tehcir ve iskân başvurmuştur.¹⁰⁵ İskân politikası profesyonel bir şekilde uygulanmış, hatta iskân için özel memurlar çalıştırılmıştı. İskânın ana hattı, uçlara yerleştirilen aşiretlerdi; fakat ırsi iki aşiretin birbirine yakın yerleştirilmesi engellenmiştir. Bunun nedeni; isyan ve savaş sırasında devletin zor duruma düşmesini engellemektir. Bunun haricinde insanların yaşam biçimi de dikkate alınarak aşiretler uygun bölgelere yerleştirilmiştir.¹⁰⁶

Moğol istilasıyla Anadolu'ya Türk göçü hızlanmıştır. İstiladan kaçan Türkler Anadolu'ya doğru büyük bir muhaceretle önce Anadolu uçları tedricen ve muntazaman fethedilip ve Türkleştirilmiştir. Bu nüfus hareketi, Osmanlı fetihleri ile Balkanlar'a, Orta Avrupa'ya ve Afrika topraklarına yayılarak Türk hâkimiyetinin gelişmesine yardımcı olmuştur.¹⁰⁷

Ortodoks Bizanslılar, şarktan ve Orta Anadolu'dan garba ve Balkanlara çekilen Ermeniler de Torosların dağlık bölgeleri ile Kilikya'ya doğru göçmüş ve önceden Bizanslar tarafından o taraflara nakledilen nüfuslarını kesifleştirmektedirler. XI. yüzyıl sonlarında Türkler tüm orta Anadolu'yu, Ermenistan'ı, Gürcistan'ı kendilerine bağlamış yalnızca kıyı kentlerin yönetimi Bizans'ın elinde kalmıştır.¹⁰⁸

“Türk fetih harekâtı sonucunda Anadolu bir Türk vatanı haline gelmeye başlamış, Anadolu'nun etnik siması kısa zamanda değişmiştir. Bunun başlıca sebebi: Türk fetihleriyle göç hareketlerinin birlikte yapılmış olması ve Türkler'in Anadolu'da arka arkaya siyasi teşekküller meydana getirmeleridir.”¹⁰⁹

¹⁰⁵ Osman Çetin, “İskânlarla Anadolu'nun Türk Vatanı Haline Gelmesi”, *Türkler*, C.VI, s. 260.

¹⁰⁶ Bkz. Mehmet Şeker, “Anadolu'nun Türk Vatanı Haline Gelmesi, *Türkler*, C.VI, s. 270.” makalesinde Bizans'ın Ortodoksların politikasının Anadolu Türkleşmesine etkilerini değerlendirmiştir.

¹⁰⁷ Osman Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, s. 60.

¹⁰⁸ Gordlevski, *Anadolu Selçuklu Devleti*, s. 40.

¹⁰⁹ Salim Koca “Diyâr-ı Rûm'un Türkiye Haline Gelmesinde Türk Kültürünün Rolü”, s. 9.

Sonuç olarak, Türk topluluklarının hayatında tarihin akışını değiştiren ve Türklüğün kaderini belirleyen iki tarihi olay meydana gelmiştir. Bunlardan ilki, Türklerin X. yüzyıldan itibaren gök tanrı inancı ile atlı-göçebe medeniyetini terk edip İslam dinine girerek İslam medeniyetini girmeleri diğeri ise Türklerin, XI. yüzyıldan itibaren Anadolu'yu fethedip bu ülkeyi bir Türk vatanı haline getirmeleri ve Türkleştirmeleridir.¹¹⁰

Türkler, Malazgirt muharebesinden itibaren muhtelif tarihlerde Küçük Asya'ya gelip, görülen lüzum üzerine Bizans ve Kilikya hudutlarına yerleştirildi.¹¹¹ Hatta XI. yüzyılın ikinci yarısında imparatorluk içindeki Türk unsuru dikkat çekecek kadar arttı.¹¹² Esasen Türkistan ve Horasan'da sahip oldukları bütün kültür ve medeniyet unsurlarıyla batıya sürekli göç eden büyük Türk kitlelerine yurt bulmak gerekiyordu. Hatta bu ihtiyaç zorunlu idi. Bu gerçek, Anadolu fethinin asıl sebeplerindendir.¹¹³

Bir Gürcü kaynağı "*Türkler'in kudreti dolayısıyla Rumlar şarktaki bütün şehir ve kalelerini bırakıp gidiyor, bu bölgeleri Türkler'e terk ediyor ve onların buralara yerleşmelerine izin veriyorlardı*" diyor. Metin Türk muhacereti ve Anadolu'nun iskânı hakkında en mühim vesikalardan birini teşkil etmektedir.¹¹⁴ 1038'den 1086'ya kadar aşağı yukarı yüz yıllık bir dönemde Bizans ile mücadele dönemi geçmişti.¹¹⁵ Anadolu'da ise Artuk, Tutak, Mengücek, Danişmend, Saltuk gibi beyler vardı. XII. asır ortalarında artık Anadolu Türk yurdu haline gelmeye başladı.¹¹⁶

Konya sultanları, uçlardaki konargöçer Türkmenlere ancak XIII. yüzyılın ilk yarısında tam anlamıyla söz geçirebilmiştir.¹¹⁷ Malazgirt Zaferine

¹¹⁰ Salim Koca, "Diyar-ı Rum'un Türkiye Haline Gelmesinde Türk Kültürünün Rolü", s. 1; Işın Demirkent, "Urfâ Haçlı Kontluğu Tarihine Bir Bakış", s. 167.

¹¹¹ Uzun Çarşılı, İsmail Hakkı, Anadolu Beylikleri Ve Akkoyunlu, Karakoyunlu Devletleri, 4. Bsk., TTK, Ankara, 1988, s. 13.

¹¹² Işın Demirkent, "Komnenos Hanedanının Büyük Başkumandanı: Türk Asıllı Ioannes Aksukhos", Belleten, C.LXV, s. 243, TTK, Ankara, 2002, s. 59.

¹¹³ Ali Sevim, Anadolu'nun Fethi Selçuklular Dönemi, s. 6.

¹¹⁴ Osman Turan, Selçuklular ve İslamiyet, ss. 52-53.

¹¹⁵ Ali Sevim, Anadolu'nun Fethi Selçuklular Dönemi, s. 7.

¹¹⁶ İlhan Erdem "Doğu Anadolu Türk Devletleri", ss. 79-80.

¹¹⁷ Abdulhaluk Çay, Anadolu'nun Türkleşmesinde Dönüm Noktası, Orkun, İstanbul, 1984, s. 32.

müteakip Anadolu'ya büyük bir nüfus göçmekle beraber bu ülkenin tamamıyla Türkleşmesi daha birkaç asır devam etmiştir.

Türklerin ikinci büyük muhacereti teşkil eden Türkleşme hadisesi, XIII. ve XIV. asırlarda Anadolu'dan sahillere intikal ederek tamamlanmıştır.¹¹⁸ Bu nüfus hareketinin esasını göçebe unsurlar teşkil etmekle beraber Türkiye Selçuklu devletinin kuruluşuyla çiftçi, tüccar, sanatkâr ve din adamları da muhacerete dâhil olarak Anadolu'ya gelmiştir.¹¹⁹

Asya'nın batı ucunda yeni bir Türk vatani meydana getirilmişti.¹²⁰ Malazgirt savaşından birkaç yıl sonra Türk atlıları, Anadolu'da ayak basmadık yer bırakmamışlardı.¹²¹ Doğu Anadolu Türk Devletleri doğuşlarını Selçuklulara borçlu olmakla beraber varlık sebepleri ve dayanakları, şüphesiz Oğuz Türkleri oldu.¹²²

Anadolu'ya yerleşen Türk boyları, eski bozkır yaşayış ve düşüncelerinden farklı bir şekilde toprağa bağlı yeni bir toplum haline geldi.¹²³

Doğu Anadolu'da hüküm süren Mengücekli, Saltuklu, Sökmenli Artuklu, devlet veya beylikleri, Büyük Selçuklulara, Türkiye Selçukluları'na tabi kalmış ve kendi aralarında bir siyasi birlik teşkil etmiştir.¹²⁴ "Doğu Anadolu beyliklerinin Türk siyasi tarihinde rolleri ne kadar küçük olsada medeni himmet ve gayretleri tam tersi bir şekilde ileri olmuştur."¹²⁵

¹¹⁸ İlhan Şahin, "Anadolu'da Oğuzlar", Türkler, C.VI, s. 247.

¹¹⁹ Osman Turan, Selçuklular ve İslamiyet, ss. 52-53.

¹²⁰ Mehmet Altay Köymen, "Malazgirt Meydan Muharebesinin Diğer Meydan Muharebeleri Arasındaki Yeri ve Önemi", s. 375.

¹²¹ Mehmet Altay Köymen, "Türklerin Anadolu'da Denize İlk Ulaşmaları ve Türk Dehasının Jeopolitikten Faydalanarak Medeniyet Kurmada Gösterdiği Üstünlük" Milli Kültür, C.I, S. 3, İstanbul, 1977, s. 9.

¹²² İlhan Erdem "Doğu Anadolu Türk Devletleri", s. 383.

¹²³ Erdoğan Merçil, Büyük Selçuklu Devleti, Nobel, 2. Bsk., Ankara 2008, s. 63.

¹²⁴ Osman Turan, Doğu Anadolu Türk Devletleri Tarihi, Ötüken, İstanbul, 2004, s. 10.

¹²⁵ Osman Turan, Doğu Anadolu Türk Devletleri Tarihi, s. 14.

1.2- HAÇLI SEFERLERİ

Haçlı¹²⁶ Seferleri, XI. yüzyılın sonlarında, Avrupa'nın Kudüs'ü kurtarma sloganıyla¹²⁷ Türkleri Anadolu'dan atmak ve bütün yakın doğuyu ele geçirmek için başlattıkları siyasi amaçlı, askeri seferler bütünüdür¹²⁸. Bu bölümde Haçlı Seferlerinin sebepleri, Bizans'ın Avrupa'dan yardım talebi ve Bizans'ın bu isteğinin Avrupa'da nasıl bir yankı uyandırdığı değerlendirilecektir. Daha sonra Avrupa'dan yola çıkan Haçlıların Anadolu içlerinden Kudüs'e kadar ilerleyişi anlatılacaktır.

1.2.1- Haçlı Seferlerinin Sebepleri

Kudüs, Türklerin¹²⁹ Anadolu'ya gelişlerinden yaklaşık dört asır önce alınmasına rağmen, Kudüs'ün fethi Avrupa'da bir Haçlı birliği fikrini oluşturmamıştır. Türk fetihlerinin boğazlara kadar ulaşması, Avrupa'yı, diğer İslam dalgalarından daha çok etkilemiştir.¹³⁰ Zaten imparatorun Kudüs'ü kurtarmak gibi bir derdi yoktu. İmparator'un düşüncesi doğu ve kuzey sınırlarındaki Türk tehlikesini bertaraf etmektir. Onun için kendisine askeri birlikler gönderilmesini istemişti; fakat muazzam bir insan dalgası gelip ülkenin üzerine yığılmıştı.¹³¹

Doğu ve Batı arasındaki ilişkiler, Akdeniz'in bütün sahillerinde devam etmekte olan ticari ilişkilerle besleniyordu. VIII. asrın sonuna doğru Büyük

¹²⁶ “Haç, bildiğimiz manasıyla Hristiyanlıkta en mühim dini-ikonoğrafik şekildir. Hz. Mesih'in iki dik tahtaya çivilenerek idamını simgeler ki bizde “*çehar mih*” şeklinde Farsça “*dört çivi*” anlamında kullanılmaktadır. Tarihte ve bugün her inançlı Hristiyan için kutsal kabu'l edilen bir sembol olan “*Haç*” kelimesi ise Türkçeye Ermeniceden geçmiştir. Latince *Crux*, İngilizce *Cross*, Fransızca *Croix*, Almanca *Kreuz*, Grekçe *Stavros(istavroz)*, İbranice *Talah*, ve Arapça *Salib* kelimesi “*Haç*” anlamını karşılamaktadır.” Güray Kırpık, *Doğunun ve Batının Gözünden Haçlı Seferleri*, Selenge, İstanbul, 2009, s. 21; Haç ve seferlerin adının oluşumu için Mahmut H. Şakiroğlu, “Haç”, DİA, C.XIV, İstanbul, 1996, ss. 522-524 makalesine bakılabilir.

¹²⁷ Bkz. Kudüs'ü kurtarmak için giden Haçlıların yaptıkları zulüm için: H. A. Nomiku, *Haçlı Seferleri*, Çev. Kriton Dinçmen, İletişim, İstanbul, 1997, s. 34.

¹²⁸ Işın Demirkent, “Haçlı Seferleri Ve Türkler”, s. 651.

¹²⁹ Bkz. Türk kelimesinin anlamı zaman içinde hangi anlamlarda kullanıldığını görmek için; İbrahim Kafesoğlu, “Türkmen Adı, Manası ve Mahiyeti”, *Türkler*, C.VI, s. 580.

¹³⁰ Güray Kırpık, *Doğunun ve Batının Gözünden Haçlı Seferleri*, Selenge, İstanbul, 2009, s. 39 Bkz. Haçlı Seferleri konusunda farklı ekollerin bu seferlere nasıl baktığı ve Haçlı Seferleri konusunda hangi eserlerin yazıldığını görmek için: Güray Kırpık'ın *Doğunun ve Batının Gözünde Haçlılar* adlı eserinden faydalanılabilir.

¹³¹ Auguste Bailly, *Bizans İmparatorluğu Tarihi*, Nokta, İstanbul, 2006, s. 227.

Karl devrinde hac seyahatlerinin planlı bir organizasyonun yapılmasına teşebbüs edildi. Büyük Karl, Batı'ya iyi bir düzen ve bir dereceye kadar refahını iade etmiş ve halife Harun Reşad ile iyi münasebetler kurmuştur.¹³² Citeaux manastırı başpapazına göre Doğu seferinin ilk amacı Avrupalılara tövbe ve günahlarının affı olanağı sağlamaktı. Ayrıca papazların vaazlarında kullandıkları argümanların Kuran'ı Kerim'deki cihat ayetleri ile benzerliği dikkat çekicidir.¹³³

X. asır sona erdiği sırada Cluny,¹³⁴ bir sıra çok üstün kabiliyetli başrahibin düzenli, disiplinli ve papalık makamı ile çok sıkı bağlara sahip, çok yayılmış bir kilise organizasyonunun merkezi haline geldi.¹³⁵ Bir suçluyu, bir yıl veya daha fazla müddet için cinayet yerinden uzaklaştırmak akıllıca bir hareketti. Seyahatin pahalılığı ve rahatsızlığı onun için bir tür ceza olduğu gibi, kendisine yüklenen hac görevini yerine getirmek ve hac ettiği yerlerde ruhları harekete geçiren atmosfer suçlunun ruhunu temizleyici ve güçlendirici bir mahiyet taşıyordu.¹³⁶

Aynı dönemde Clunymerkezinin başlattığı reform hareketi gelişti.¹³⁷ Reformcular özellikle Cluny fikirleriyle bağlantılı olan papa II. Urbanus, laik dünya ile köprü kurup bu fikirleri herkese aşılama çalıştı. Reform hareketlerinin toplumda canlandırdığı dini duygular ve Kudüs sevgisi, yavaş yavaş tutkuya dönüştü. Vaizler halkın anlayacağı şekilde Hristiyanlık mesajları vermek için İncil'den aldıkları savaş ve kahramanlık hikâyeleriyle dini duyguları coşturmaya çalıştı.

Roma, IX. yüzyılda, Macarların, Normanların akınlarına uğramış, buna mukabil papalar, Hristiyan yurdunu savunacak bir İsa ordusu kurmaya

¹³² Steven Runciman, Haçlı Seferleri Tarihi, C.I, Çev. Fikret Işıltan, TTK 3.Basım, Ankara, 1998, s. 34.

¹³³ Albrecht Noth, Müslümanlıkta ve Hristiyanlıkta Kutsal Savaş ve Mücadele, Çev. İhsan Çatay, Özne, İstanbul, 1999, ss. 176-179.

¹³⁴ Richard W. Bulliet, Çatışmadan İttifak: İslam-Hristiyan Medeniyet İlişkileri, Çev. Zehra Savan, Pınar, İstanbul, 2004, s. 41.

¹³⁵ Steven Runciman, Haçlı Seferleri Tarihi, C.I, s. 36.

¹³⁶ a.g.e., s. 35.

¹³⁷ Işın Demirkent, "Haçlılar", TDVİA, C.I4, İstanbul, 1996, s. 526.

çalışmıştı.¹³⁸ 1056 yılında Batıdan gelen seyyahlara Müslümanlarca belki de imparatorla yapılan gizli bir anlaşma uyarınca, kutsal mezarı ziyaret yasaklandı ve 300 kişiden fazla Hristiyan Batılı seyyah Kudüs'ten çıkarıldı; fakat bu olaylar çok az idi. XI. yüzyıl boyunca bitip tükenmeyen bir Haçlı seli, bazen sayıları binleri bulan gruplar halinde, her yaştan ve her sınıftan, hepside zamanın değeri olmadığı bu devrede, bir veya daha fazla yıllarını bu seyahate hasretmeye hazır kadın erkek, Batıdan Doğuya akıp durdu.¹³⁹

İslam dünyası, XI. yüzyıl sonlarında taht kavgaları, emirler arasındaki çıkar çatışmaları ve mezhep çekişmeleriyle meşgul olduğu bir dönemde Doğu-Batı mücadelesinin en kuvvetli safhasını teşkil eden Haçlı istilasına maruz kaldı.¹⁴⁰

Avrupa'da nüfus hızla artmış, kuraklıkla beraber tarımsal ekonomide çöküntü yaşanmıştı. 1094 yılındaki sel salgın hastalıklar, ertesi yıl yaşanan kuraklık, açlık ve felaketler birbirini izledi.¹⁴¹ Kutsal kitap İncil'de yazılı, sokaklarında süt ve bal akan Kudüs topraklarına yerleşme efsanesi, yani zengin bir toprağa sahip olma arzusu köylüleri, topraksız insanların, ufak alanları paylaşan ailelerin fertleri için çok çekici bir hayaldi.¹⁴² Süreklilik kazanan çatışmanın etkisi ile X. yüzyılın ilk yarısından itibaren Güney Fransa'da başlayan sonra da İtalya'ya yayılan tarımsal ekonomideki kriz, XI. yüzyıl başında zirveye çıktı.¹⁴³ Avrupa'da kıtlık medyana geldi. Papalık çıkan karışıklıkları düzeltme adına kiliseye çıkar yolları aradı ve bunu vergilerle günah bağışlamalarla başardı.¹⁴⁴

¹³⁸ Cecile Merrisson, Haçlılar, Çev. Nermin Acar, Dost, Ankara, 2005, ss. 12-15.

¹³⁹ Bkz. Seferlerin başlangıcı sırasında dünyevi ve uhrevi iktidarın nasıl dengelenmeye çalışıldığını Runciman teferruatıyla anlatır.

¹⁴⁰ Abdülkerim Özaydın, Sultan Muhammed Tapar Devri Selçuklu Tarihi, TTK, Ankara 1990, s. 89.

¹⁴¹ Işın Demirkent, "Haçlılar", s. 525.

¹⁴² Işın Demirkent, "Haçlı Seferleri Düşüncesinin Doğuşu ve Hedefleri", İÜFTD, s. 35, E.F.B, İstanbul, 1984-94, s. 66.

¹⁴³ Mehmet Dikici, Anadolu'da Türkler, Burak, İstanbul, 1998, s. 144.

¹⁴⁴ Riley-Smith Jonathan, Haçlılar Kimlerdi?, Bilişim, Ankara, 2004, s. 89.

Haçlılara göre Doğuya gitmeli, Doğuda güç, para ve toprak sahibi olmalıydılar.¹⁴⁵ Bu dönemde, Haçlılar bu düşünceye sahip olsa da Suriye Hristiyanları, Batıdan kurtuluş diye bir şey istemiyordu. Batıdan gelen hacılar, Filistin'deki Türklerden şikâyetçi değildi.¹⁴⁶

X. yüzyıl sonlarında Karolenjiyen Devleti'nin merkezi gücü parçalanmış, gerçek otorite kralın kontrolünden çıkmış, söz hakkı, her eyalette, ileri gelen birinin eline geçmişti. Başiboş şövalyeler etrafa şiddet yaymaktaydı. Eyalet hükümetlerinin bile kontrol altına alamadığı şiddet XI. yüzyılın ilk yarısında doruk noktasına ulaştı. Kilise ise bu şiddeti “tanrı barışı” çağrısı ile önlemeye çalıştı. Malını mülkünü elden çıkaran halk, ermişlerin yaşam öykülerini kaleme alan dindar yazarlar çoğunlukla İbranilerin vaat edilmiş toprağa doğru yürüyüşü ile hatta İsa'nın çilesine ortak olmayla özdeşleştirdikleri bir arayış içinde acı çekmeye ve ölmeye hazırdı.

Batı kilisesi, IV. yüzyıldan ibaren “*haklı savaş kuramını*” dile getirip daha sonraları savaflara cennet ödülleri vaat ederek haklı savaştan “*kutsal savaşa*” geçmişti.¹⁴⁷

Şövalyeleri harekete geçiren bir yönüyle onların öç alma duygusu idi. Urbanus'un çağrısında Doğu'daki Hristiyan kardeşlerini kurtarma önemle işlenen temalardan biriydi. Çağrıya göre şövalyeler Doğudaki kardeşlerini Müslümanların mezaliminden kurtarmalıydı. Onlar Doğulu kardeşlerini sevmeye mecburdular ve bu yardımı İsa için yapacaklardı. Bu aynı zamanda bir “*öç alma*” (vendetta) çağrısı idi.¹⁴⁸ Ancak bu görüşe muhalif Haçlı Seferleri zamanında ruhaniler ve halk, Müslüman idaresinin dönmesini Latinler'in hâkimiyetinde yaşamaktan daha iyi buluyordu.¹⁴⁹

¹⁴⁵ Işın Demirkent, “Haçlı Seferleri Düşüncesinin Doğuşu ve Hedefleri”, s. 12.

¹⁴⁶ Cecile Merrişon, Haçlılar, Çev. Nermin Acar, Dost, Ankara, 2005, s. 23.

¹⁴⁷ Haklı savaş ve kutsal savaş algısı için “Albert North'un Hristiyanlık ve Müslümanlıkta Kutsal Savaş, Çev. İhsan Çatay, Özne, İstanbul, 1999.” eserine bakılabilir. Ayrıca Jacques G. Ruelland'ın Kutsal Savaşlar Tarihi eseri ile karşılaştırma yapılabilir.

¹⁴⁸ Işın Demirkent, Haçlı Seferleri, Dünya, 3. Baskı, İstanbul, 2009, s. 6.

¹⁴⁹ W. Barthold, İslam Medeniyeti Tarihi, Çev. Fuat Köprülü, 5. Bsk., Semih Ofset, Ankara 1957, s. 18.

Öç alma fikri, Fransa'da başlayıp, Avrupa'da kısa zamanda yayılan Yahudi düşmanlığı şeklinde kendini gösterdi. Hemen belirtmek gerekir ki bugün bazı Batı aydınlarının Müslüman-Türk algısı bu toplumda, İslam, siyasi olarak hâkimdir; ama büyük oranda diğer inançlara bağlı kitlelerin de sorunsuz bir biçimde varlığını koruduğu şeklindedir.¹⁵⁰

Haçlılar, Doğuya çıkmadan önce Musevi cemaatlere işkence etti, sonra onları öldürdü ve onların mallarını gasp etti. Bu katliamlar mal ve para temin etmek hırsı ile yapılmıştı.¹⁵¹ Museviler her yerde yok edilmeye çalışıldı. Onlar, Hristiyanlığı kabul veya ölüm arasında seçim yapmaya mecburdular. Hristiyanların içindeki duygu intikamdı. Haçlılar, Müslümanlar ile Museviler arasında fark gözetmiyorlardı. İsa'nın intikamını, mirasını, Müslüman Türklerden alacaklarına göre, İsa'nın şerefine ve bedenine çok daha ağır darbe vuran, onu çarmıha geren Musevilerden de intikam alınmalıydı.¹⁵²

Batı Avrupa, Korelanj Frank İmparatorluğu'nun parçalanması ile küçük yapıların birbirine üstün gelmeye çalışırken; papaların amacı Avrupa'daki bu parçalanmadan yararlanarak bütün bu güçleri itaat altına almak, hepsinin üstünde bir güç olmak ve papalık makamını Hristiyanlık dünyasının en büyük hükümrانlık organı haline getirmektir.¹⁵³ Bir yönüyle Haçlı Seferleri hem siyasi bir macera hem mistik bir patlamanın adıdır.¹⁵⁴

Bizans-Selçuklu mücadelesinde, Anadolu'yu vatan kabul eden Müslümanlar, tarihte ilk defa bir Hristiyan imparatorunu esir aldı. Özellikle Katolik Hristiyan dünyası, Ortodoks Bizans'tan sonra sıranın kendilerine geleceğinden endişe ederek bu sefere ihtiyaç duydu.¹⁵⁵ Bizans'ın kısa bir zamanda Türklerin eline geçeceğinden artık Avrupa'nın şüphesi yoktu.¹⁵⁶ Batılılar, nefret duydukları kendi mezheplerine aykırı inançta olan Doğu

¹⁵⁰ Claude Cahen, Haçlı Seferleri Zamanında Doğu ve Batı, s. 23.

¹⁵¹ Steven Runciman, Haçlı Seferleri Tarihi, C.I, s. 72.

¹⁵² Aydın Usta, Çıkarların Gölgesinde Haçlı Seferleri: Müslüman-Haçlı Siyasi İttifakları, Yeditepe, İstanbul 2008, s. 46.

¹⁵³ Salim Koca, Türkiye Selçukluları Tarihi, s. 71.

¹⁵⁴ Emmanuel Berl, Atilla'dan Timur'a Avrupa ve Asya, s. 141.

¹⁵⁵ Ahmet Ocak, Selçukluların Dini Siyaseti, TATAV, İstanbul, 2002, s. 338.

¹⁵⁶ "Haçlı Seferleri", TA., C.I8, MEB, s. 286.

Hristiyanlarına yardım etmekten çok, onlar üzerinde kendi hâkimiyetlerini sağlamak istedi. Yakın Doğu'yu ele geçirmek ve orada hâkimiyet kurmak Haçlılar için daha önemliydi. Çünkü “*Asya ve Avrupa’da Türk asıllı halklar tıpkı kerpetenin çenesi gibi Bizans’ı sıkışmıştı.*”¹⁵⁷ Haçlı Seferleri, aslında Hristiyanlığın Müslümanlığa, Avrupa’nın Asya’ya, uzun süredir düşünülen ve hazırlanılan karşı saldırısıydı.¹⁵⁸ Türkler Anadolu’da durdurulamaz ise sıra bir gün Avrupa’ya gelecekti.

Cecile Merrisson’a göre Hristiyanlar ne Kudüs’te ne Anadolu’da ne de Suriye’de zulüm görüyorlardı. Amaç Bizans’ı Selçuklular’dan kurtarmaktı; fakat bu amaç bir anda değişti.¹⁵⁹ Öte yandan ortaçağ boyunca, kilise cismani kılıcı imparatorluğa bırakmışken¹⁶⁰ XI. yüzyıla girildiğinde kilise şu düşünceye gelmiştir: Eğer dünyevi iktidar boşluğu varsa, savaşlara karar vermek kilisenin hakkı, hatta görevidir.¹⁶¹ Çünkü Türkler Anadolu’ya gelmiş Marmara ve Ege kıyılarına kadar ilerlemişti.¹⁶² İzmir’de bir beylik kurarak kuvvetli bir donanma meydana getiren Çaka Beyi, Rumeli yönünde Bizans’ı ciddi bir şekilde tehdit eden Peçeneklerle işbirliğine gitmişti.¹⁶³

Malazgirt Savaşı’ndan sonra daha 10 yıl geçmeden Türkler başkent İstanbul’un çok yakınındaki İzmit şehrine gelip Boğaziçi kıyılarına kadar ilerlemek imkânı bulmuştu.¹⁶⁴ Süleyman Şah Anadolu’da Türk hâkimiyetini kurarken, 1081 de Bizans imparatoru Aleksios¹⁶⁵ yaptığı Dragos Suyu Antlaşması’yla ona bu gerçeği kabul ve tasdik ettirmişti.¹⁶⁶

¹⁵⁷ Claude Cahen, Haçlı Seferleri Zamanında Doğu Ve Batı, Yeditepe, İstanbul, 2010, s. 42.

¹⁵⁸ Jean-Paul Roux, Türklerin Tarihi: Pasifikten Akdeniz’e 2000 Yıl, Çev. Aykut Kazancıgil, Kabalcı, 3. Bsk., İstanbul, 2007, s. 223.

¹⁵⁹ Cecile Merrisson, Haçlılar, ss. 25-26.

¹⁶⁰ Oral Sander, Siyasi Tarih İlkçağlardan 1918’e, 8.Bsk., İmge, Ankara, 2000, s. 40.

¹⁶¹ Claude Cahen, Haçlı Seferleri Zamanında Doğu Ve Batı, s. 70.

¹⁶² Anna Komnena, Alexiad, Nesr ve Terc. B. Leib, Anne Comnène, Alexiade, Règne de l’emrereur Alexis I Comnène(1081-1118), 3 Cilt, Paris, 1937-1945(Türkçe Ter. Bilge Umar, Alexiad, Malazgirt’in Sonrası, İstanbul, 1996), s. 301.

¹⁶³ Ali Sevim, Suriye Filistin Selçukluları Tarihi, TTK, Ankara, 1983, s. 183.

¹⁶⁴ Anna Komnena, s. 300; İbn Bibi, El Evamirü’l-Ala’iye Fi’l-Umuri’l-Ala’iye, Çev. Mürsel Öztürk, T.C.K.B.Y., Ankara, 1997, s. 12.

¹⁶⁵ Bkz. Aleksios’un Bizans tarihindeki yeri ve önemi için: Auguste Bailly, Bizans İmparatorluğu Tarihi, Nokta, İstanbul, 2006, ss. 217-220.

¹⁶⁶ Işın Demirkent, Haçlı Seferleri, Dünya, 3. Baskı, İstanbul, 2009, s. 3.

Sonuç olarak Batı dünyası, Haçlı Seferlerinin asıl nedenini dini unsurlara mal etmektedir. Ancak Haçlı Seferleri düşüncesinde Ortaçağ Avrupa toplumunu zorlayan unsur aslında siyasi, sosyal ve ekonomik nedenlerdir.¹⁶⁷ Dini motifse itici bir güçtür. “Kutsal toprakları kurtarma sloganı bu hareketin amacını açıklamaktan ziyade bu hareketi peçelemek için kullanılmıştır.”¹⁶⁸

1.2.2- Bizans’ın Avrupa’dan Yardım Talebi

Aleksios’un Türklere karşı koyacak kuvvetinin olmayışı, onu Batıdan asker istemeye zorladı. Ancak Papa Urbanus imparatorun isteğini farklı değerlendirdi. “Papalığın yaptığı çağrı rastgele ve düşünülmeyen ortaya atılmış bir çağrı değildi. Aksine bu, onlarca yıldır gelişmekte olan papalık politikalarının tek kanalda toplanmasıydı.”¹⁶⁹

Türklerin gelişine kadar İslam tehdidi Bizans’tan çok Batıyı ürkütmüştü. Arapların İstanbul önündeki başarısızlıklardan beri savaş Hristiyanlığın doğu sınırında sürekli devam etmiş; fakat hiçbir zaman imparatorluğun birliğini ve varlığını tehdit edecek derecede ciddiyet kazanmamıştı.¹⁷⁰

İmparator, ordusunu kuvvetlendirmek amacıyla imparatorluğun geleneksel politikasına uyarak Batıdan ücretli asker yardımı istedi.¹⁷¹ 1089 İmparator Aleksios Papa Urbanus’un başkanlığında toplanan Melfi Konsili’ne elçiler göndererek Batı ile uyumlu bir politika yürütmeye hazır olduğunu belirtti.¹⁷² XI. yüzyılın sona ermesiyle kutsal savaş düşüncesi pratiğe dökülmüş oldu. Haç uğrunda yapılan mücadelede ölenlere günahlarından af vaat edildi. Papalık kutsal savaşların idaresini üzerine aldı.¹⁷³ 1095 yılı başında papa Urbanus Roma’dan kuzeye doğru seyahate çıkarak bütün Batı

¹⁶⁷ Işın Demirkent, “Haçlılar”, s. 525.

¹⁶⁸ Işın Demirkent, “Haçlı Seferleri Ve Türkler”, s. 194.

¹⁶⁹ Holt P.M, Haçlılar Çağı, s. 17.

¹⁷⁰ Steven Runciman, Haçlı Seferleri Tarihi, C.I, s. 68.

¹⁷¹ George Ostrogorsky, Bizans Devleti Tarihi, Çev. Fikret Işıltan, TTK, 6. Bsk., Ankara 2006, s. 334; Cecile Morrisson, Haçlılar, s. 21.

¹⁷² Işın Demirkent, Haçlı Seferleri, s. 3.

¹⁷³ Steven Runciman, Haçlı Seferleri Tarihi, C.I, s. 72.

kilisesi temsilcilerine mart ayı içinde Piacenza kendi papalık devresinin ilk büyük konsiline katılmalarını bildirdi. Konsile katılan ziyaretçiler arasında imparator Alexios'un elçileri de vardı.

Selçuklular'ın kudreti görünür şekilde çökmüştü. Tam zamanında girişilecek birkaç sefer, bu kudreti belki de kıracaktı. Bizans elçilerinden toplantı esnasında konuşmaları talep olundu. Piskoposlar ikna edildi. Urbanus, genç Kondrad'ın riyatını kabul etmek ve oradan da Alp geçitleri üzerinden Fransa'ya geçmek üzere Cremona istikametinde yola çıktığında, çok daha büyük ve çok daha şerefli (!) bir plan üzerinde düşünmeye başladı. Gözlerinde kutsal bir savaş canlandı.¹⁷⁴

1095 yılındaki Piacenza Konsili'ne katılan Bizans elçileri, konsili, Türklerin Anadolu'dan atılmadıkça Hristiyanlığın doğu sınırının tehdit altında olacağı fikrine, ikna etti. Amacı bütün Hristiyanlık âlemine egemenlik kurmak olan papa, bu teklifi fırsat bildi.¹⁷⁵ Papa imparatorun bu isteğini kendine göre yorumlayarak birkaç bin asker yerine kendi hâkimiyet amacı doğrultusunda, Batının kavgacı şövalyelerini, topraksız köylülerini aç ve sefalet içinde yaşayan herkesi, para ve toprak sahibi olacakları düşüncesini aşılıyarak zengin Doğuya büyük bir askeri sefer düzenlemeye teşvik ederek cevaplandırdı.¹⁷⁶

Batı dünyası, Bizans'ın elde edeceği başarılarından ziyade, maddi bakımdan kendi çıkarlarına uygun düşecek, manevi bakımdan ise dini hisleri şevk ve galeyana getirecek bir çağrının uyandıracacağı cazibe ile Doğuya gitmek hevesine kapılabilirdi. Öyleyse Doğuya yapılacak sefer İsa aşkına, din uğruna, fedakârlık ve sevgi üzerine oturtulmalı, çağrı bu doğrultuda yapılmalıydı.¹⁷⁷

“Nasıl ki II. Urbanus, Haçlı Seferlerinin başlamasında kurumsal dinin ve siyasi hesapların rolünü temsil ediyorsa, Keşiş Pierre de karizmatik ve

¹⁷⁴ Steven Runciman, Haçlı Seferleri Tarihi, C.I, s. 82.

¹⁷⁵ Işın Demirkent, Haçlı Seferleri, s. 4.

¹⁷⁶ a.g.e., s. 4.

¹⁷⁷ Işın Demirkent, Haçlı Seferleri, s. 4.

akıl dışı unsuru temsil etmekteydi. Onun vaazlarıyla çığırından çıkan popüler Mesihçilik hareketi, Avrupa'da Ortaçağ boyunca devam etti.”¹⁷⁸ Bu cılız, ufak tefek keşiş, Fransa üzerinde mistik reklamcılığın en etkili ajanı oldu.¹⁷⁹ Bizans Haçlıları kendi topraklarına sokarken “Küçük Asya'da” yitirdiği toprakları onların eliyle Selçuklulardan almak istemişti; ama Haçlıların önünde Doğuda Bizans'ı işgal planı vardı.¹⁸⁰

Clermont Konsili 18-28 Kasım 1095 tarihleri arasında toplandı. 27 Kasım Salı günü umumi ve açık bir toplantı yapılacağı ve çok önemli bir haber verileceği ilan edildi. Urbanus nutkunda, Türkler Hristiyan ülkelerin kalbine girmekle ahaliye fena muamelede bulunmakla ve kutsal yerlere hakaretle suçladı. Batı Hristiyan âlemi Doğuyu kurtarmak için yola çıkmalıydı. Zengin ve fakir, aynı şekilde yola dökülmeli, birbirleriyle çatışmayı bırakıp haklı bir savaş yapmalıydılar. Böylece onlar tanrının istemiş olduğu bir iş yapmış olacak ve tanrı onlara rehber olacaktı. Savaşta hayatını kaybedenlerin günahları ortadan kaybolacaktı.¹⁸¹

Urbanus büyük halk hatiplerine vergi bir sanatla ve ateşli bir konuşmayla halka hitap etti ve dinleyenler “*Deus Le volt-Tanrı böyle istiyor*” diyerek yanıt verdi.¹⁸² Bu ses Haçlıların yegâne sloganı oldu. Bu esnada Puy Piskoposu Adhemar de Monteil papanın önüne gelerek diz çöktü. Ondan, Arz-ı Mukaddes'e doğru icra edilecek sefer için kendisini takdis etmesini istirham etti.

Haçlılar, İsa'nın sözlerinin hatırasına, genellikle kırmızı bezden bir haç yaparak omuzlarına dikti. Bu haç o tarihten itibaren mukaddes topraklara gidecek bütün ziyaretçilerin alameti oldu. Bunlar giderken göğüslerine,

¹⁷⁸ Holt P.M, Haçlılar Çağı, s. 19.

¹⁷⁹ Auguste Bailly, Bizans İmparatorluğu Tarihi, Nokta, İstanbul, 2006, s. 226.

¹⁸⁰ Anna Komnena, s. 313; Gordlevski, Anadolu Selçuklu Devleti, Çev. Azer Yaran, Onur yayınları, Ankara 1988, s. 43.

¹⁸¹ Steven Runciman, Haçlı Seferleri Tarihi, C.I, s. 84.

¹⁸² Harold Lamp, Haçlı Seferleri: Demir Adamlar ve Azizler, Çev. Gaye Yavuzcan, İlgi Kültür Sanat, İstanbul 2010, s. 59.

gelirken arkalarına haç dikmişler bu sebepten dolayı kendilerine “Haçlılar” (Ehl-i Salib¹⁸³) dendi.¹⁸⁴

Papanın 1095 yılında Clermont Konsülü’nde yaptığı çağrı ile sefer fiilen başladı.¹⁸⁵ Haçlılar, Kudüs’e varmak istiyorlarsa, Anadolu içinden Kudüs’e giden yolu temizlemeliydiler.¹⁸⁶

Urbanus, çağrı yaparken, bu seferin büyük bir hac yolculuğu olacağını belirtti. Papa, sefere katılacaklara, günahlarından af ile hacıların şahısları ve malları için kilisenin daha önceleri hacca gidenlere vermiş olduğu koruma güvencesini tekrarladı. Ancak Urbanus sefere katılmayı sadece silah taşıyan şövalyelerle yani genç ve sağlıklı kişilerle sınırlamaya çalıştı. Din adamlarının dışında ihtiyarların hastaların ve kadınlarında sefere çıkmak için uygun olmadığını söyledi.¹⁸⁷ Bütün bu dini sebeplerin ancak bir bahane, Doğu Hristiyanlarının zulüm gördüğünün yalan olduğu, IX asır sonra Batılı Cahen tarafından itiraf edildi.¹⁸⁸

Dünyevi büyüklerden hiç kimse Clermont’ta bulunamamıştı. Konsüle katılanların hemen hepsi, mütevazı sınıflar mensubuydu. Daha sağlam dünyevi dayanakların temin edilmesi gerekti. İhtiyar ve sakatlar sefere katılmaktan alıkonulmalıydı. Hiç kimse önceden bağlı olduğu papaza sormadan sefere çıkmayacaktı. Herkes mahsulünü topladıktan sonra yurdunu ve ocağını Meryem’in göğşe uçuş günü olan 15 Ağustos tarihinde terke hazır olacaktı. Ordular İstanbul’da bir araya gelecekti. Yapılması gereken ilk iş, hareketin başına bir kimseyi getirmektir. Konsil ittifakla bu işe Le Pul piskoposu Adhemar De Monteil’i getirdi.¹⁸⁹

¹⁸³ Cecile Morrisson, Haçlılar, s. 7.

¹⁸⁴ Ahmet Refik Altınay, Haçlılar, Ötüken Neşriyat, İst., 2007, s. 34.

¹⁸⁵ Işın Demirkent, Türkiye Selçukluları Hükümdarı Sultan I.Kılıç Arslan, TTK, Ankara, 1996, ss. 21-22; Işın Demirkent, Haçlı Seferleri, s. 9.

¹⁸⁶ Runciman Steven, Haçlı Seferleri Tarihi, C.I, s. 169.

¹⁸⁷ Işın Demirkent, Haçlı Seferleri, s. 5.

¹⁸⁸ Claude Cahen, Haçlı Seferleri Zamanında Doğu Ve Batı, s. 32.

¹⁸⁹ Steven Runciman, Haçlı Seferleri Tarihi, C.I, s. 86

1.2.3- Haçlı Seferleri'nin Başlaması

Çoğunluğu Fransızlardan oluşan Alman ve İtalyanların da bulunduğu sayısı yirmi binleri bulan Pierre Lermi'tin komutasındaki ilk ordu, 1096'da her çeşit insandan oluşan başıboş silahlı kitleler, Doğuya gitmek için yola döküldü.¹⁹⁰ Ordunun çoğunluğunu köylüler teşkil etmekle beraber aralarında şehirliler, şövalye ailelerinin küçük erkek oğulları, bir zamanlar eşkıyalık etmiş ve gerçek caniler de vardı. Bunları birbirine bağlayan yegâne unsur, onların dini taassuplarıydı.¹⁹¹ Bu grupların çoğu Almanlardan oluşuyordu, Haçlılar özellikle Ren bölgesinde Musevileri¹⁹² öldürüp feci katliamlar yaptı.¹⁹³ Ne var ki Haçlılarda yağmacılık hevesleri üstün geldi.¹⁹⁴ Daha sonra Haçlılar, Bizans sınırına gelmeden dağıldı. Bu başıboş güruh, Macaristan'a vardığında böcekler gibi ezildi.¹⁹⁵

Macaristan'ı geçen Fransız ordusu, Belgrat'a geldiğinde Gautier ve birlikleri civarı yağmalamaya başladı.¹⁹⁶ Macarlar bunları yakalayıp silahlarını ve elbiselerini aldı ve bu eşyayı ibret olsun diye Semlin surlarına astıktan sonra Haçlıları çırlıçıplak Belgrat'a gönderdi. Belgrat etrafında yağmacılık harekâtı başlayınca kumandan silaha sarıldı ve meydana gelen çarpışma sırasında Gautier'in adamlarından birçoğu öldürüldü, bir kısmı da kilise içinde diri diri yakıldı.¹⁹⁷

Haçlıların harekete geçtiği haberi Bizans'ta ciddi tedirginliğe sebep oldu.¹⁹⁸ Macar ve Bizans topraklarında birçok yağma ve tahrip bulunan¹⁹⁹

¹⁹⁰ George Ostrogorsky, Bizans Devleti Tarihi, s. 335.

¹⁹¹ Steven Runciman, Haçlı Seferleri Tarihi, C.I, s. 95.

¹⁹² Bkz. Bizans'ın Yahudi algısı için, " Oral Sander, Siyasi Tarih İlkçağlardan 1918'e, 8.Bsk., İmge, Ankara, 2000, ss. 40-41"

¹⁹³ Mark R. Cohen, Haç ve Hilal Altında Orta Çağda Yahudiler, Çev. Ahmet Fethi, Sarmal, İstanbul, 1997, s. 257'de bir hakikati şöyle dile getirir: Müslüman gazabına, hatta zulmüne maruz kalma riski her zaman bulunsa da, Yahudiler, İslam'ın kuruluş ve klasik dönemlerinde önemli ölçüde güvende yaşadılar.

¹⁹⁴ Gordlevski, Anadolu Selçuklu Devleti, s. 42.

¹⁹⁵ Holt P.M, Haçlılar Çağı, s. 19.

¹⁹⁶ Anna Komnena, s. 304, Haçlıların Yahudi Zulmü Ve Bunun Sebepleri İçin Runciman'ın Haçlı Seferleri Tarihi Eserine Bakınız ss. 104-105.

¹⁹⁷ Steven Runciman, Haçlı Seferleri Tarihi, C.I, s. 96; Işın Demirkent, Haçlı Seferleri, s. 12.

¹⁹⁸ Işın Demirkent, Türkiye Selçukluları Hükümdarı Sultan I.Kılıç Arslan, s. 21.

¹⁹⁹ Claude Cahen, Haçlı Seferleri Zamanında Doğu Ve Batı, s. 90.

ve güçlükle disiplin altına alınan ordu 1 Ağustos 1096'da İstanbul'a ulaştı.²⁰⁰ Binlerce kişi, zincirlerinden boşanmış gibiydi.²⁰¹

İmparator 15 Ağustos tarihinin tayin edildiğini bildiği için hazırlıkları tamamlamakta acele etmiyordu. Birdenbire 1096 Mayıs sonunda ilk Fransız ordusunun Macaristan'ı geçerek Belgrat yakınlarında devlet arazisine girdiği bildirildi.²⁰² Yola çıkan askerler, daha sonra adeta çapulcuya dönüştü. Haçlılar yağmalayarak, dua ederek, ırza geçip öldürerek, sonunda Bizans kapılarına dayandı.²⁰³ Frankların hiçbir anlaşmaya riayet etmeyen, para düşkünü ve kendilerine itimat caiz olmayan bir millet oldukları biliniyordu. Bunun için yalnız imparatorun değil tebaanın da neşesi kaçtı.²⁰⁴ İstanbul'a gelen Batılılar bir hırsızlığı bırakıp diğerine başladı. Haçlılar şehrin sayfiyelerindeki villalara girdi ve hatta kiliselerin damlarındaki kurşunları bile çaldı.²⁰⁵

Aleksios, kente varır varmaz, liderlerden kendine bağlılık yemini etmelerini ve önceden Bizans'ta bulunan toprakların kendine verilmesini istedi,²⁰⁶ fakat bağlılık yemini denen bu karşılıklı sözlü ahitin yasal hiçbir karşılığı yoktu.²⁰⁷ Haçlılar, ilk fırsatta, bağlılık yeminlerini bozdu.²⁰⁸ Bazı ücretli askerlerin, özellikle de Normanların, yarım yüzyıl öncesinde neden oldukları kargaşanın hatırası ve Haçlı şefleri arasında, daha dün Bizans'a karşı düşmanlığını ilan etmiş olan Bohemond gibi bir asker olması, Bizans

²⁰⁰ Urfalı Mateos, s. 189; Holt P.M, Haçlılar Çağı, s. 20; George Ostrogorsky, Bizans Devleti Tarihi, s. 335.

²⁰¹ Donald M. Nicol, Bizans ve Venedik: Diplomatik ve Kültürel ilişkiler Üzerine Bir Araştırma, Çev. Gül Çağalı Güven, Sabancı Üniversitesi, İstanbul, 2000, s. 65.

²⁰² Steven Runciman, Haçlı Seferleri Tarihi, C.I, s. 92.

²⁰³ George Ostrogorsky, Bizans Devleti Tarihi, s. 335; Işın Demirkent, Haçlı Seferleri, s. 15; Emmanuel Berl, Atilla'dan Timur'a Avrupa ve Asya, s. 142.

²⁰⁴ Steven Runciman, Haçlı Seferleri Tarihi, C.I, s. 91.

²⁰⁵ Steven Runciman, Haçlı Seferleri Tarihi, C.I, s. 100.

²⁰⁶ Anna Komnena, s. 317, Urfalı Mateos, s. 189, Holt P.M, Haçlılar Çağı, s. 20; Claude Cahen, Haçlı Seferleri Zamanında Doğu Ve Batı, s. 91.

²⁰⁷ Anna Komnena, s. 322; Claude Cahen, Haçlı Seferleri Zamanında Doğu Ve Batı, s. 75.

²⁰⁸ Anna Komnena, s. 302; Harold Lamp, Haçlı Seferleri: Demir Adamlar ve Azizler, s. 83.

tarafında ihtiyat uyandırıyor ve Bizans'ta özel tedbirler alma endişesi oluşturdu.²⁰⁹

Haçlılar, 6 Ağustos'ta Anadolu yakasına geçirilerek Yalova yakınlarındaki Kibotos karargâhına yerleştirildi.²¹⁰ Böylece Haçlı ordusu 1096 sonbaharında Selçuklu sınırlarına ulaştı.²¹¹ İtalyan, Alman ve Fransızlar yağma akınları tertip etme hususunda birbiriyle yarıştı. Hatta bir Fransız grubu İznik yakınlarına kadar ilerledi ve ganimetlerle döndü. Bu, Almanlarda kıskançlığa sebebiyet verdi.²¹² 6.000 kişilik İtalyan-Alman grup, İznik civarlarındaki Kserigordon adındaki kaleyi ele geçirdi. Ancak bunu duyan I. Kılıç Arslan, komutanını gönderdi. Bu grup, 8 günlük kale hapsinden sonra, 6 Ekimde teslim olmaya karar verdi.²¹³

Ekim ayı başında Kibotos'daki karargâha, Kserigordon Kalesi'nin Almanlar tarafından ele geçirildiği haberi gedi. Bu arada Türkler, de casuslar vasıtasıyla Haçlı karargâhında, Almanların İznik'i zapt ettikleri, ganimetleri aralarında paylaştıkları haberi yaydı. Yayılan yalan haberlerle galeyana gelen Haçlı orduları İznik'e girmeye karar verdi. Ancak 21 Ekimde Drakon vadisinde kurulan tuzaklar ve uygulanan savaş taktiğiyle çok ağır bir yenilgi aldılar.²¹⁴ Şövalyelerin çoğu, Türklerin hücumuna direnmeye, cesaretle savaşmaya çalıştılsa da ordu paniğe kapıldı. Kısa zaman içinde Haçlı ordusu karargâha kaçmaya başladı. Kaçan Haçlıları kovalayan Türk birlikleri, Haçlı karargâhına girdi. Haçlıların bir kısmı ormana kaçarak, bir kısmı da deniz kıyısında bulunan eski bir saraya sığınarak hayatlarını kurtardı. Durumu öğrenen Pier ve imparator bir yardım gemisi göndererek kalan

²⁰⁹ Anna Komnena, s. 304.

²¹⁰ Anna Komnena, s. 325; Urfalı Mateos, s. 188.

²¹¹ Müneccimbaşı, Camiu'd-Düvel, Yay. Ali Öngül, Selçuklular Tarihi II. Anadolu Selçukluları ve Beylikler, Akademi, İzmir, 2001, s. 14.

²¹² Anna Komnena, s. 306. "Doğu ve Batı Hristiyanlığının birbirlerine hiçbir şekilde güvenmeyip aralarında yalnızca çıkar ortaklığı olduğu teferruatıyla anlatılır. ss. 322-324."

²¹³ Işın Demirkent, Haçlı Seferleri, s. 16; Harold Lamp, Haçlı Seferleri: Demir Adamlar ve Azizler, s. 84.

²¹⁴ Anna Komnena, s. 307.

Haçlıları İstanbul'a getirtti.²¹⁵ Askerler, Avrupa'dan gelen büyük orduları beklemek üzere surların dışına yerleştirildi.²¹⁶

Kılıç Arslan, Norman askerlerinden oluşan Haçlıları önemsemedi. Çünkü Türkler, Anadolu'da, Normanları, bazen düşman bazen iş ortağı olarak uzun zamandır tanıyordu.²¹⁷ Bizans filosunu yaklaştığını gören Bizans ordusu İznik'e çekildi. Pier Lermi'tin ordusuna karşı alınan kolay zafer, I. Kılıç Arslan'ın gözünde Haçlıların küçümsenmesine neden oldu.²¹⁸

İstanbul'dan Anadolu'ya giden yolların kavşak noktasında bulunan İznik, sadece askeri değil, 325 ve 787 yıllarında toplanan I. ve VII. Konsüllerden dolayı da bütün Hristiyan dünyasınca kutsal bir değer taşımaktaydı.

Bizans imparatorluğunun askeri bakımdan önemli şehirlerinden İznik 1078'de Türklerin eline geçmiş ve Bizans'ın geri almak için yıllarca sürdürdüğü mücadeleye rağmen, 1097'de I. Haçlı Seferi orduları tarafından kuşatılınca kadar Türklerin hâkimiyetinde kalmıştı.²¹⁹ Bizans devlet geleneğinde, kaybedilmiş bir toprağın Bizans'a aidiyetinden hiçbir zaman vazgeçilmezdi. Bu durum, VII. yüzyılda Arap fetihlerinden beri kaybedilmiş olan Filistin için değil, XI. yüzyılın sınırları için, yani Türkler lehine kaybedilen topraklar için söz konusu idi.²²⁰

Haçlı ordusunun ilk hedefi Türkiye Selçukluları'nın başkenti İznik'ti. Çünkü İznik'in alınmasıyla Türkiye Selçuklu Devleti'nin tamamen

²¹⁵ George Ostrogorsky, Bizans Devleti Tarihi, s. 335; Salim Koca, Türkiye Selçukluları Tarihi, s. 75.

²¹⁶ Işın Demirkent, Haçlı Seferleri, s. 18.

²¹⁷ Claude Cahen, Osmanlılardan Önce Anadolu, s. 13.

²¹⁸ Steven Runciman, Haçlı Seferleri Tarihi, C.I, s. 136; Donald M. Nicol, Bizans ve Venedik: Diplomatik ve Kültürel İlişkiler Üzerine Bir Araştırma, s. 67.

²¹⁹ Işın Demirkent, "İznik'in Haçlılar Tarafından Kuşatılması", Tarih Boyunca İznik, İş Bankası Kültür Yay., Ankara 2004, s. 121.

²²⁰ Claude Cahen, Haçlı Seferleri Zamanında Doğu Ve Batı, s. 71.

çekileceğine ve Türkleri Anadolu'dan tamamen atılacağına inanıyorlardı. Haçlı liderler, iş bölümü ile şehri ve kaleyi üç taraftan kuşattı.²²¹

Kılıç Arslan, Danişmendliler'in de almak istediği Malatya üzerine sefer düzenlemeye karar vermişti ve 1097 yılı kış ayında bütün ordusu yanına alarak Malatya'yı kuşatmıştı.²²² Haçlıların İznik'i çok büyük bir orduyla kuşattığı haberi üzerine kuşatma kaldırıldı²²³ ve İznik'e dönüldü.²²⁴

Kuşatma uzadıkça kale içindeki sıkıntılar arttı. İkmal yollarının kesilmesiyle maneviyatları sarsılan askerler, Kılıç Arslan'ı ordusu ile İznik önlerinde görünce, ümitleri son derece arttı.²²⁵ Ancak I. Kılıç Arslan bir günlük savaşın ardından onların gücünü ölmüş ve karanlık basınca orduyu geri çekti (1096).²²⁶ Kılıç Arslan, şehirdekilere neyi uygun buluyorsanız onu yapın diyerek bir nevi onların hayatını kurtardı. Başkent Konya'ya taşındı.²²⁷

Türklerin barış teklifini sevinçle karşılayan Bizans imparatoru böyle bir barışı Haçlıların görüşünü almadan yapması Haçlıların tepkisine sebep oldu.²²⁸ Ancak bu tepkiyi verdiği fidyelerle yumuşattı. İmparatorun bu tavrında Haçlıların çapulcu yapısı da etkili bir rol aldı. Hatta imparator Kılıç Arslan'ın ailesini fidesiz serbest bıraktı. İznik bir anlaşma ile Bizanslılara bırakıldı.²²⁹ İmparatorun kuvvetleri İzmir, Efes, Sardes ve eski Lidya'yı işgal etti. Böylelikle Bizans hâkimiyeti, Anadolu'nun batısında yeniden kurulmuş oldu.²³⁰

²²¹ Anna Komnena, s. 325; Urfalı Mateos, s. 189; Steven Runciman, Haçlı Seferleri Tarihi, C.I, s. 135.

²²² Müverrih Vartan, s. 28; Işın Demirkent, "Kılıcarslan", DİA, C.25, Ankara 2002, s. 397.

²²³ İbn Bibi, El Evamirü'l-Ala'ie Fi'l-Umuri'l-Ala'ie, Çev. Mürsel Öztürk, T.C.K.B.Y., Ankara, 1997, s. 12, Azimî Tarihi, Yay. Ali Sevim, TTK, Ankara, 1988, s. 31; Süryani Mihail, C.II, Çev. Hrant D. A., TTK, Ankara, 1944, s. 46.

²²⁴ Urfalı Mateos, s. 190, Süryani Mihail, C.II, s. 46 Anna Komnena, s. 325.

²²⁵ Anna Komnena, s. 326.

²²⁶ Urfalı Mateos, s. 190. Anna Komnena, s. 326; İbn Bibi, s. 13.

²²⁷ Anna Komnena, s. 326; İbn Bibi, s. 13.

²²⁸ Anna Komnena, s. 304; Steven Runciman, Haçlı Seferleri Tarihi, C.I, s. 140.

²²⁹ Anna Komnena, s. 329; İbn Bibi, s. 12; Urfalı Mateos, s. 190. Montesquieu, Romalıların Yükseliş ve Düşüşü, Çev. Ahmet Saki, Söylem, İstanbul, 2001, s. 202; George Ostrogorsky, Bizans Devleti Tarihi, s. 336.

²³⁰ George Ostrogorsky, Bizans Devleti Tarihi, s. 335.

İşte bugün Anadolu'nun kaderi yeniden yazıldı. Kılıç Arslan Anadolu Türk beylerinden aldığı yardımla hem Türklerin kaderini aynı çizgide birleştirdi hem de tarihte eşine az rastlanacak bir mücadeleye başladı. İmparator ile Haçlılar arasındaki güvensizlik, Haçlıların İstanbul'a geldiğinde imparatorun Haçlı komutanlarına kendisine bağlılık yemini yaptırmasıyla sabittir. Bizans, Küçük Asya'da yitirdiği kentleri, Haçlıların eliyle Selçuklulardan geri almak istiyordu; ama Haçlıların önünde Bizans'ı işgal planı vardı.²³¹ Haçlılar, 1204 de Kudüs'ü kurtarmak yerine Hristiyan İstanbul'u işgal ederek bunu gösterdi.²³²

1.2.4- Eskişehir Savaşı

Ordusuyla İznik önünden çekildikten sonra Haçlıların yolunu kesmek amacıyla yeni bir savaşa hazırlanan Kılıç Arslan, Haçlıların Eskişehir'e doğru ilerlediğini haber alınca bölgeye gidip, ordusunu Sarısu ovasının yamaçlarına yerleştirdi.²³³ Türkler, 30 Haziran 1097 tarihinde hücumla geçip Haçlı karargâhını kuşattı. Bu sırada arkadan gelen II. Haçlı ordusu karşısında şaşırarak Türk ordusu iki ordunun birleşmesini önleyemedi. Haçlılar saldırıya geçince daha fazla kayıp vermek istemeyen Kılıç Arslan, ordusunu hızla geri çekti (1 Temmuz 1097).²³⁴ Haçlılar iki gün sonra Eskişehir'den hareket ederek Akşehir üzerinde Konya'ya yürüdü. Türkler, bütün yol boyunca uzanan bölgedeki yerleşim yerleri gibi Konya'yı da boşalttı. Haçlılar, Meram'da birkaç gün dinlendikten sonra Ereğli'ye doğru yola devam etti²³⁵ Kılıç Arslan, Danişmend Gazi ve Kayseri emiri Hasan Bey ile birlikte Ereğli yakınında Haçlıların önünü kesmeye çalıştıysa da sonuç alınamadı.²³⁶

Eskişehir Savaşı ile her iki taraf da o gün nasıl bir düşmanla karşı karşıya olduklarını anladı. Haçlılar için çok büyük kayıplarla devam eden

²³¹ Gordlevski, Anadolu Selçuklu Devleti, s. 43.

²³² Giacomo E. Carretto, Akdeniz'de Türkler, Çev. Durdu Kundakçı-Gülbende Kuray, TTK, Ankara 2000, s. 6.

²³³ Anna Komnena, s. 488.

²³⁴ Işın Demirkent, "Kılıcarslan", s. 397.

²³⁵ Ebru Altan'ın "Haçlı Ordularının Anadolu'da Geçtiği Yollar", Belleten, C., LXV, s. 243, TTK, Ankara, 2002, s. 574.

²³⁶ Anna Komnena, s. 490; Işın Demirkent, "Kılıcarslan", s. 397.

Anadolu yürüyüşü 10 Mart 1098 Urfa Haçlı Kontluğu'nun kuruluşu ile devam etti.²³⁷ Haçlılar 20 Ekim 1097'de Antakya önlerine geldi ve ertesi gün surlara kadar ilerleyip şehri kuşattı.²³⁸ Mevsimler geçmişti hala şehir alınamadı. Ta ki 3 Haziran gününe kadar. Nihayet 7 aylık direnme sonunda bir ihanetle Antakya Haçlıların eline geçti.²³⁹

Antakya'nın Haçlılar tarafından zaptı, Bizans imparatoru ile Haçlılar arasındaki işbirliğini sona erdirdi ve Haçlı reisleri arasındaki anlaşmazlığı da derinleştirdi. Haçlılar yola çıktıktan üç yıl sonra, hedefleri olan Kudüs'e ulaştılar. Yola çıktıkların da 600.000 olan Haçlı sayısı, Kudüs önlerine geldiklerinde 40.000'e düştü.²⁴⁰ Bu yürüyüş, Kudüs'ün 15 Temmuz 1099'da zaptı ile son buldu. Godefroi de Bouillon "*kutsal mezarın bekçisi*" sıfatıyla krallığın başına geçti.²⁴¹ "Böylece "*Doğu'nun incisi Kudüs*" Haçlıların kanlı çizimleri altında kırmızı renge boyandı."²⁴² O gün Kudüs'te 70.000 Müslüman ve Yahudi kılıçtan geçirildi.²⁴³

²³⁷ Hasan Fehmi Turgal, Anadolu Selçukileri: Münecimbaşısıya göre, Türkiye Matbaası, İstanbul, 1935, s. 9; Urfa Haçlı Kontluğu hakkında, Işın Demirkent'in Urfa Haçlı Kontluğu Tarihi ve editörlüğünü Mehmet Çelik'in yaptığı Edessa'dan Urfa'ya 2 çalışmalarına bakılabilir.

²³⁸ Anna Komnena, s. 333.

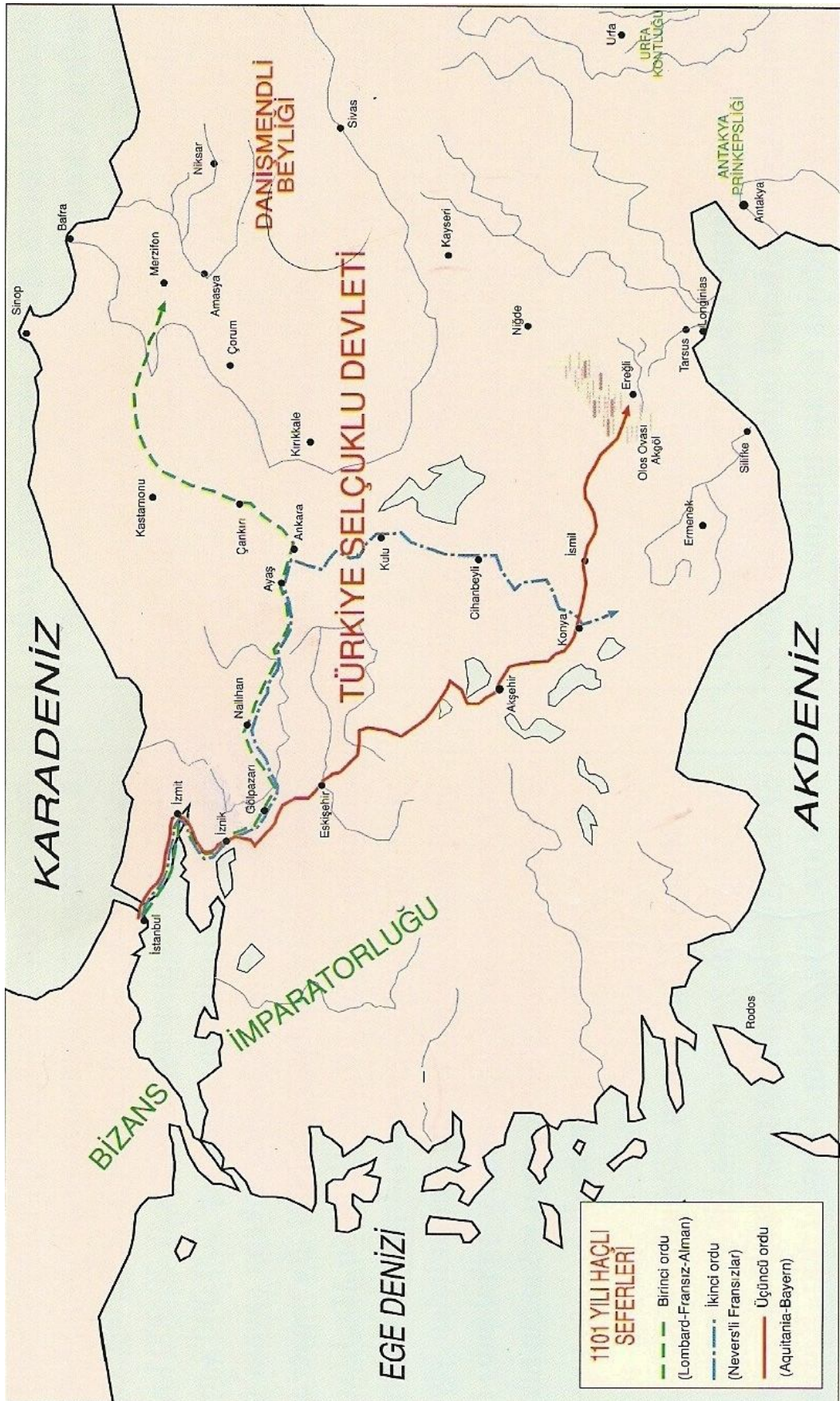
²³⁹ İbnü'l-Esîr, C.X, s. 226-229, Ebu'l Ferec Tarihi, C.II, s. 339, Hasan Fehmi Turgal, Anadolu Selçukileri: Münecimbaşısıya göre, Türkiye Matbaası, İstanbul, 1935, s. 9; George Ostrogorsky, Bizans Devleti Tarihi, s. 337; "Haçlı Seferleri", TA., C.I8, MEB, s. 289.

²⁴⁰ "Haçlı Seferleri", TA., C.I8, MEB, s. 289.

²⁴¹ Ebu'l Ferec Tarihi, C.II, s. 339; George Ostrogorsky, Bizans Devleti Tarihi, s. 337.

²⁴² Güray Kırpık, Doğunun ve Batının Gözünden Haçlı Seferleri, s. 94.

²⁴³ "Haçlı Seferleri", TA., C.I8, MEB, s. 289.

II. BÖLÜM

2.1.- DANIŞMENDLİLER

Danışmendliler, 1071-1178 yılları arasında Sivas, Tokat, Amasya, Kayseri ve Malatya civarında hüküm süren Türkmen hanedanının adıdır.²⁴⁴ Danışmend sözcüğünün kökeni Farsça olup bir çeşit toplumsal ve dini şef anlamına gelir.²⁴⁵ Hanedan kurucusu, Azerbaycan'da yaşayan bir Türkmen ailesine mensup olan ve sultan Alp Arslan'ın hizmetine girerek onun en gözde emirleri arasında yer alan Danışmend Gazi'dir. Danışmend Gazi, zaferden hemen sonra kendisine ikta edilen Sivas'ı fethederek hanedanın ilk çekirdeğini atmıştır.

2.1.1- Danışmend Gazi ve Danışmend Gazi'nin Tarihi Şahsiyeti

Danışmend Gazi'nin etnik kimliği hakkında büyük tartışmalar çıkmıştır. Devrin kaynaklarında onun etnik kimliği noktasında birbiriyle çelişen birçok farklı rivayet vardır. Bunlar içinde en kabul göreni İbn-ül Esir'de geçendir. Buna göre asıl adı "Taylu" olup Türkmenlere öğretmenlik yaptığı için "Tanuşman" unvanıyla anılmıştır.²⁴⁶

Danışmend Gazi,²⁴⁷ Alp Arslan'ın önde gelen komutanlarından olup²⁴⁸ Malazgirt savaşını takiben Emir Artuk ile beraber Yeşilırmak Havzası'nda Kelkit vadilerinde fetihlere katılmıştır.²⁴⁹ Özellikle Batı kaynakları onun Türk olduğunu teyit etmektedir.

Danışmend Gazi, Selçuklu sultanı Alp Arslan'ın hizmetinde bir savaşçıdır. Danışmend Gazi cesareti ve yiğitliğiyle Alp Arslan'ın dikkatini çekmiş ve onun en güvenilir komutanları arasında yer almıştır.²⁵⁰ Malazgirt Savaşı'na da katılan Danışmend Gazi, zaferin kazanılmasında önemli rol

²⁴⁴ Aksarayî, s. 13; Süryani Mihail, C.II, s. 30.

²⁴⁵ Claude Cahen, Osmanlılardan Önce Anadolu, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, s. 12.

²⁴⁶ İbnü'l-Esir, s. 248.

²⁴⁷ Bkz. Danışmendliler hakkında teferruatlı bilgi için: Mükrimin Halil Yinanç, Türkiye Tarihi Selçuklular Devri, Burhaneddin Matbaası, İstanbul, 1944, ss. 85-107.

²⁴⁸ Mükrimin Halil Yinanç, "Danışmendliler", MEİA, İstanbul, 1963, s. 468.

²⁴⁹ İlhan Erdem "Doğu Anadolu Türk Devletleri", ss. 92-93.

²⁵⁰ Abdülkerim Özaydın, "Danışmendliler", TDVİA, C.8, s. 469.

oyladı. Sultan Alp Arslan, savaşa katılan emirlerinden, Anadolu'da fetihlerde bulunmalarını istemiş ve fethedecekleri yerlerin kendilerine verileceğini bildirmiştir.

Zaferden sonra fetihlere girişen beyler, Anadolu'nun çeşitli şehirlerini alarak buralarda kendi adlarıyla anılan beylikler kurmuşlardı. Danişmend Ahmet Gazi de, zaferden sonra Bizanslılardan Sivas'ı aldı ve Danişmendli hanedanını kurdu (1080). Ahmed Bey, Anadolu Selçukluları Sultanı Kutalmışoğlu Süleyman Şah'ın ölümüyle nüfuzunu daha da artırdı. Ankara, Kastamonu ve Çankırı'yı ele geçirdi. Meşhur tarihçi İbn Bibi'nin, Danişmendliler hakkındaki rivayetler ihtilafı olduğu için, eserinde onlara yer vermemektedir.

Gaffarî, Aksarayî ve Müneccimbaşı da onun Türkmen asıllı (Danişmend Taylû b. Ali et-Türkmanî) olduğunda müttefiktir. 1063 yılından itibaren Sultan Alp Arslan'ın hizmetine giren Danişmend bilgeliği, cesareti ve yiğitliğiyle onun dikkatini çekmiş ve en güvenilir emirleri arasında yer almıştır.²⁵¹ Malazgirt Savaşı'na da katılan Danişmend Ahmet Gazi, zaferin kazanılmasında önemli rol oynamıştır.²⁵²

Danişmend Gazi'nin oğlu ve halefi Gümüştekin Gazi'nin Anadolu Selçuklu hükümdarı Süleyman Şah'ın ölümünden (479/1086) sonra Anadolu'daki bazı yerleri ele geçirdiğine dair bilgiler ve ona ait sikkeler dikkate alınırsa Danişmend Gazi'nin 477'de (1085) vefat ettiği söylenebilir.²⁵³

2.1.2- Danişmendlilerin Kuruluşu

Danişmendli Türk beyliği, Danişmend oğlu Gümüştekin tarafından Sivas başkent olmak üzere 1080 yılında Orta Anadolu'da kurulmuştur. Danişmendliler, kısa bir süre içinde Orta Anadolu'yu fethedip Sivas'ı devlet

²⁵¹ Abdülkerim Özaydın, "Danişmendliler", TDVİA, C.8, s. 469.

²⁵² Necati Demir, Danişmendlilerin Karadeniz Bölgesindeki Faaliyetleri, s. 44.

²⁵³ Abdülkerim Özaydın, "Danişmendliler", TDVİA, C.8, s. 469.

merkezi yapıp, devleti buradan yönetmiştir.²⁵⁴ 1085 yılında bütün Kapadokya'ya hâkim olan Danişmendliler, devletin merkezini Sivas'tan Niksar'a taşımıştır.²⁵⁵

2.2- DANIŞMEND GÜMÜŞTEKİN AHMED GAZİ DÖNEMİ HAÇLILARLA MÜNASEBETLER

Gümüştekin dönemi Haçlı münasebetleri ilk olarak 1097'de Eskişehir savaşında. Bu dönemin en önemli olayları, Eskişehir savaşı, Bohemond'un Gümüştekin Ahmet Gazi tarafından esir alınması ve de 1101 yılında Haçlılara karşı verilen destansı mücadelelerdir. Önemi sebebiyle 1101 yılında 3 farklı Haçlı ordusuna karşı verilen mücadele teferruatıyla değerlendirilecektir.

2.2.1- Haçlıların Anadolu'ya Gelişi ve Danişmendlilerle Karşılaşması

Haçlılar, İznik'i alışlarından bir hafta sonra 26 Haziran'da Eskişehir yönünde yola çıktılar ve iki grup halinde ilerlemeyi uygun gördüler. Bu haber üzere 30 Haziran günü Kılıç Arslan Sarısu Ovası'nın alçak tepelerine askerlerini yerleştirdi. I. Haçlı grubunda bu arada neye uğradıklarını şaşırır ancak II. Haçlı grubunu gelmesiyle savaşın gidişatı değişmiştir.²⁵⁶

Türkler, düzenli ordu savaşından gerilla, gerilla savaşından düzenli ordu savaşına geçmekteki yeteneklerini kullanmak adına yeni bir savaş düzenine yöneldiler. Uygulanacak taktik gereği, Haçlıların Anadolu'da geçecekleri yollar üzerindeki su kaynakları ve kuyular tahrip edilmiş, her türlü yiyecek maddesi yok edilerek yürüyüş koşulları çetinleştirilmiş ve bu suretle Haçlıların gücü etkisiz hale getirildi.²⁵⁷ Haçlılar Akşehir üzerinden Konya'ya vardılar ancak şehir boşaltıldı. Meram'da iki gün kalan Haçlılar, Ereğli'ye doğru hareket ettiler.

²⁵⁴ Necati Demir, Danişmendlilerin Karadeniz Bölgesindeki Faaliyetleri, s. 44.

²⁵⁵ a.g.e., s. 44.

²⁵⁶ Aksarayî, s. 28.

²⁵⁷ Anna Komnena, s. 491; İbn Bibi, s. 13.

Ereğli yakınlarında, Danişmendli Gümüştekin ve Kayseri emiri Hasan ile birlikte Bohemond'a saldırılmış ancak meydan savaşına girmeden kuzeye çekilmiştir. Bu ilerleyişin sonu 1097'de Antakya'da son bulur.²⁵⁸ I. Haçlı Seferi orduları, on gün sonra Dorylaion yakınında sultan I.Kılıç Arslan'ın birliklerini sayıca üstünlükleri sayesinde yenmiş (1 Temmuz) ve buradan yollarına devamla Akşehir-Konya üzerinden²⁵⁹ Ereğli'ye geldiklerinde burada yine Türklerin sonuçsuz kalan bir engellemesi ile karşılaşmışlar ise de yürüyüşlerini sürdürme imkânını bularak Anadolu'yu geçmeyi başarmışlar. Haçlılar, Urfa ile Antakya ve bir yıl sonra da Kudüs'te Haçlı devletlerini kurarak hedeflerini gerçekleştirdi.²⁶⁰ Bu yönüyle Haçlı Seferleri, Müslüman Türk fetihlerine sonradan verilen bir cevap olarak da görülebilir.²⁶¹

Genel bir biçimde, Doğulular ve Batılıların savaş yöntemi süvari üstünlüğüne dayanıyordu; ama Batıda süvari zırhlı ve ağır iken; Doğuda hafifti. At üstünde okçuluğu daha iyi konuma getirenler kesinlikle Türklerdi. Bineği üzerinde daha sıkı ve sabit durabilmesi ona yayları daha güçlü kullandı ve okları öldürücü şekilde kullanma imkânı vermiştir. Dört bir yandan ok yağdıran yay kullanmaya dayalı yeni taktik geliştirmişlerdi. Bu oklar onlara hemen hemen her defasında, Bizanslılar üzerinde olduğu gibi Araplar üzerinde de galibiyet getirmiştir.²⁶²

2.2.2- Bohemond'un Esir Alınması

Haçlıların Anadolu'yu geçerek Suriye'ye doğru ilerledikleri sırada, Gabriel ile irtibat kurduklarını öğrenen Gümüştekin Gazi 1098 yılında büyük bir orduyla Sivas'tan Malatya'ya yürüdü ve şehri muhasaraya başladı.²⁶³ Muhasara üç ay sürdü. Gabriyel, Haçlıların Antakya prensi Bohemond'dan yardım istedi.²⁶⁴ Yardıma gelen Bohemond ani bir baskınla esir

²⁵⁸ Aksarayî, s. 28.

²⁵⁹ Anna Komnena, s. 490.

²⁶⁰ Işın Demirkent, "1101 Yılı Haçlı Ordularına Karşı Mücadelede Selçuklu-Danişmendli İşbirliği", s. 179.

²⁶¹ Claude Cahen, Haçlı Seferleri Zamanında Doğu Ve Batı, s. 7.

²⁶² Claude Cahen, Osmanlılardan Önce Anadolu, s. 84.

²⁶³ Süryani Mihail, s. 46; Vardan Vertabed, s. 188, Urfalı Mateos, s. 204; Ebu'l-Ferec, C.II, s. 342.

²⁶⁴ Aksarayî, s. 28.

alındı.²⁶⁵Bohemond ve kuzeni Salerno kontu Richart, Danişmend Gazi tarafından önce Sivas'a, sonrada daha güvenli bir yer olan Niksar'a götürülerek hapsedildi.²⁶⁶

Haçlı liderlerinin maruz kaldıkları bu felâket, savaş meydanından kaçmayı başaran bir Haçlı şövalyesi tarafından, Urfa kontu Baudouin'e haber verilince, Baudouin yanındaki az sayıda kuvvetle Bohemond'u kurtarmak için yola koyuldu.²⁶⁷ Baudouin'in yaklaşması üzerine Gümüştekin Gazi muhasarayı kaldırıp Sivas'a hareket etti. Baudouin Danişmendliler'i bir müddet takip ettikten sonra Malatya'ya döndü. Gabriel, Baudouin ile anlaşarak ona tâbi olmayı kabul etmiş, bir kısım kuvvetlerini Malatya'da bırakan Baudouin Urfa'ya hareket etti.

2.2.3- 1101 Yılı Haçlı Seferleri

Bizans, Antakya kuşatması neticesinde, daha önce sahip olduğu Urfa ve Antakya yörelerinde hâkimiyetini kurdu.

Kudüs işgal edildikten sonra Haçlılar, bu toprakları ellerinde tutmak için şehri yeniden inşa etmeye karar verdiler. Bununla beraber Kudüs'te klasik bir devlet yapılanması oluşturulmaya çalışıldı. Kudüs'e gelen hacılar, haclarını tamamlayıp kendi memleketlerine dönmek yerine Kudüs'te kalmayı tercih etti. Hacılar, Kudüs'te ilahi rahmetin tecelli ettiği yerde ölmeyi istiyordu.

²⁶⁸

Hristiyanların Kudüs'ü geri almış oldukları haberi 1099 yılı sonbaharında Avrupa'ya vardı. Bu haber sefere katılanlara sevgi seli yeni gidecek olanlara yeni bir heyecan olarak yansımıştır. Urbanus'un Kudüs'te kazanılan zaferi öğrenemeden ölmesi Urbanus adına bir trajedydi. Bu yeni

²⁶⁵ Azîmî, s. 32; İbnül Esir, C.X, s. 247; Süryani Mihail, C.II, s. 47; Urfalı Mateos, s. 204; Ebu'l Ferec, C.II, s. 342; Steven Runciman, Haçlı Seferleri Tarihi 1, s. 249; Işın Demirkent, "Antakya Prensi Bohemund'un Esir Alınması", s. 114; Donald M. Nicol, Bizans ve Venedik: Diplomatik ve Kültürel ilişkiler Üzerine Bir Araştırma, s. 67.

²⁶⁶ Urfalı Mateos, s. 20.

²⁶⁷ Müneccimbaşı, s. 15.

²⁶⁸ Jean Richard, The Crusades, Cambridge University press, Cambridge, 1999, s. 77.

hareket Chartresli Fulcher 1101 seferini II. Haçlı Seferi olarak adlandırmış; ama başka tarihçiler 1101 seferi olarak nitelendirmişlerdir. Nasıl adlandırılırsa adlandırılırsın bu savaş ağır bir yenilgiyle sonuçlandı. Bu mağlubiyet sonucunda anladılar ki karadan yapılan seferler onlara birçok kayıp verdirecektir.²⁶⁹

Ancak bundan sonra daha önemli olan seferlerin devamını sağlamak için yeni askerlerin bulunmasıydı. Antakya'nın düşmesinden sonra Haçlı reisleri ordudaki sayısal azlıklarından korktular çünkü savaşmaya gelen askerlerin çoğunun geri dönmesinden endişe ediyorlardı. Bu ise, maceracı ruhlara servet ve arazi vaadinde bulunularak gerçekleştirildi. Asker bulma işini kilise vaizleri üstlendi.²⁷⁰

İlk kabile 1100 yazının sonlarında yola çıktı. Kış ayları yolculuğa müsait değildi. Ürünlerin ambarlanması gerekti. Bununla beraber 1100 Eylülünde Lombardlardan oluşan Haçlı ordusu İtalya'dan doğuya doğru yöneldi. Ordunun başında Milano başpiskoposu Anselm de Buis bulunmaktaydı.²⁷¹

Bu yılın yaz mevsimi başında Danişmendli beyi Gümüştekin, Malatya'yı ele geçirme meselesi yüzünden araları biraz bozuk olan Türkiye Selçuklu sultanı I.Kılıç Arslan'dan beklenmedik bir mesaj aldı. Sultan, yeni bir Haçlı ordusunun Anadolu'ya geldiğini, Haçlıların bu defa sadece Selçuklu ülkesine değil Danişmendli ülkesine de saldırmayı planlamış olduklarını bildirdi.²⁷² Normanlar ve Lombardlar'dan müteşekkil bir Haçlı ordusu, yaz başlarında İzmit üzerinden Eskişehir'e, oradan da Ankara ve Çankırı yoluyla Amasya ve Niksar'a gidecekti; fakat Haçlı ordusu, yolda Raimund'un tavsiyelerine uyarak Kastamonu'ya hareket etti. Kastamonu'dan da Kızılırmak üzerinden Danişmendli topraklarına yürüdü. Endişeye kapılan Gümüştekin

²⁶⁹ Marshall W. Baldwin, A History Of The Crusades: The First Hundred Years, ss. 354-355

²⁷⁰ Steven Runciman, Haçlı Seferleri Tarihi, Cilt.2, Çev. Fikret Işıltan, TTK, Ankara, 1992, s. 15

²⁷¹ Steven Runciman, Haçlı Seferleri Tarihi, s. 15

²⁷² Osman Turan, Selçuklular Zamanında Türkiye, s. 171; Işın Demirkent, "1101 Yılı Haçlı Ordularına Karşı Mücadelede Selçuklu-Danişmendli İşbirliği", s. 181.

Gazi, Kılıç Arslan ile ittifak yaptığı gibi Halep Meliki Rıdvan'dan²⁷³ Mardin, Meyyafarikîn, Âmid, Harput, Erzincan ve Divriği emirlerinden de yardım istedi.²⁷⁴

Albertus, Liber Christianae Expeditionis pro Ereptione, Emundatione Restitutione sanctae Hierosolymitanae Ecclesiae adını taşıyan kroniğinde 48 bab'dan oluşan VIII. kitabının tamamını 1101 Yılı Haçlı Seferlerine ayırmıştır.²⁷⁵

I. Haçlı Seferi'nin başarısı, kısa zaman sonra 1101 yılında üç büyük ordunun hareketine vesile olurken, bu seferin uğradığı başarısızlık, böyle bir hareketin yeniden gerçekleşmesini sağlayabilmek için yarım yüzyıla yakın ilgisizliğe ve isteksizliğe neden olmuştur. Ayrıca, Kudüs'ün zaptından sonra bir kısmı Avrupa'ya evlerine geri dönmeye başlayan Haçlı askerleri hem başlarından geçen maceraları, hem de Doğu'daki zengin, çekici yaşamı abartılı hikâyelerle anlatmıştı. Zaten kilisenin teşvikiyle ruhları ateşlenmiş, ihtirasları kamçılanarak galeyana gelmiş Avrupa toplumu, başarı ve zenginlik vaat eden bu hikâyelerin etkisiyle Doğu'ya gitmek için daha da arzulu hale gelmişti.

Papa II. Pascalis, 1099 yılının sonuna doğru Robert de Flandre tarafından kendisine getirilen rapordan, başarı haberinin yanı sıra Doğu'daki Haçlıların yeni bir sefer ve insan gücüne ne denli ihtiyaç duyduklarını öğrenmişti. Bunun üzerine derhal harekete geçen II. Pascalis, daha 1099 Aralık ayı içinde Fransa'daki kilise merkezlerine mektuplar göndererek din adamlarının yeni bir Haçlı Seferinin oluşturulması için ülkenin her tarafında vaazlar vermelerini emretti.²⁷⁶

1100 ilkbaharında Anse'de, aynı yılın eylül ayında Valence'de, sonra Limoges'da ve Haçlı Seferleri dönemini perdesini açan Clermont Konsili'nin

²⁷³ Bkz. Melik Rıdvan'ın Haçlılarla mücadelesi için "Ali Sevim, Azimî'nin El-Muvassal Adlı Kayıp Eserindeki Selçuklularla İlgili Kayıtlar, Belleten, XLVII, s. 186, TTK, 1983, ss. 843-867."

²⁷⁴ Aksarayî, s. 28.

²⁷⁵ Işın Demirkent, "1101 Yılı Haçlı Seferleri", s. 130.

²⁷⁶ Işın Demirkent, Haçlı Seferleri, s. 61.

beşinci yıldönümü olan 18 Kasım'da Poitiers'de yapılan konsillerle toplumda yeni bir Haçlı Seferine çıkma heves ve arzusunu doruğuna yükselttiler. Pascalis, çağrısına krallardan müspet bir karşılık alamadı. Asıl gereken, menfaatleri Avrupa'da olan ihtiraslı krallar değil, tecrübeli liderlerin idaresinde Doğu'da hizmet görecektir asker ve kolonistlerdi. Gerçekten de 1101 Yılı Haçlı Seferlerine çıkan üç büyük ordu da, birinci seferdeki gibi kralların yönetiminde değil, dükler, kontlar ve kilise ileri gelenleri liderlerinden kuruldu.²⁷⁷

Birinci orduyu, Milano başpiskoposu Anselm de Buis'nin idaresindeki Lombardlar, kont Etienne de Blois'nin kumandasındaki Fransızlar ve marşal Konrad'ın idaresindeki Almanlar; ikincisini Nevers kontu II. Guillaume'un kumandasındaki Fransızlar; üçüncüsünü ise Aquitania dükü (ve Poitou kontu) IX. Guillaume'un kumandasındaki Fransızlar ile Bayern herzogu IV. Welf'in idaresindeki Almanlar oluşturdu. Gelen orduların sayısı hakkında kesin rakam verilememiştir.

2.2.3.1- I. Haçlı Ordusu

29 Temmuz'da yeni bir ordu Avrupa'dan yola çıkarak papanın işini yarıda bırakmadı.²⁷⁸ 1101 yılı Haçlı Seferinin birinci ordusunu oluşturan grup içinde yola ilk çıkan Lombardlar oldu.²⁷⁹

Lombardia bölgesi, aslında I. Haçlı Seferine pek ilgi duymamıştı, papaya karşı çıkan bir merkez durumunda idi; fakat hareket geliştikçe ve Roma kilisesi ile ilişkiler düzeldikçe, tutumda değişti. Milano başpiskoposu Anselm de Buis Papa'nın davetine uydu, haçı kabul ederek hareketin başına geçti ve halkını Haçlı Seferi için teşvik etti. Lombardlar büyük bir ordu halinde 13 Eylül 1100'de Milano'dan yola çıktı.²⁸⁰

²⁷⁷ Işın Demirkent, Haçlı Seferleri, s. 61.

²⁷⁸ Marshall W. Baldwin, A History Of The Crusades: The First Hundred Years, ss. 354-355

²⁷⁹ Necati Demir, "Anadolu'da Teşekkül Etmiş Destani Halk Hikayelerinde Haçlı Seferlerinin İzleri", s. 199.

²⁸⁰ Steven Runciman, Haçlı Seferleri Tarihi, Cilt.2, Çev. Fikret Işıltan, TTK, Ankara, 1992, s. 15.

Dük Heinrich von Eppenstein'in izniyle Carinthia (Venedik'in kuzeydoğusunda, şimdiki Karnten) bölgesini aştıktan sonra, Sava nehri boyunca güneye ilerleyerek Macaristan krallığı topraklarını geçip Belgrad'da Bizans sınırına ulaştı.²⁸¹ İstanbul'a gelen Haçlılar, Aleksios'u kendilerine baş olarak seçti.²⁸² Lombardlar, imparator tarafından kendileri için hazırlatılan Filibe, Edirne ve Tekirdağ'daki karargâhlarda kış mevsimini geçirdi.²⁸³

Lombardlar, kontrol altında tutulamayacak kadar çok ve de başlarına buyruktu. Bizans imparatoru Aleksios, tarafından kendilerine alışveriş için açık pazarlar sunulduğu halde, etrafı yağmalamaya başladılar; civar köyleri, kasabaları bastılar, tahıl ambarlarına saldırdılar, hayvanları gasp ettiler, hatta kiliseleri soydular.²⁸⁴ Lombardların böylesine sorumsuz davranışı üzerine imparator Aleksios, bunların derhal İstanbul'a getirilmesini emretti.

Lombard ordusu mart ayı başında İstanbul'a vardı ve surların dışında Haliç sahili boyunca karargâh kurdu. Lombardlar arkalarından gelmekte olan Fransız ve Alman kuvvetlerini bekleyerek, iki ay İstanbul önünde oturdu; fakat bu süre içinde taşkın hareketler yapmaya ve etrafı yağmalamaya başladılar.

İmparator I. Haçlı Seferi ordularına 1097'de yaptığı gibi Lombardları da bir an önce Anadolu tarafına geçirmeye ve İzmit civarındaki karargâhlara yerleştirerek bunların geriden gelen orduları orada beklemelerinin doğru olacağı kararına vardı. Ancak Lombardlar bu emre uymadılar. İmparator kendilerini buna zorlayınca da, silaha sarılıp İstanbul surlarına ve Blakhernae sarayına saldırdılar.²⁸⁵

Lombardların davranışına son derece kızan Aleksios, yine de Lombard ordusunun tekrar Anadolu'ya geçirilmesini ısrarla emretti. Bu emrini de, her zamanki gibi, Haçlı reislerine kıymetli hediyeler vererek takviye etti.

²⁸¹ Steven Runciman, Haçlı Seferleri Tarihi, C.2, s. 16

²⁸² Jean Richard, The Crusades, Cambridge University press, Cambridge, 1999, s. 73

²⁸³ Necati Demir, "Anadolu'da Teşekkül Etmiş Destani Halk Hikayelerinde Haçlı Seferlerinin İzleri", Uluslararası Haçlı Seferleri Sempozyumu, Ankara, 1999, s. 199.

²⁸⁴ Işın Demirkent, Haçlı Seferleri, ss. 62-63.

²⁸⁵ Işın Demirkent, "1101 Yılı Haçlı Seferleri", s. 63.

Anselm dışında hiç kimse bu hediyeleri reddetmedi.²⁸⁶ Paskalyadan birkaç gün sonra (21 Nisan) Lombard ordusu karşı sahile geçirilerek İzmit ve civarındaki karargâhlara yerleştirildi. Ordu burada Avrupa'dan gelecek olan yeni orduları bekledi.²⁸⁷

Lombardlardan sonra İstanbul'a gelen ordu, Alman imparatoru IV.Heinrich'in marşalı Konrad'ın idaresindeki Almanlar oldu. Birinci ordunun üçüncü grubunu teşkil eden Kuzey Fransızları, kont Etienne de Blois'nın idaresi altında birleşmişti.²⁸⁸ Onun seferini duyan pek çok Fransız şövalyesi, Bourgogne dükü Etienne ve Champagne bölgesinden birçok önemli şahıs da kendisine katılmıştı. 1101 ilkbaharında ülkesinden ayrılan Etienne de Blois'nın ordusu yolculuğunu İtalya üzerinden yaparak Adriyatik'i aşip mayıs ayı başında İstanbul'a geldi.²⁸⁹

İmparator iyi niyetinin bir işareti olarak, kendi kumandanlarından Tzitas'ı 500 kişilik bir Peçenek birliği ile onların yanına verdi.²⁹⁰ Fransız liderler buna pek memnun oldular ve mayıs ayı içinde orduyu Anadolu'ya geçirip İzmit yakınındaki ordugâhta kendilerini bekleyen Lombard ve Alman birliklerine katıldılar. Haçlılar burada hangi Haçlı yolunun takip edileceğinin münakaşasını yaptılar.

Aslında bu Haçlı Seferinin amacı, Anadolu'dan Suriye'ye inen kara yolunu yeniden açmak ve Kudüs'e ulaşmaktır;²⁹¹ fakat İstanbul'a geldikleri zaman Bohemond'un yaklaşık yedi sekiz ay önce (Ağustos 1100) Danişmendli beyi Gümüştekin tarafından esir edildiğini ve Niksar'da hapiste bulunduğunu öğrenen Lombardlar, hem Bohemond'u esaretten kurtarmak

²⁸⁶ Işın Demirkent , “ 1101 Yılı Haçlı Seferleri”, s. 136.

²⁸⁷ Steven Runciman, Haçlı Seferleri Tarihi, C.2, s. 16.

²⁸⁸ Işın Demirkent, Haçlı Seferleri, s. 63.

²⁸⁹ Steven Runciman, Haçlı Seferleri Tarihi, C.2, s. 17.

²⁹⁰ Işın Demirkent , “ 1101 Yılı Haçlı Seferleri”, s. 138; Necati Demir, “Anadolu'da Teşekkül Etmiş Destani Halk Hikayelerinde Haçlı Seferlerinin İzleri”, s. 199; Steven Runciman, Haçlı Seferleri Tarihi, C.II, s. 17.

²⁹¹ Steven Runciman, Haçlı Seferleri Tarihi, C.2, s. 18; Işın Demirkent, Haçlı Seferleri, s. 63.

hem de o bölgeleri zaptetmek umuduna kapılarak, Kudüs'e yürüyüş planını değiştirdiler.²⁹²

Haçlıların Niksar yönüne gitmesi gerektiği fikri, ilk kez Bizans imparatoru veziri Şattat tarafından ortaya koyuldu. Şattat'ın bu fikri ilk başta kabul görmesede Canikli Tizitas'ı tanıdığını ve onun kendilerine yardımcı olacağı söyleyince komutanlar daha sonra ikna oldu. Yardım mektubunu alan Tizitas hemen yola çıktı. Haçlılara yapılan bu yardım Danişmendli-Haçlı mücadelesi adına son derece önemlidir.²⁹³

Lombardların ısrarı ve vezirin gayretleriyle Alman ve Fransızlar ikna edildi. Lombardların isteğinin fazla direnmeden kabul edilmesinin temelinde, bu bölgeyi zapt etmek düşüncesi etkiliydi.²⁹⁴

Lombard, Fransız ve Almanlardan oluşan 1101 yılının I. Haçlı ordusu 3 Haziran'da İzmit ve Kivetot'tan hareket ederek, vermiş oldukları karar doğrultusunda Niksar'a gitmek üzere yola koyuldu ve Bizans imparatoru Anadolu'daki gayrimüslim topluluklara mektuplar göndererek yardım istedi.²⁹⁵ Ordunun başına Bizans imparatorunun teklifi ile Raymond getirildi. Canikli komutan Tzitas'a mektup yazılıp acil olarak davet edilip yardım istendi. O mektubu alır almaz 70 bin askerle yola çıktı.²⁹⁶

Haçlılar, I. Haçlı Seferi ordularının geçtiği yolu bırakıp, "*Hacılar Yolu*" adıyla bilinen ve İznik-Osmaneli-Gölpazarı-Nallıhan-Ayaş üzerinden Ankara'ya ulaşan yolu takip etmişti.²⁹⁷ Bu yol Ankara'ya giden yola nazaran aşılması zor dağlar arasından ve vadiler içinden geçmekteydi. Ancak Bizans

²⁹² Jean Richard, *The Crusades*, Cambridge University Press, Cambridge, 1999, s. 73; Necati Demir, "Anadolu'da Teşekkül Etmiş Destani Halk Hikayelerinde Haçlı Seferlerinin İzleri", s. 200; Steven Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, C.2, s. 18.

²⁹³ Danişmendname, Hız. Necati Demir, Akçağ, Ankara, 2004, s. 202.

²⁹⁴ Necati Demir, "Anadolu'da Teşekkül Etmiş Destani Halk Hikayelerinde Haçlı Seferlerinin İzleri" s. 201

²⁹⁵ Danişmendname, Hız. Necati Demir, Akçağ, Ankara, 2004, ss. 201-202.

²⁹⁶ Danişmendname, Hız. Necati Demir, Akçağ, Ankara, 2004, s. 203. Tzitas'ın bu sefere katılması Haçlılar için önem arz eder. Danişmendnameye göre bu şahıs Canikli olup Danişmend Gazi ve ordusuyla defalarca mücadele etmiştir. Ayrıca o bölgeyi çok iyi bilmektedir. Necati Demir, "Anadolu'da Teşekkül Etmiş Destani Halk Hikayelerinde Haçlı Seferlerinin İzleri", s. 201.

²⁹⁷ Işın Demirkent, *Haçlı Seferleri*, s. 65.

kumandanı Tzitas, Eskişehir civarının Türklerin elinde bulunuşu yüzünden bu bölgeye girmeyip, aşılması zor da olsa daha kuzeyden Paphlagonia Dağları arasından geçen, Bizans sınırları içinde kalan, yoldan ilerlemeyi uygun gördü.²⁹⁸

Haçlıların hedefinin yalnızca Selçuklu topraklarını değil Danişmendli ülkesini de içine aldığı açıkça ortadaydı. Sultan derhal Danişmendli beyine haber gönderip onu yeni Haçlı tehlikesine karşı uyardı. I. Kılıç Arslan'ın Halep meliki Rıdvan'dan, Harran emiri Karaca'dan ve herhalde Türk beylerinden de önceden yardım istedi.²⁹⁹ İzmit'ten yola çıkan Haçlılar üç hafta süren yolculuktan sonra 23 Haziran'da Ankara önünde geldi.³⁰⁰

Danişmendname'ye göre Çankırı birkaç yıl önce Danişmend Gazi'nin gaza arkadaşları Artuhi ve Kara Tigin tarafından fethedilip Danişmendli topraklarına katılmıştı. Kara Tigin fetihten sonra kale komutanı olarak Çankırı'yı savunmak üzere görevlenmişti.³⁰¹ Tzitas, bu defa da Haçlı ordusunun Çankırı üzerinden kuzeye Bizans'a ait bulunan bölgeye yönelip Tosya'dan doğuya giden yolu kullanarak Amasya'ya ulaşmasının daha doğru olacağını önerdi.³⁰²

Haçlı ordusu 2 gün Ankara'da dinlendikten sonra 25 Haziran'da Çankırı'ya doğru yürüyüşe geçti; fakat bir anda zorluklar başladı.³⁰³ Kılıç Arslan, onlardan önce bu bölgeye gelmiş olup Haçlı ordusunun önü sıra geri

²⁹⁸ Bu yoldan didilmesi Bizans'ın Haçlılara ihaneti olarak yorumlanmıştır. İlerleyen süreçte bu olay Haçlıların, Bizans'a duyduğu güveni ciddi şekilde sarsmıştır. Bkz. Müverrih Vartan, "Türklerin Anadolu'yu İstilas Tarihi", Çev. Hrant D. Andreasyan, İÜEFD, 1934.

²⁹⁹ Steven Runciman, Haçlı Seferleri Tarihi, C.2, s. 18.

³⁰⁰ Anna Komnena, s. 346; Osman Turan, Selçuklular Zamanında Türkiye, s. 167; Işın Demirkent, Haçlı Seferleri, s. 65. Ankara'nın Haçlılar tarafından kuşatılması ile ilgili Danişmendname'de herhangi bir bilgiye rastlanılmaz.

³⁰¹ Danişmendname, Hız. Necati Demir, Akçağ, Ankara, 2004, ss. 186-193.

³⁰² Danişmendnameye göre iki ordu savaşmak üzere hazırlanırken Trabzon'dan bir Rum ordusu hareket eder. Danişmend Gazi kuvvetlerini Haçlılarla savaşması için Amasya ve Çankırı tarafına sevk etmiştir. Bunu fırsat bilen Niksar eski beyi Mihayıl ve Tzatis'in kardeşi Canikli Şartın aynı günlerde doksan bin askerle Gümenek'e saldırır. Gümenek alındıktan sonra Tokat'a saldırırlar. Tokat kalesini kuşatırlar. Haçlıların acil yardım isteği üzerine muhasara kaldırılıp yardım için yola çıkarlar. Ayrıca Sinop beyi Vasilyos'un yirmi bin askerle Frenklere yardıma geldiği haberi duyulur. Danişmend Gazi bu haberleri duyunca çok üzülür. Danişmendname, Hız. Necati Demir, ss. 201-204.

³⁰³ Steven Runciman, Haçlı Seferleri Tarihi, C.2, s. 18.

çekilirken bütün araziyi tahrip etti.³⁰⁴ Bu sebeple bir hafta sonra, 2 Temmuz'da Çankırı'ya ulaşabilen Haçlılar yol boyunca yiyecek sıkıntısı çektiler.³⁰⁵ Üstelik buraya vardıklarında Türk kuvvetlerinin tümüyle Çankırı'da toplanmış olduğunu, kalenin de zapt olunamayacak kadar güçlü bir şekilde savunulduğunu gördüler ve çaresizliklerini civarı yağmalayarak, tarlaları yakarak gidermeye çalıştılar.³⁰⁶

Türklerin kesin bir savaşa tutuşmadan önce, Haçlıların sadece yürüyüş koşullarını zorlaştırmak, hareket halindeki ordunun öncü ve artçı birliklerine hücumlarla zarar vermek, keşif göreviyle veya yiyecek bulmak üzere ana ordudan ayrılanlara saldırmak suretiyle bunların gücünü mümkün olduğunca kırmak yoluna gittiler.³⁰⁷

Haçlılar Türkler tarafından devamlı olarak rahatsız edilmeye başlanınca, liderler, yürüyüş sırasında ordunun güvenliğini sağlayabilmek için 700 Fransız şövalyesini öncü, 700 Lombard şövalyesini de geriden gelen yayaları korumak üzere artçı birliği olarak yerleştirmişti. Ancak Türkler ordunun gerisini sadece küçük bir artçı birliğin koruduğunu fark edince, bu grubun üzerine 500 kişilik bir kuvvetle aniden hücum ettiler. Dehşete düşen Lombard şövalyeleri, paniğe kapılıp dağıldılar ve pek çok yaya Haçlıyı Türk kılıçları altında ölüme terk ettiler.³⁰⁸

Bu haber, ertesi sabah ana ordunun karargâhına ulaşınca, herkeste hem büyük üzüntü, hem de Lombardların korkaklığına karşı öfke uyandırır. Bu olay üzerine liderler toplanarak ordunun gerisinde sırayla nöbet tutmayı kararlaştırdılar. Önce Bourgogne dükü Etienne, sonra kont Raimond görevi üstlendi. Bourgogne dükünün 500 zırhlı şövalye ile nöbet tuttuğu sırada herhangi bir olay çıkmadı; fakat Raimond ordunun gerisinde bulunurken

³⁰⁴ Anna Komnena, s. 347.

³⁰⁵ Işın Demirkent, Haçlı Seferleri, s. 65.

³⁰⁶ Steven Runciman, Haçlı Seferleri Tarihi, C.2, s. 18; Işın Demirkent, Haçlı Seferleri, s. 65.

³⁰⁷ Marshall W. Baldwin, A History Of The Crusades: The First Hundred Years, ss. 354-355; Osman Turan, Selçuklular Zamanında Türkiye, s. 168; Steven Runciman, Haçlı Seferleri Tarihi, C.2, s. 18.

³⁰⁸ Jean Richard, The Crusades, s. 73; Işın Demirkent, “1101 Yılı Haçlı Seferleri”, Haçlı Seferleri Tarihi Makaleler- Bildiriler- İncelemeler, Dünya, İstanbul, 2007, s. 145.

aralıksız tekrarlanan Türk saldırılarına maruz kalıp öylesine bunaldı ki, yedi atlı göndererek yedi mil önde yürüyen ana ordudan yardım istemeye mecbur kaldı ve süratle yetişen 10.000 kişilik yardım birliği sayesinde arka arkaya hücum tazeleyen küçük Türk kuvvetini sonunda dağlık araziye geri çekilmeye zorlayabildi. Bu durum ise Haçlı liderlerini, ordunun dağınık şekilde yürümekten vazgeçip birbirine kenetlenmesinin ve bir bütün halinde ilerlemesinin güvenlik açısından daha yararlı olacağı kararını vermeye sevk etti.

Çankırı'dan sonra karşılaşılan zorlukların Haçlı ordusu içinde huzursuzluğa ve yürüyüş için bu güzergâhın seçilmesine karar verenlere karşı kızgınlığın doğmasına sebebiyet vermişti.³⁰⁹ Çünkü Haçlılar zor koşullar altında yollarına devam ettiler. Bu sıkıntılara, Türklerle anlaşmış ve kendilerini buralar sürüklemiş olan imparatorun askerlerinin ve Raimond'un sebep olduğuna inanarak, bu kişileri ihanetle suçladılar.³¹⁰ Çoğu Batı kaynağı Aleksios'un yenilgisi sebebiyle ona düşmanca tutum içinde olmuştur.³¹¹ Aleksios karşılığı bir müddet sonra Bohemond propagandasına dönüştü.³¹²

Türk hücumlarından korunmak amacıyla liderlerin bir bütün halinde ilerlemek hususunda verdikleri karara uyan Haçlılar, bundan sonra 14 gün boyunca yollarına birbirlerinden ayrılmadan devam ettiler; fakat gün geçtikçe yiyecek sıkıntısı arttığı gibi, yolları da çıplak arazi ve dağlar arasına düştü.

Türkler tarafından tahrip edilmiş bölgede Haçlılar, paraları olmasına rağmen alışveriş yapacak hiçbir pazar yeri bulamadılar. Ancak İzmit ve Kivetot'tan arabalarına yiyecek yüklemiş zenginler karınlarını doyurabilmekteydiler. Bu yüzden geriye kalanlar 200, 300, 500 kişilik gruplar halinde yiyecek bulmak maksadıyla yeniden etrafa yayılmaya başladılar. Bu

³⁰⁹ Steven Runciman, Haçlı Seferleri Tarihi, C.2, s. 18.

³¹⁰ Marshall W. Baldwin, A History Of The Crusades: The First Hundred Years, ss. 354-355; Işın Demirkent, Haçlı Seferleri, s. 66; Işın Demirkent, "1101 Yılı Haçlı Seferleri", Haçlı Seferleri Tarihi Makaleler- Bildiriler- İncelemeler, Dünya, İstanbul, 2007, s. 146.

³¹¹ Marshall W. Baldwin, A History Of The Crusades: The First Hundred Years, s. 357.

³¹² Marshall W. Baldwin, A History Of The Crusades: The First Hundred Years, s. 366.

arada 1.000 kişilik bir yaya grubun Constamne civarında yiyecek aradılar. Buldukları arpa başaklarını pişirip yemek için ateş yaktılar, ateşin dumanını gören Türkler tarafından fark edilen Haçlılar, bu vadide kısırıldılar ve Türklerin çıkardıkları yangından kaçamayarak feci şekilde öldüler.³¹³ Bu haber Haçlı karargâhında duyulunca dehşet ve korku yarattı. Haçlılar hemen yola koyulup altı gün boyunca hiç ara vermeden yürüdükten sonra vardıkları ovada Türk ordusunun hücumuna uğradılar.³¹⁴

Sultan Kılıç Arslan, bir aydan beri zor koşullar altında ilerleyen Haçlı ordusunun artık güçten düştüğünü anlayarak, bunlarla savaş için bu ovanın en uygun yer olduğu kararına varmış ve dolayısıyla ordusunu, Haçlılar girer girmez hücumla geçmek üzere ovayı kuşatan tepelere yerleştirmiştir.

Haçlılar Türk atlılarının yıldırım hızıyla üzerlerine geldiğini görünce, hücumla karşı kendilerini savunmak için derhal toplanıp bir kamp oluşturdular.³¹⁵ Kampın çevresini arabalarıyla ve her türlü eşya yığarak siper haline soktular; fakat sayıları kendilerinden en az on kat fazla olan Haçlı ordusunu bir çırpıda dağıtmak mümkün olmadı. Türk ordusu Haçlıların sıkıca kurdukları safları yaramadı ve akşam olurken geri çekildi.³¹⁶

Ertesi gün, 3 Ağustos cumartesi sabahı Konrad ve yeğeni Bruno 3.000 kişilik Alman birliğiyle kamptan ayrılıp yiyecek aramak üzere Merzifon şehrine doğru ilerledi. Almanlar Haçlı kampından 4-5 km. uzakta Türklere ait her türlü yiyecek ve eşya ile dolu bir kaleye rastladılar. Aslında savunmasız bırakılmış bu kalenin bir Türk tuzağı olacağını fark etmediler; çok açtılar ve iyi bir ganimet ele geçirmişlerdi. Kalenin içinde buldukları bütün gıda maddelerini ve eşyayı hayvanlarına yüklediler.³¹⁷

³¹³ Steven Runciman, Haçlı Seferleri Tarihi, C.2, s. 19.

³¹⁴ Işın Demirkent, “1101 Yılı Haçlı Seferleri”, s. 147.

³¹⁵ Işın Demirkent, “1101 Yılı Haçlı Ordularına Karşı Mücadelede Selçuklu-Danışmendli İşbirliği”, s. 84.

³¹⁶ Işın Demirkent, “1101 Yılı Haçlı Seferleri”, s. 150.

³¹⁷ Işın Demirkent, Haçlı Seferleri, s. 67.

Yaptıklarından memnun bir şekilde geri dönerlerken Türklerin pususuna düştüler.³¹⁸ Karşı koymaya çalışmaları boşunaydı; hem ele geçirdikleri malların tamamını, hem de 700 adam kaybettiler.³¹⁹ Canlarını kurtaranlar ise, sağa sola kaçışıp ancak akşam olurken tek tek ve moralleri bozuk bir halde kampa dönebildi. 4 Ağustos Pazar günü ise Türkler hiçbir hücumda bulunmamıştı. Haçlı ordugâhında hayat sakin geçmişti; fakat Türkler, Haçlı ordugâhının etrafının tamamen sarmışlardı. Yiyecek aramak için ordugâhtan çıkmak mümkün değildi. Burada aç ve susuz, Türkler tarafından kısırılmış vaziyette beklemeye daha fazla dayanamazlardı. Savaş kaçınılmazdı.³²⁰ 5 Ağustosta açlık hat safhaya varmıştı. Haçlılar kendilerine son bir şans verip savaşmaya karar verdiler.³²¹

Haçlıların 5 Ağustos sabahı gün doğarken Milano başpiskoposu Anselm'in bütün orduyu takdis eder. Kont Raimond'un da yanında getirdiği "Kutsal Mızrak'ı" teşhir eder. Böylece başlayacak savaştan önce herkesin günahlarından arınması ve morallerinin güçlenmesi sağlandı.³²²

Sultan I. Kılıç Arslan kumandasındaki Türk ordusunun karşısına önce, Haçlı ordusunun sayıca en büyük grubunu oluşturan Lombardlar çıktı. Lombardlar sabahın erken saatlerinden itibaren Türklere karşı uzun ve ağır bir savaş vermiştir; fakat liderleri Albert Biandrate böylesine ezici bir çarpışmadan sonra düşman gücünün ağırlığını, kendi birliklerinin daha fazla taşıyamayacağını, atların yorgun düştüklerini ve askerlerin de açlıktan kuvvetlerini kaybettiklerini görerek sağ kanadı savaş alanından çekmeye başlamış, ancak bu çekiliş derhal saflara yayılarak bütün Lombardlar reisleriyle birlikte kendi çadırlarına kadar kaçmışlardı.³²³

Lombardların kaçtıklarını gören Konrad ise, derhal kendi Alman birliklerini ön safa geçirerek Türklere şiddetle saldırmış ve günün ilk

³¹⁸ Danişmendname, Hız. Necati Demir, s. 205.

³¹⁹ Işın Demirkent, Sultan I. Kılıç Arslan, TTK, Ankara, 1996, ss. 39-40.

³²⁰ Işın Demirkent, "1101 Yılı Haçlı Seferleri", s. 151.

³²¹ Steven Runciman, Haçlı Seferleri Tarihi, C.2, s. 20; Işın Demirkent, Haçlı Seferleri, s. 67; Işın Demirkent, "1101 Yılı Haçlı Ordularına Karşı Mücadelede Selçuklu-Danişmendli İşbirliği", s. 85.

³²² Işın Demirkent, "1101 Yılı Haçlı Seferleri", s. 151.

³²³ Aydın Usta, Çıkarların Gölgesinde Haçlı Seferleri: Müslüman-Haçlı Siyasi İttifakları, s. 74.

saatlerinden öğleden sonraya kadar savaşı sürdürdü; fakat onun birlikleri de yorgun düşmüş ve geri çekildi. Bunun üzerine Bourgogne dükü Etienne taze kuvvetleriyle onun yerini almış ve Türklerle savaşa girdi. Uzun mücadele sonrası, o da askerleri geri çekmek zorunda kalınca, bu defa kont Etienne de Blois, yorgun arkadaşlarına yardım etmek ve Türkleri geri püskürtmek amacıyla ön sıraya geçti ve cesaretini kaybetmeden akşama kadar çarpışmaya devam etti.³²⁴

Türk okçuları karşısında o da arkadaşları gibi geri çekilmeye mecbur olmuştu. Son olarak ön sıraya Fransız birlikleri ve Peçeneklerle beraber kont Raimond geçmişti. Şiddetli bir çarpışmadan sonra Peçenekler geri çekilince, Türkler savaş alanında kalan Fransızların hemen hepsini kılıçtan geçirmişti.

Merzifon yakınındaki savaşın akşam olurken henüz kesin bir sonuca ulaşmamıştı. Tek kurtuluş yolu Türklere sezdirmeden gecenin karanlığında çekip gitmektir. Haçlı ordugâhında gece panik çıktı ve kaçıışı Raimond başlattı. Anna Komnene, önce Lombardların kaçtığını, diğer Haçlı liderlerinin de Raimond ve Tzitas'a yakınlarda sığınabilecekleri imparatora ait bir kalenin bulunup bulunmadığını sorduklarını söyledi.³²⁵

Türklere gelince, sayıca kendilerinden çok fazla bir orduya karşı bütün bir gün boyunca aralıksız mücadele etmiş, birbiri arkasına ön saflara geçen beş Haçlı grubuyla savaşmış ve bunların bütün saldırılarını aynı şiddetle geri püskürtmüşlerdi.³²⁶ Savaşta 3000 kişi kaybetmiş olan ve mütemadiyen taze kuvvetlerle karşısına dikilen düşmanla yaptığı şiddetli mücadeleden yorgun düşen Türkler de, akşam olurken Haçlı kampından birkaç kilometre uzaklıktaki ordugâhlarına çekilmişlerdi. Türkler, Haçlıların gecenin karanlığından faydalanarak ordugâhlarını terk edip akın akın kaçmakta

³²⁴ Işın Demirkent, “1101 Yılı Haçlı Seferleri”, s. 152.

³²⁵ Anna Komnena, s. 347.

³²⁶ Steven Runciman, Haçlı Seferleri Tarihi, C.2, s. 20.

olduklarını haber almışlardı: Demek ki düşmanın morali bozulmuş ve düşman pes etmişti.³²⁷

Türk birlikleri, şafak sökerken Haçlı ordugâhına girdiler; geride terk edilenler ya öldürüldü ya esir alındı; fakat yağma ile fazla zaman harcanmadı.³²⁸ Çünkü sultan Kılıç Arslan, Danişmendli beyi Gümüştekin ve Artuklu beyi Belek'in kumandasındaki Türkler, kaçan Haçlı ordusunun peşine düştüler. Türkler, fazla uzaklaşmamış olan yaya askerlere kısa sürede yetişerek hepsini kılıçtan geçirdi.³²⁹

Raimond ve Tzitas adamlarıyla birlikte Bafra (Paurae)'ya kaçabilmiş ve buradan kendilerini İstanbul'a götürecek gemiye binmişlerdi. Atların sürati sayesinde kaçabilen diğer Haçlı reisleri ve şövalyeler ise Kızılırmak nehrini batıya doğru gerisin geri geçtikten sonra Karadeniz kıyısında Bizans'ın elinde bulunan Sinop'a ulaşmış, ancak şehrin surları arkasına sığınmak suretiyle canlarını kurtarabildiler.³³⁰

Türkler her ne kadar kaçak Haçlıları iki gün boyunca (6-7 Ağustos) kovaladılsa da, Bizans arazisi içinde daha fazla ilerlemeyi sakıncalı görerek bunları takibe son verdiler.³³¹

Sonuçta İzmir ve Kivetot'tan Niksar'a gitmek üzere yola çıkmış bulunan Lombard-Fransız-Alman birleşik Haçlı ordusunun Anadolu'da doğuya doğru ilerlediği son nokta burası oldu. Türklerin Haçlıları savaşa burada zorlamış ve büyük bir hezimete uğrayan Haçlılardan çoğu burada ölmüş, sadece Karadeniz sahilindeki Bizans şehirleri Sinop ve Bafra'ya kaçabilenler canlarını kurtarabilmiştir.³³²

³²⁷ Anna Komnena, s. 347.

³²⁸ Işın Demirkent, Sultan 1. Kılıç Arslan, TTK, Ankara, 1996, ss. 40-42.

³²⁹ Steven Runciman, Haçlı Seferleri Tarihi, C.2, s. 20.

³³⁰ Danişmendname, Hız. Necati Demir, s. 212; Jean Richard, The Crusades, s. 73; Steven Runciman, Haçlı Seferleri Tarihi, C.2, s. 20.

³³¹ Anna Komnena, s. 347; Danişmendname, Hız. Necati Demir, s. 204; Işın Demirkent, "1101 Yılı Haçlı Seferleri", s. 155; Işın Demirkent, Haçlı Seferleri, s. 70.

³³² Jean Richard, The Crusades, s. 73; Ebru Altan'ın "Haçlı Ordularının Anadolu'da Geçtiği Yollar", Belleten, C., LXV, s. 243, TTK, Ankara, 2002, s. 577; Osman Turan, Selçuklular Zamanında Türkiye, s. 169.

Ovanın yeri kaynak verilerin yetersizliği yüzünden kesin olarak tespit edilememiştir.³³³ Savaşın yapıldığı yer Danişmendname'nin Muallim Cevdet nüshasında bu yer iki kez Birguma Yazısı, Niksar nüshasında bir kez Bergama yazısı olarak geçmektedir. Necati Demir'e göre burası Suluova civarındadır.³³⁴

Böylece 1101 yılındaki I. Haçlı ordusunun Anadolu'daki seferi son bulmuştur. Türkler, topraklarına düzenlenen saldırıyı önlemişler, dört yıl önceki 1097 I. Haçlı Seferi'nin sebep olduğu zararların daha da kötüye gitmesini önlediler. En önemlisi Türkler kendilerine güvenlerini yeniden kazandılar; fakat zaferlerinin keyfini çıkaracak zaman bulamadılar. Çünkü ikinci bir Haçlı ordusunun Anadolu'ya geçip, Konya istikametinde ilerlediğini haber almışlardı.³³⁵

Kendi günahlarını yükleyecek Haçlılar suçlu olarak Bizans'ı ilan ettiler. Şayialara göre kont Raymond ordusu, önceden kararlaştırılmış bir Türk tuzağında mahvetmek için yolundan ayırırken imparatorun verdiği direktiflere itaat etmişti. Gerçekte ise Aleksios Raymond ve arkadaşlarına müthiş surette içerlemişti. Onları buz gibi soğuk bir nezaketle kabul etmiş ve duyduğu kızgınlığı hiç de saklamamıştı.

Aleksios'un asıl arzusu, Suriye yolunun açılması, güney batı Anadolu'yu geri almasının sağlanması ve Suriye işlerine müdahale imkanının yaratılması idi. Ayrıca, Bohemond'u, fidyesini ödeyerek eline geçirmek üzere müzakerelere girişmiş bulunduğu Danişmendli emiri ile bozuşmakta istemezdi. Lombardların akılsızlığı planlarını boşa çıkarmıştı. Ancak Haçlıların yaşadığı felaket çok daha ciddi sonuçlar doğurdu.

İlk Haçlı Seferindeki Hristiyan başarıları Türklerin itibar ve kendilerine güvenini zayıflatmıştı. Şimdi ise gerek bu itibar ve gerekse kendine güven en şerefli bir şekilde yeniden kazanılmıştı. Selçuklu sultanı hakimiyetini Orta

³³³ Işın Demirkent , Haçlı Seferleri, s. 66.

³³⁴ Necati Demir, “Anadolu’da Teşekkül Etmiş Destani Halk Hikayelerinde Haçlı Seferlerinin İzleri”, s. 205.

³³⁵ Işın Demirkent, Sultan I. Kılıç Arslan, TTK, Ankara, 1996, ss. 40-42.

Anadolu'da yeniden kurabilirdi ve başşehrini İstanbul'dan Suriye'ye giden yol üzerinde bulunan Konya'ya naklederken, Danişmentli emiri Melik Gazi de Fırat vadisindeki fetihlerini Urfa Kontluğu sınırlarına kadar uzattı.³³⁶

“Avrupa'dan Suriye'ye giden karayolu gerek Haçlılar gerekse Bizanslılar için yeniden kapatılmıştı. Bundan ziyade Haçlılar ve Bizans arasındaki ilişki daha da bozuldu. Bizanslılar Haçlıların aptallığı, nankörlüğü ve kalleşliği yüzünden kızıp dururken, Haçlılar da bütün felaketlerin müsebbibi olarak imparatoru görmekte ısrar etti.”³³⁷

2.2.3.2- II. Haçlı Ordusu

Neverli II. William 30 Ocak 1101'de Kudüs'e gitmek için hazırlandı. Nevers kontu II. William şubat ayında çıktığı yolculuğuna İtalyayı katederek Brindisi'den Adriyatik yoluyla Avlona'ya çıkmıştı. Ordusu Makedonya'dan geçerken disiplini sayesinde iyi bir intiba bırakmıştı.³³⁸ Yolculuk sırasında I. Haçlı Seferlerinin yolu takip edildi.³³⁹

Kont askerlerine her türlü hırsızlık, soygun, yağma hareketini ve haksız yere çıkarılan kavgayı ölümle cezalandıracağını bildirdi. Bu sebeple orduda disiplin hiç bozulmamış askerler yolculukları boyunca yerli halk tarafından iyi muamele görmüş ve tatsız hiçbir olay cereyan etmemişti. Kont Guillaume İstanbul'da imparator Aleksios tarafından dostça karşılanmış ve askerlerin çadırlarını Haliç kıyısındaki Aziz Georgios mevkiinde kurmasına izin verdi; fakat üç gün sonra imparator konta ordusunu Anadolu tarafına geçirmesini emretmiş ve Nevers ordusu bundan sonra 14 gün Anadolu kıyısında konakladı. Kont Aziz Yohannes bayramından (24 Haziran) sonra İstanbul'dan ayrılıp ordusunu Kivetot'a (İzmit'e) götürdü.³⁴⁰ Belki de yurdunda arazisine komşu olan Bourgogne dükü ile birleşeceğini ummuş ve bu sebeple mümkün olduğu kadar çabuk yola koyulmuştu. İzmit'e geldiğinde Haçlı

³³⁶ Steven Runciman, Haçlı Seferleri Tarihi, C.2, s. 21.

³³⁷ Steven Runciman, Haçlı Seferleri Tarihi, C.2, s. 22.

³³⁸ Steven Runciman, Haçlı Seferleri Tarihi, C.2, s. 21.

³³⁹ Marshall W. Baldwin, A History Of The Crusades: The First Hundred Years, s. 358.

³⁴⁰ Işın Demirkent, “1101 Yılı Haçlı Seferleri”, s. 158.

ordusunun Ankara'ya doğru yola çıkmış olduğunu haber aldı. Ve temmuz sonuna doğru kendisi de Ankara'ya vardı.³⁴¹

Ankara'da, Lombard ordusunun o sırada nerede olduğuna dair kimsenin bilgisi yoktu. Bu sebeple Guillaume geri dönerek Konya yolunu tuttu. İlk Haçlı Seferinin yaptığı tahribatın etkisinden kurtulamamış olan bölgede yolculuğun arz ettiği müşkülata rağmen ordu yürüyüşüne devam etti.³⁴²

İkinci bir Haçlı ordusunun Konya'ya doğru yürümekte olduğu haberini alan Kılıç Arslan ve Gümüştekin kuvvetleriyle birlikte ovalardan ve tepeler üzerinden geçen bildikleri patikalardan süratle Nevers ordusunun üzerine yürümüşler ve bu orduyu daha Konya'ya varmadan önce yolda yakalamışlardı.³⁴³ Türkler derhal oklarını savurarak her yönden hücumla geçmişler ve üç gün süren bu çalışma esnasında Nevers ordusunu ağır bir şekilde hırpalamışlardı; fakat istenilen kesin netice alınamamıştı.³⁴⁴

Nevers ordusu bundan sonra yol boyunca aralıksız Türk hücumuna uğrayarak nihayet Konya'ya ulaştı. Haçlılar bütün bir gün boyunca şehre saldırıp netice elde edemeyince, kont ordugahını toplayıp Konya'dan yola koyulmayı daha uygun buldu.³⁴⁵

Kontun niyeti en kısa yoldan Akdeniz kıyısına inmek ve buradan ilerleyerek Antakya Haçlı Devleti topraklarına ulaşmaktı. Kılıç Arslan ve Melik Gazi bu yeni düşmanın gelişinden haberdar olduğu için konttan önce Ereğli'ye vardılar. Fransız birlikleri yavaş bir tempo ile Konya'dan doğuya doğru ilerlemekteydi.³⁴⁶

³⁴¹ Jean Richard, *The Crusades*, s. 73; Steven Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, C.2, s. 21.

³⁴² Jean Richard, *The Crusades*, s. 73; Steven Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, C.2, s. 21.

³⁴³ Aydın Usta, *Çıkarların Gölgesinde Haçlı Seferleri: Müslüman-Haçlı Siyasi İttifakları*, s. 74; Işın Demirkent, *Haçlı Seferleri*, s. 70.

³⁴⁴ Işın Demirkent, "1101 Yılı Haçlı Ordularına Karşı Mücadelede Selçuklu-Danışmendli İşbirliği", s. 86; Işın Demirkent, *Haçlı Seferleri*, s. 70.

³⁴⁵ Steven Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, C.2, s. 21.

³⁴⁶ Steven Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, C.2, s. 22.

Üç gün boyunca korkunç susuzluk çeken orduda 300'den fazla kişi feci şekilde öldü. Geriye kalanlar ise, yorgunluktan bitmiş ve hiçbir şeye karşı koyamayacak hale geldi. Bu tahammül edilmez susuzluğun verdiği acı yüzünden hacılardan bir kaçı, belki su buluruz umuduyla bir yamaca tırmanmışlarsa da, burada gördükleri sadece yıkılmış ve terk edilmiş bir mevkiden ibaret kalmış; fakat umdukları suyu bulamamışlardı. Zira bütün kaynaklar ve kuyular Türkler tarafından ya doldurulmuş ya da kullanılmaz hale getirilmişti.

Bütün gün devam eden şiddetli savaşta iki taraftan da pek çok kişi öldü. Türkler nihayet Hristiyanları yenilgiye uğratıp, onları rezilane şekilde kaçmaya zorladı; mağlup Never kontu, kardeşi Robert, bayraktarı Guillaume ve bütün maiyetiyle birlikte savaş alanından kaçtı;³⁴⁷ fakat Türkler bunları Ermenek (Germanopolis) şehrine kadar arkalarından kovaladı. Ermenek'e kaçan kont ve şövalyeler, böylece bütün yaylaları Türklerin kılıçları altında ölüme terk ettiler.³⁴⁸

Bizans valisi Haçlıları Suriye sınırına götürmek üzere yanlarına refakatçi ve rehber olarak 12 Peçenek askeri vermişti. Bundan birkaç hafta sonra Nevers kontu ve arkadaşları yalın ayak başıkabak Antakya'ya vardılar.³⁴⁹ Burada Tankred'e yardımcı oldular.³⁵⁰ Gölün kıyısı, Haçlıların sonu oldu. Ereğli'deki bozgun, Haçlıların askeri gücünün ortadan kalkmasını sağladı.³⁵¹

Bohemond'un esir düşmesinden sonra Antakya'nın efendisi olan Tankred, perişan halde yanına gelen Nevers kontunu iyi karşılamış, onu birkaç gün kendi yanında misafir edip çektiği acıları unutturacak hediyelerle teselli etmiş ve kontun sefalet içindeki arkadaşlarını da ülkesinin şarapları, yağları ve lezzetli etleriyle beslemişti. Nevers kontu –Konya yakınındaki-

³⁴⁷ Işın Demirkent, Sultan I. Kılıç Arslan, TTK, Ankara, 1996, ss. 42-44.

³⁴⁸ Işın Demirkent, Haçlı Seferleri, s. 71; Işın Demirkent, “1101 Yılı Haçlı Seferleri”, s. 162.

³⁴⁹ Steven Runciman, Haçlı Seferleri Tarihi, C.2, s. 22. Burada Haçlıların-Peçeneklerle savaştığı rivayet edilir. Jean Richard, The Crusades, s. 73.

³⁵⁰ Marshall W. Baldwin, A History Of The Crusades: The First Hundred Years, s. 359.

³⁵¹ Marshall W. Baldwin, A History Of The Crusades: The First Hundred Years, ss. 361-362.

savaşta canını kurtarabilip Antakya'ya gelen Haçlıları burada bir araya topladıktan sonra, 1102 yılı ilkbaharında Kudüs'e gitmek üzere Antakya'dan ayrıldı.³⁵²

2.2.3.3- III. Haçlı Ordusu

Sultan Kılıç Arslan ve Danişmendli beyi için Haçlılara karşı kazanılan ikinci zaferle de bitmedi. Çünkü Türkler, Nevers kontunun kuvvetleriyle savaştığı sırada, Aquitanialı Fransızlar ile Bayernli Almanlardan oluşan üçüncü bir Haçlı ordusu İstanbul'a vardı.³⁵³

19 Mart arasında yola çıkmışlardı. Dük Guillaume yanında, I. Haçlı Seferine katılmış; fakat Antakya'nın zaptından sonra hac yeminini yerine getirmeden ülkesine geri dönmüş olan, Fransa kralının kardeşi dük Hugue de Vermandios ile daha pek çok şövalye sefere katılmıştı. Birleşik Haçlı ordusu yola koyulup Macaristan'ı sakın bir şekilde geçtikten sonra mayıs ayı başında Bizans İmparatorluğu arazisine girdi.³⁵⁴

Haçlı ordusu Edirne önüne kadar ilerledi. Ancak burada Haçlılar şehre girişi sağlayan köprünün Guz ve askerleri tarafından tutulduğunu görünce, özellikle Aquitanialılar köprüyü geçmek için saldırdılar; ama köprüyü şiddetle savunan askerlerin ok yağmuru karşısında hiçbir başarı elde edemedi. Albertus, bundan sonra Haçlılar ile imparatorluk birlikleri arasındaki münasebetlerin süratle düzeldiğini, kumandan Guz'un Haçlıların sadece Edirne'ye girmelerine değil, şehirde serbestçe yiyecek maddeleri satın almalarına da izin verdiğini, hatta onun hiç bir art düşünce ve kötü niyet beslemeden Haçlıları İstanbul'a kadar götürecek refakat birlikleri de sağlandığını bildirmekteydi.³⁵⁵

Haziran ayı başında İstanbul'a Fransız-Alman Haçlı ordusunun liderlerini imparator Aleksios dostça karşılayıp onlara kıymetli hediyeler verdi;

³⁵² Işın Demirkent, Haçlı Seferleri, s. 71.

³⁵³ Steven Runciman, Haçlı Seferleri Tarihi, C.2, s. 21; Işın Demirkent, "1101 Yılı Haçlı Seferleri", s. 163; Işın Demirkent, Haçlı Seferleri, s. 71.

³⁵⁴ Işın Demirkent, "1101 Yılı Haçlı Seferleri", s. 164.

³⁵⁵ Steven Runciman, Haçlı Seferleri Tarihi, C.2, s. 22.

ama karşılığında onlardan vassallık yemini istedi. Bu Haçlı ordusu beş hafta boyunca İstanbul civarında konakladı. Haçlılar yolculuk için alışveriş yaparken liderler de her gün Aleksios ile görüştü.³⁵⁶

Haçlı ordusu İstanbul'da beş hafta kaldıktan sonra imparatorun emir ve tavsiyesi ile yürüyüşe geçti. Ordu İzmit üzerinden İznik'e geldi ve buradaki güzel çayirlarda iki gün konakladıktan sonra Konya yoluna yöneldi. İmparator dük Guillaume'un isteği üzerine yanına Anadolu'da klavuzluk yapacak Bizanslı birlikler verdi. I. Haçlı Seferi'nin 1097 yılında takip ettiği yoldan ilerleyen bu Haçlı ordusu Bizans arazisi içinde kalan kısmını hiçbir güçlkle karşılaşmadan tamamladı;³⁵⁷ fakat Akşehir (Philomelion) yakınında Selçuklu topraklarına girdikten sonra birden zorluklar başladı. Haçlılar özellikle su ve yiyecek sıkıntısı çektiler.³⁵⁸

Türkler kuyu, sarnıç ve kaynakları kullanılmaz hale getirdikleri gibi, yol boyunca uzanan bölgedeki olgun tahıl yakmışlar ve her türlü yiyecek maddesini de yanlarına alıp şehirleri boşaltarak geri çekilmişti.³⁵⁹ Türklerin uyguladığı bu taktiğe öfkelenen Guillaume, Welf ve arkadaşlarının bunun üzerine yol boyunca Türklere ait bulunan Philomelion (Akşehir), Salaria (İsmil) ve bütün diğer şehirlere saldırarak, bunların hepsini tahrip ettikten sonra Reclei (Ereğli)'ye doğru yürüdü.³⁶⁰

Başkent Konya dahil bütün şehirlerdeki halkın geri çekilmesinin nedeni, Kılıç Arslan'ın bu orduya karşı derhal mücadeleye girişmek zaman ve imkanına sahip olmamasıydı. Çünkü o, aynı tarihlerde Ankara'dan Konya'ya inmiş olan Nevers ordusu ile savaşmak zorundaydı. Bunun için

³⁵⁶ a.g.m., s. 165.

³⁵⁷ Işın Demirkent, Haçlı Seferleri, s. 71.

³⁵⁸ Steven Runciman, Haçlı Seferleri Tarihi, C.2, s. 23; Işın Demirkent, Haçlı Seferleri, s. 71; Işın Demirkent, "1101 Yılı Haçlı Seferleri", s. 166.

³⁵⁹ Hasan Fehmi Turgal, Anadolu Selçukluları: Müneccimbaşıya göre, Türkiye Matbaası, İstanbul, 1935, s. 9.

³⁶⁰ Işın Demirkent, Haçlı Seferleri, s. 71.

Kılıç Arslan üçüncü Haçlı ordusunun ilerleyişini engellemek üzere herhangi bir askeri müdahalede bulunacak durumda değildi.³⁶¹

Nihayet eylül ayı başında Ereğli yakınına, Olos'a geldi.³⁶² Türk birlikleri üçüncü Haçlı ordusu (Aquitania-Bayern) ile herhangi bir çatışmaya girmeden Ereğli'ye doğru çekilmişti.³⁶³

Burası, üçüncü Haçlı ordusunun sultan I. Kılıç Arslan kumandasındaki Türkler tarafından kuşatılıp yok edildiği yer oldu. Haçlılar uzun süredir büyük bir özlemle hasretini çektikleri ve herkesin içmesine yetecek kadar suyu bol olan bir ırmak kenarına ulaştılar; fakat I. Kılıç Arslan, suyun karşı kıyısında pusu kurmuştu. Gümüştekin ve Türk beyleri Karaca ile Agimith kumandasındaki muazzam Türk birliklerinin birdenbire ortaya çıkarak, suya yaklaşmakta olan Haçlıları, ok yağmuruna tutarak su kenarından uzaklaşmaya zorladılar.

Haçlılar, uzun yolculuktan yorgun düşmüşlerdi. Susuzluktan tükenmiş olan Haçlıların bu şiddetli hücumu dayanacak gücü kalmamıştı. Saatlerce süren korkunç ve kanlı bir savaştan sonra Haçlıların çoğunun ırmak yatağından kaçmaya veya bataklık arazideki çalılar arasında saklanmaya çalıştılar; fakat Türkler tarafından hepsi öldürüldü. Sadece dağlara doğru kaçan az sayıda insan canını kurtardı.³⁶⁴

Aquitana dükü, at uşağı ile birlikte, kılıcı ile kendisine yol açarak dağlara kaçtı. Dağ geçitleri arasında günlerce yol aradıktan sonra nihayet Tarsus yolunu buldu. Hugue de Vermandois Tarsus'ta 18 Ekimde öldü ve

³⁶¹ Işın Demirkent, Haçlı Seferleri, s. 71; Işın Demirkent, “1101 Yılı Haçlı Seferleri”, s. 167.

³⁶² Steven Runciman, Haçlı Seferleri Tarihi, C.2, s. 23; Bkz., Haçlı Seferleri sırasında Haçlıların izlediği yollar hakkında çok farklı görüşler olmakla beraber Ebru Altan'ın “Haçlı Ordularının Anadolu'da Geçtiği Yollar”, Belleten, C., LXV, s. 243, TTK, Ankara, 2002, ss. 571-582. makalesi konuya açıklık getirir.

³⁶³ Steven Runciman, Haçlı Seferleri Tarihi, C.I, s. 21; Işın Demirkent, Haçlı Seferleri, s. 71.

³⁶⁴ Müverrih Vartan, s. 28; Urfalı Mateos, ss. 218-219; Steven Runciman, Haçlı Seferleri Tarihi, C.2, s. 23; Işın Demirkent, Haçlı Seferleri, s. 71; Işın Demirkent, “1101 Yılı Haçlı Seferleri”, s. 170.

Aziz Paulus katedralinde gömüldü. Bavyera dükü Welf üç hizmetkârıyla birkaç hafta sonra Antakya'ya ulaştı.³⁶⁵

2.2.3.4- 1101 Yılı Haçlı Seferlerinin Sonuçları ve Önemi

1101'deki Haçlı Seferlerini, I. Haçlı Seferleri ile kıyaslarsak Haçlılar işgal ettikleri yeri koruyamadılar. Bu bozgunlardan kaçanlar doğudaki Franklara yardımcı oldular. Dini bürokrasi mağlubiyetlerini savaşan insanların günahkârlıklarına bağladı. Türkler bu galibiyetlerinin avantajlarını hemen kullanamadılar. İlk Haçlılar Bağdat'a girmeyi bile planlıyorlardı. Onların ütopyacı karakterleri, "*Utopian character*", planlarının uygulanmasına engel oldu. Haçlılar planlarından saptılar.³⁶⁶

Bu sefer organizasyondan yoksun ve sistemsizdir. Doğuda kurulan devletlerin kaynak yetersizliği kendilerini savunma ve yönetme gücünden eksik olması ilerleyen yıllarda problemlerin çıkmasının temel sebebi oldu. Avrupalıya göre kutsal topraklara yolculuk günahlardan temizlenme amacıyla yapılıyordu. Seferlerin askeri yönü ise her zaman ikinci planda görülüyordu; fakat Kudüs'e en kısa yoldan ulaşmayı arzu edenler bunu Müslümanları öldürmek amacıyla kullandılar.³⁶⁷

Bu seferlerin Avrupa açısından tek olumlu mirası Trablus Kontluğu'nun kurulmasıdır. Bu seferin sonucu, ümit edilenlerle elde neticeler kıyaslandığında tam bir hüsrandır. II. Urbanus'un son seferi mağlubiyetle sonuçlandı. Onu bu dönemde yalnızca iki tarihçi konu edindi: Avrupalı Ekkehard (bu kişi seferin sonuna katılmıştır) ve Aixli Albert.³⁶⁸ 1101 tam bir zıtlık insanların günahı ve bir tanrı cezasıdır Hristiyanlar için.³⁶⁹

³⁶⁵ Urfalı Mateos, s. 216-219; Steven Runciman, Haçlı Seferleri Tarihi, C.2, s. 24.

³⁶⁶ Jean Richard, The Crusades, Cambridge University press, Cambridge, 1999, s. 74.

³⁶⁷ Giles Constable, Crusaders and Crusading in the Twelfth Century, Ashgate, Farnham, 2008, s. 98.

³⁶⁸ Jean Richard, The Crusades, Cambridge University press, Cambridge, 1999, s. 75; Marshall W. Baldwin, A History Of The Crusades: The First Hundred Years, s. 365.

³⁶⁹ Jean Richard, The Crusades, s. 75.

İlk Haçlı Seferleri sonunda Latinlerin toprağı daha belirgindi. Ancak Franklar için aynı şey söylenemezdi. İşte bu problemlerin başlangıcı oldu. İlk Haçlı Seferlerinde amaç doğuda bir Latin imparatorluğu oluşturup Latin geleneğinin yaşatılmasıydı. Ancak bu rüya gerçek olmadı.³⁷⁰

1101 yılının üç Haçlı Seferi de felaketle son bulmuştur. Haçlıların uğradığı felaketler feci akıbet bütün Haçlı Seferlerinin devamı üzerinde etkili olmuştur. Türkler Dorylaion Savaşı'nın intikamını almış oldu. Bu demek oluyordu ki Türklerin Anadolu topraklarından atılması mümkün olmayacaktır.³⁷¹

Anadolu'yu kuzey batıdan güney doğuya kat eden çapraz yol ister Bizanslı, ister Frank olsun bütün Hristiyan orduları için tehlikeli olmuştu. Bizanslılar sonraları Suriye işlerine müdahale etmek istediklerinde, uzun ve çok tehlikeli ikmal yollarından hareket etmek zorunda kaldıkları gibi, Frank askerleri de muazzam ordular halinde olmadan kara yolu ile İstanbul'a gelmekten korkar oldular.

Bu seferlerin Avrupa için olumlu sonucu İtalyan deniz şehirlerinin nüfus ve refahlarının artması olmuştur. Çünkü doğudaki Frank devletleri ile bağlantı imkânını sağlayacak yegâne vasıta olan gemilere sahip olanlar bu şehirlerdi.

Batılılar için tam bir hezimetle sonuçlanan 1101 yılındaki Haçlı hareketi, bütün Haçlı Seferleri dönemini etkileyen büyük bir öneme sahiptir. Belki de böylesine kesin bir yenilgi yüzünden Batılı tarihçiler tarafından göz ardı edilmiş bu girişim, tam aksine bizim tarihimiz bakımından hayati öneme sahip olup "Anadolu'yu yurt edinme çabası içinde bulunan Türk milletinin geleceğini tayin eden bir varoluş mücadelesi sergilemektir."³⁷² 1101 yılı Haçlı ordularından geriye kalan Haçlı grubunun ne kadar aciz bir duruma düşmüş bulunduğunu göstermesi bakımından ilgi çekicidir. Türklerin 1101 yılı Haçlı

³⁷⁰ Jean Richard, *The Crusades*, s. 75

³⁷¹ Steven Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, C.2, s. 24.

³⁷² Işın Demirkent, "1101 Yılı Haçlı Ordularına Karşı Mücadelede Selçuklu-Danışmendli İşbirliği", s. 87.

ordularına karşı Anadolu'da giriştikleri çetin mücadele Ereğli yakınında yapılan savaşın kesin zaferi ile tamamlanmış oldu.

Kazanılan bu başarı Türk Milletinin Anadolu'daki, varlığı ve geleceği bakımından bir dönüm noktası olmak özelliğine sahiptir. I. Kılıç Arslan ile Danişmendli Gümüştekin ve birçok Türk beyi, milli birlik ve beraberlik şuuru içinde, kendilerinden sayıca çok üstün üç Haçlı ordusuna karşı kazandıkları 1101 yılındaki bu zaferlerle Türklerin Anadolu'dan sökülüp atılamayacağını ve bu toprakların artık bir Türk yurdu olduğu gerçeğini ispatlamış oldular.

İstanbul'dan Suriye ve Filistin'e doğru Anadolu'nun kuzeybatısından güneydoğusuna inen bütün yollar, gerek Bizans gerekse Batı dünyasının Haçlı orduları için kesinlikle kapandı. 200 yıl sürecek Haçlı Seferleri döneminde doğuya yönelen Batılı ordular, bundan sonra seferlerini artık Anadolu'nun dışında, deniz yolundan yapmak zorunda kaldı.³⁷³

Haçlıların Türkler karşısında uğradığı bu yenilgi, Bizans ile Batı Hristiyanları arasında zaten mevcut olan güvensizlik duygularını ve nefreti artırdığı gibi, yenilginin suçunu imparator Aleksios'a yüklemek isteyen Batı dünyasını Bizans'a karşı daha fazla öfkeyle doldurdu. Bizans'ın 1097 I. Haçlı Seferi sonrasında olduğu gibi Anadolu'da yeniden toprak ele geçirme emellerini imkânsız kıldı.³⁷⁴ 1101 başarısızlığından sonra Bizans prestiji Batıda ve Kudüs krallığında yerle bir oldu. İmparator, 1101 başarısızlığının Bizans'a mal edilmemesi için elinden geleni yaptı.³⁷⁵

1101 yılı başarısı Anadolu'dan başka, Suriye bölgesindeki Türk-İslam dünyası bakımından da önem taşımaktadır. Çünkü sayıları yüz binlerle ifade edilen bu ordular hedeflerine varmış olsalardı, Doğu'da sayıca çok büyük bir üstünlüğe ulaşacak olan Haçlılar herhalde kıyı şeridiyle yetinmeyip Suriye'nin iç kısımlarına yayılmak, belki de Haleb ve Dimaşk'ı ele geçirme fırsatını yakalayacaklardı; fakat bu muazzam sömürgeci orduların Anadolu'da yok

³⁷³ Işın Demirkent, "1101 Yılı Haçlı Seferleri", s. 127.

³⁷⁴ Işın Demirkent, "1101 Yılı Haçlı Seferleri", s. 173.

³⁷⁵ Ralph-Johannes Lilie, Byzantium and the Crusader States, Translated, J.C. Morris and Jean E. Ridings, Oxford University press, Oxford, 2001, s. 71.

edilişi, Suriye Müslümanlarını da Haçlılardan gelecek çok daha yıkıcı tehlikelerden korumuş oldu. Merzifon, Konya ve Ereğli zaferleri ile toprak bütünlüğü korunmuş olan Türk Anadolu, İslam dünyasını Suriye ve Filistin bölgelerinden daha uzun süre uğraştıracak Haçlı saldırılarından bu dönemin hemen başında kurtulmak imkânı bulmuştur.³⁷⁶

2.2.4- Malatya'nın Fethi

Gümüştekin Gazi, Haçlılar karşısında kazanılan zaferden sonra Malatya'yı yeniden muhasara etmeye başladı. Gabriel, Urfa kontu Baudouin'e güvenerek Danişmendlilere teslim olmamakta ısrar etti. Gabriel, kızı Morphia ile evlenen Baudouin du Bourg'dan yardım istemiş, ancak Gabriel vassâllık statüsüne bağlı kalmayarak bağımsız hareket etme temayülünde olduğundan veya Türk emirlerinden korktuğu için ona yardımcı olmamıştı.³⁷⁷

Gabriel ile Rumlar, Süryanî ve Ermenilerden şüphelendikleri için zulüm ve işkenceyle mallarını müsadere ediyorlardı. Gümüştekin Gazi'nin bütün yaz devam eden muhasarası da kıtlığa sebep olmuştu.

Süryanîler daha önce Malatya metropolitini Gabriel'e gönderip bu duruma bir son vermesini ve Hristiyanlar arasında barış sağlamasını istemiş, Gabriel ise bunu haince bir tertip olarak kabul edip metropolitle beraber ileri gelen Süryanîleri öldürmüştü. Bundan dolayı intikam hisleriyle dolan Süryanî askerler öfkelenip kapıları açtılar. Danismendli Gümüştekin Gazi hiçbir mukavemetle karşılaşmadan şehre girdi. Herkese huzur ve emniyet içinde evlerine ve işlerinin başına dönebileceklerini söyledi.³⁷⁸

Halka gıda yardımı yaptığı gibi çiftçilere tohumluk ve öküz dağıttı (18 Eylül 1102). Gabriel'in zindanlara doldurduğu insanlar salıverildi. Gümüştekin

³⁷⁶ Işın Demirkent, "1101 Yılı Haçlı Ordularına Karşı Mücadelede Selçuklu-Danişmendli İşbirliği", s. 174.

³⁷⁷ Süryani Mihail, C.II, s. 47; Işın Demirkent, a.g.m., s. 169.

³⁷⁸ Süryani Mihail, C.II, s. 47.

Gazi, Malatya'da huzur ve emniyet içinde büyük bir kalkınma seferberliği başlattı. Malatya onun devrinde en mesut devirlerinden birini yaşadı.³⁷⁹

2.2.5- Bohemond'un Serbest Bırakılması

Antakya prensi Bohemond ile kuzeni Richard de Salerno'nun esir alınmasından sonra meydana gelen gelişmeler, o zamana kadar Haçlılara karşı birlikte cihat eden iki Türk hükümdarını birbirine düşürdü.³⁸⁰

Bohemond'un esir düştüğünü öğrenen Bizans imparatoru Alexios Komnenos, bu tehlikeli düşmanını kontrol altına almak için seferber oldu ve Gümüştekin'e haber gönderip onu kendisine teslim ettiği takdirde iki yüz altmış bin Bizans altını vermeyi vaat etti. Bu müzakerelerden haberdar olan Anadolu Selçuklu sultanı Kılıç Arslan, Gümüştekin'e hem Anadolu sultanı hem de müttefiki olduğunu söyleyerek Bizans imparatorundan alınacak bu fidyenin yarısının kendisine verilmesi gerektiğini bildirdi.

Bizans imparatoruna teslim edilmekten korkan Bohemond, Gümüştekin'e kurnazca yaklaşıp eğer Alexios'un teklifini reddetti ve bunun yarısı kadar bir meblağa razı olursa Antakya Prenslığı, Urfa Kontluğu ve Kudüs Krallığı'nın kendisiyle ittifak tesis edeceğini söyledi.

Bohemond, Bizans hâkimiyetindeki bazı toprakları ele geçirmesine yardımcı olacağını, Antakya'nın eski hâkimi Yagısıyan'ın ailesini serbest bırakacağını söyleyerek onu ikna etti. Bunun üzerine Bohemond, Urfa, Antakya ve Sicilya'daki dost ve akrabalarına haber gönderip kurtulması için gerekli olan 100.000 altını toplayıp Malatya'ya getirmelerini istedi. Bizans imparatorunun teklif ettiği fidyenin yarısını Kılıç Arslan'a kaptırmak istemeyen Danişmendli Gümüştekin Gazi, Bohemond'un dost ve akrabalarının

³⁷⁹ Osman Turan, Selçuklular Zamanında Türkiye, s. 170.

³⁸⁰ Müneccimbaşı, s. 14.

getireceği daha az fidyeyi kabul ederek, onu 1103 yılı Paskalya yortusundan kısa bir müddet önce Malatya'da serbest bıraktı.³⁸¹

Bohemond'un fidyesi, Baudouin du Bourg, Patrik Bernard, Gogh Vasil ve Bohemond'un İtalya'daki akrabaları tarafından temin edilmişti. Kılıç Arslan buna çok öfkeleni. Hem parayı kaybetmiş hem de aleyhinde güçlü bir ittifak oluşmuştur. Büyük Selçuklu Sultani Berkjaruk'a, Gümüştekin'in Haçlılarla anlaşma yaparak hem kendini küçük düşürdüğünü hem de Müslümanlara leke sürdüğünü söyledi. Ayrıca Gümüştekin'e haber gönderip hatasının bağışlanmasını istiyorsa Bohemond'u kendisine teslim etmesi gerektiğini bildirdi. Ancak Gümüştekin, Bohemond ile yaptığı anlaşmaya sadık kaldı.

Bohemond Antakya'ya döner dönmez Müslümanların hâkimiyetindeki topraklara saldırıya geçti.³⁸² Pek çok Müslüman'ı öldürdüğü gibi vergi adıyla mallarını müsadere etmek suretiyle ödediği fidyenin kat kat fazlasını çıkardı.³⁸³ Bohemond'un serbest bırakılması Danişmendli ve Selçuklu aradaki dostluk, rekabet ve düşmanlığa dönüştü.³⁸⁴ Ermenilerin daveti üzerine Elbistan'ı zapt ederek onları Haçlı zulmünden kurtaran Kılıç Arslan, Antakya üzerine sefere hazırlanırken Danişmend Gazi'nin Bohemond'u yüz bin altın fide karşılığında serbest bıraktığını öğrenince, ³⁸⁵ seferden vazgeçerek süratle Gümüştekin'in üzerine yürüdü ve Maraş yakınlarında onu hezimete uğrattı (1103).³⁸⁶ Bu bozgun Gümüştekin Gazi'nin itibarını çok sarstı. Bu olaydan yaklaşık iki yıl sonra Gümüştekin Gazi, Sivas'ta öldü (1104).³⁸⁷

³⁸¹ İbnül Esir, C.X, s. 281; Azîmî, s. 33; Ebu'l Ferec, C.II, s. 345; Süryani Mihail, C.II, s. 48; Ali Sevim- Erdoğan Merçil, Selçuklu Devletleri Tarihi, s. 438; George Ostrogorsky, Bizans Devleti Tarihi, s. 338.

³⁸² Işın Demirkent, "Urfa Haçlı Kontluğu Tarihine Bir Bakış", Belleten C.53, ss. 206-208, TTK, Ankara, 1989, s. 167.

³⁸³ İbn ü'l Esir, C10, s. 281, Urfalı Mateos, s. 222.

³⁸⁴ Abdulkerim Özeydin, Sultan Muhammed Tapar Devri Selçuklu Tarihi, TTK, Ankara, 1990, s. 59.

³⁸⁵ Süryani Mihail, C.II, s. 48; Urfalı Mateos, s. 221.

³⁸⁶ Muharrem Kesik, Türkiye Selçuklu Devleti Tarihi Sultan I. Mesut Dönemi(1116-1155), TTK, Ankara, 2003, s. 35.

³⁸⁷ Urfalı Mateos, s. 225.

III. BÖLÜM

3.1- EMİR GAZİ DÖNEMİ HAÇLI MÜNASEBETLERİ

Emir Gazi Danişmendliler'in en güçlü hükümdarlarından biriydi. Cesur, zeki ve faziletli bir hükümdardı. Ülkenin her tarafında huzur ve asayiş sağlamış, Selçuklu topraklarının bir bölümünü de kendi hâkimiyeti altına alarak Anadolu'nun en nüfuzlu hükümdarı oldu. Emir Gazi dönemi Haçlılarla Danişmendli topraklarına dâhil olması ile devam etti. Bu dönem gerçekleşen bir başka önemli olay da Danişmendlilerin, Çukurova bölgesinde Haçlılara karşı verdikleri destansı mücadeledir.

3.1.1- Emir Gazi ve Tarihi Şahsiyeti

Danişmend Gazi'nin ölümü büyük bir sıkıntıyı beraberinde getirdi. Emir Gazi diğer kardeşlerini bertaraf ederek tahta geçti.³⁸⁸ Bu karışıklıkta Kılıç Arslan Malatya'yı hâkimiyet altına aldı.³⁸⁹ 1107'de Kılıç Arslan'ın ölümü³⁹⁰ ile meydana gelen iktidar boşluğunda Danişmendliler gücünü topladı. I.Kılıç Arslan'ın oğulları arasındaki mücadelede Emir Gazi damadını destekledi³⁹¹ ve Sultan Mesut onun sayesinde Anadolu Selçuklu tahtına 1118'de çıktı.³⁹² Böylece Danişmendliler önemli güç haline geldi. Sultan bu destekle kardeşlerinin muhalefetinden kurtulsada Malatya, Ankara, Çankırı, Kastamonu gibi şehirler ile Kapadokya bölgesini Danişmendlilere kaptırdı. Böylece Anadolu'da üstünlük Bizanslar ile Danişmendlilerin eline geçti.³⁹³

³⁸⁸ Urfalı Mateos, s. 225.

³⁸⁹ Süryani Mihail, C.II, s. 51; Claude Cahen, Osmanlılardan Önce Anadolu, s. 15; Osman Turan, Selçuklular Zamanında Türkiye, s. 194.

³⁹⁰ Aksaraylı, s. 22.

³⁹¹ Muharrem Kesik, "Türkiye Selçukluları ile Danişmendliler Arasındaki İlişkiler", s. 537.

³⁹² İbn Bibi, s. 13; Ebu'l Ferec Tarihi, C.II, s. 350; Süryani Mihail, C.II, s. 54.

³⁹³ a.g.m., ss. 56-58.

3.1.2- Emir Gazi'nin Antakya Seferi

Emir Gazi 1119 Mayıs'ında yedi bin kişilik bir orduyla Antakya üzerine bir akın düzenledi.³⁹⁴ Antakya pirenisi Roger onun üzerine yürüdüysen de perişan oldu ve yenilgiye uğradı.

Belek Gazi, Mengücekliler'e ait Kemah'ı istilâ etti. Ancak Belek'in Haçlılarla mücadele etmesini fırsat bilen Mengücek oğlu İshak, Kemah'ı geri aldı. Belek, Haçlılara karşı düzenlediği seferden döner dönmez, Mengücekliler'in üzerine yürüdü (1119). Mengücekli İshak, Belek'e mukavemet edemeyeceğini bildiği için Bizans'ın Trabzon dükü Konstantin Gabras'a sığındı ve onunla ittifak yaptı. Bunun üzerine Belek de Danişmendli Emir Gazi ile işbirliği yaptı. İki taraf Erzincan yakınlarında Serman (Siran) denilen yerde karşı karşıya geldi ve Mengücekli İshak ile müttefik Konstantin, Gabras'ın kuvvetleri büyük ölçüde imha edildi. Binlerce kişi esir alındı. Gabras ile İshak da esirler arasındaydı. Gabras otuz bin altın (Süryanî Mihail'e göre doksan bin altın) fidye ödeyerek kurtulurken İshak da Danişmendli Emir Gazi'nin damadı olduğu için serbest bırakıldı.³⁹⁵

Mengücekli İshak, uzun süre Danişmendlilerin nüfuzu altında kaldı. Aynı şekilde Gabras da Bizans'a karşı Danişmendlilere sığındı ve onların hizmetine girdi.

3.1.3- Emir Gazi'nin Malatya'yı Fethi

Danişmendli Emir Gazi, damadını tahta çıkardıktan sonra da Anadolu'daki olaylara müdahale etmeye devam etti. Kılıç Arslan'ın Malatya'yı ele geçirmesiyle siyasî kudretleri zayıflayan Danişmendliler, Emir Gazi zamanında Anadolu'da üstünlük ve hâkimiyeti ele geçirmeye çalıştı. Emir Gazi, Artuklu Belek'in 1124'te ölümü üzerine Selçukluların Malatya meliki Tuğrul Arslan ile Harput Emir'i Süleyman arasındaki ihtilaflardan yararlanarak

³⁹⁴ Süryani Mihail, C.II, s. 66.

³⁹⁵ Ebu'l Ferec, C.II, s. 356.

Malatya'ya hücum etti (13 Haziran 1124).³⁹⁶ Bir ay devam eden kuşatmadan netice alamayınca, oğlu Muhammed'i orada bırakarak geri döndü.³⁹⁷

Muhammed şehre yakın bir yerde karargâh kurarak giriş-çıkışları kontrol altına aldı ve kuşatmaya altı ay daha devam etti.³⁹⁸ Muhasaranın uzaması şehirde kıtlığa sebep oldu. Halk aç ve perişan bir halde kedi, köpek ve ağaç yaprakları yemeye başladı. Tuğrul Arslan, Franklar'dan yardım istedi. Ancak onlar söz verdikleri halde Halebî muhasara etmekle meşgul oldukları için gelemediler ve kendi adlarına bu çok önemli fırsatı değerlendiremediler.³⁹⁹ Bunun üzerine Tuğrul Arslan ile annesi Ayşe Hatun, Minsar kalesine çekilerek şehri Emir Gazi'ye teslim etti (10 Aralık 1124).⁴⁰⁰

Halk, bu kıtlıklar sebebiyle perişan bir durumdaydı. Emîr Gazi onları teselli ederek çiftçilere tohumluk verdi, koyun ve sığır dağıttı. Şehirde refah seviyesi yeniden yükselmeye başladı. Böylece Kılıç Arslan'ın Gümüştekin Gazi'den aldığı Malatya tekrar Danişmendlilerin eline geçti.⁴⁰¹

Emir Gazi'nin Malatya seferine Türkiye Selçuklu sultanı Mesud da katılmıştı. Bunu bir ihanet olarak kabul eden kardeşi Melik Arab öfkeyle Sultan Mesud'un üzerine yürüdü. Ancak Sultan Mesud kayınpederi Emir Gazi'nin desteğiyle onu mağlup etti (1126). Arap bu yenilgiden sonra Ermeni Thoros'a sığındı.⁴⁰² Melik Arab ertesi yıl yeniden onlara karşı sefere çıktıysa da yine bozguna uğradı (1127). Kayseri ile Ankara Danişmendlilerin eline geçti.⁴⁰³

Emir Gazi Malatya'yı zapt ettikten sonra, Artuklu hâkimiyetindeki Harput üzerine yürüdü. Ancak Davud b. Sökmen'in daha erken davranarak

³⁹⁶ Umay Türkes-Günay, *Türklerin Tarihi*, Akçağ, Ankara 2006, s. 328.

³⁹⁷ Ebu'l-Ferec, C.II, s. 359.

³⁹⁸ Ebu'l-Ferec, C.II, s. 359; Muharrem Kesik, "Danişmendliler-Türkiye Selçuklu Devleti İlişkileri", s. 53.

³⁹⁹ Muharrem Kesik, "Türkiye Selçukluları ile Danişmendliler Arasındaki İlişkiler", s. 538.

⁴⁰⁰ Süryani Mihail, C.II, s. 82; Ebu'l-Ferec C.II, s. 359; Urfalı Mateos, s. 282.

⁴⁰¹ Urfalı Mateos, s. 282; Süryani Mihail, C.II, s. 83; Ebu'l-Ferec C.II, s. 359; Osman Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, s. 194.

⁴⁰² Osman Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, s. 195.

⁴⁰³ Süryani Mihail, C.II, s. 92; Ebu'l-Ferec C.II, s. 359; Muharrem Kesik, "Türkiye Selçukluları ile Danişmendliler Arasındaki İlişkiler", s. 538.

Harput'a hâkim olduğunu görünce Hanzit yöresini yağmalayıp Davud üzerine yürüdü. Bu mücadele sonunda kârlı çıkan taraf Danişmendliler oldu. Sultan Mesud, kayınpederi sayesinde tahtını korumayı başarırken, Malatya'dan Sakarya'ya kadar uzanan Selçuklu toprakları Danişmendlilerin eline geçti. Anadolu'nun en güçlü devleti hâline gelen Danişmendliler, 1129 yılında Ankara, Çankırı, Kastamonu ve Karadeniz sahillerini kontrol altına aldı, Kapadokya'nın hâkimi oldu.⁴⁰⁴

3.1.4- Emir Gazi'nin Çukurova Seferi

Ermeni prensi Thoros, 1129 yılında ölünce⁴⁰⁵, Emir Gazi Çukurova (Kilikya)'ya müdahale etti.⁴⁰⁶ Ertesi yıl Antakya prensi II. Bohemond, Ermeni Leon'un topraklarına girip Anazarva'yi (Aynüzarba bugünkü Dilekkaya Kalesi) işgal edince I. Leon, Emir Gazi'ye haber gönderip yardım istedi. Emir Gazi, bu daveti kabul ederek Çukurova'ya hareket etti.⁴⁰⁷ Bohemond da bu gelişmelerden habersiz olarak Çukurova topraklarına girince Anazarba (Dilekkale) önünde⁴⁰⁸ pusuya düşürülerek ordusuyla birlikte imha edildi.⁴⁰⁹ Haçlılardan kurtulan olmadı.⁴¹⁰ Emir Gazi, II. Bohemond'un başını ve birçok ganimeti Abbasi halifesi El Müsterşid'e gönderdi (21 Ağustos 1130).⁴¹¹

Doğudaki fetihlerini tamamlayan Emir Gazi, Kastamonu'yu Bizans'tan aldı. Başta Kastamonu olmak üzere Kuzey Batı Anadolu'daki Selçuklu şehirlerine ve kalelerine Emir Gazi ile Bizans imparatoru Ioannes sık sık el değiştirmişti. Sonunda bütün kale ve şehirler Emir Gazinin elinde kaldı.⁴¹²

⁴⁰⁴ Ebu'l-Ferec C.II, s. 363.

⁴⁰⁵ Ebu'l-Ferec C.II, s. 363.

⁴⁰⁶ Süryani Mihail, C.II, s. 92.

⁴⁰⁷ Osman Turan, Selçuklular Zamanında Türkiye, s. 196.

⁴⁰⁸ Ebru Altan, ikinci Haçlı Seferi(1147-1148), s. 7.

⁴⁰⁹ Ali Sevim- Yaşar Yücel, Tükiye Tarihi 1. Fetihten Osmanlılara Kadar(1018-1300), TTK, Ankara, 1990, s. 172.

⁴¹⁰ Azimî Tarihi, s. 43; Urfalı Mateos, s. 285; Ali Sevim- Erdoğan Merçil, Selçuklu Devletleri Tarihi, s. 438.

⁴¹¹ Süryani Mihail, C.II, s. 92; Osman Turan, Selçuklular Zamanında Türkiye, s. 196.

⁴¹² Ali Sevim- Erdoğan Merçil, Selçuklu Devletleri Tarihi, ss. 438-439.

Emir Gazi, 1131'de Çukurova seferine çıktı. Sefer sonunda Ermeni hâkimi I. Leon, haraç vermeyi kabul etti.⁴¹³ Urfa Haçlı kontu Joscelin de Courtenay, Diyarbakır dolaylarına akınlar yaparak birçok kişiyi öldürmüştü. Bunun üzerine sefere çıkıldı ve Joscelin esir edildi.⁴¹⁴

Emir Gazi Doğu seferine çıkarak Maraş üzerinden Urfa Haçlı Kontluğu topraklarına girdi. Emir Gazi'nin dönüşte Sümeyyat'ın kuzey doğusundaki Gouris kalesini kuşattığı haber alındı. Bunun üzerine Kont Joscelin kendisi ağır yaralı olduğu için aynı adı taşıyan oğlunun kumandasındaki bir orduyu Danişmendliler üzerine sevk etmek istedi. Ancak Joscelin'in oğlu Türk birliklerinin çok güçlü olduğunu söyleyerek bu görevi kabul etmeyince adamlarını çağırıp kendisi için bir sedye yaptırdı ve bu vaziyette ordunun başında sefere çıktı.

Emir Gazi Joscelin'in ölümünü haber alınca büyük bir âli cenaplık göstererek savaşı durdurmuş ve hükümdarınızın ölümü sayesinde sizi yendiğimi söyletmemek için bugün sizinle muharebe etmeyeceğim' diyerek döndü.⁴¹⁵

Emir Gazi'nin Çukurova'da bulunmasından istifade eden Bizans imparatoru Ioannes Komnenos, Kastamonu'yu istilâ etti; fakat Emir Gazi, 1132'de bu yöreyi tekrar geri aldı.⁴¹⁶ Tahtı ele geçirmek için imparatora isyan eden kardeşi Isaak Komnenos da Emir Gazi'ye sığındı. Emir Gazi onu gayet iyi karşıladı ve Trabzon dükü Konstantin Gabras'ın yanına gönderdi.

⁴¹³ Süryani Mihail, C.II, s. 96; Ebu'l Ferec Tarihi, C.II, s. 363. Bkz. Emir Gazi bu sefer sırasında Urfa kontluğu arazisine de akında bulundu. Bu sırada ağır hasta olan Urfa kontu Joscelin sedye üzerinde ordusunu sevk ve idare ederek Danişmendlilere karşı yürüdüysen de yolda öldü. Onun ölüm haberini alan Emir Gazi Haçlıların içinde bulunduğu bu kötü durumdan faydalanmak yerine oğlu 2. Joscelin'e taziye de bulunmak ve aralarındaki savaşı durduğunu bildirmek suretiyle büyük bir âlicenaplık ve mertlik örneği sergilemiştir. Osman Turan, Selçuklular Zamanında Türkiye, s. 171.

⁴¹⁴ Süryani Mihail, C.II, s. 55; Ramazan Şeşen, "İmad al-din al-Katip Al-İsfhani'nin Eserlerindeki Anadolu Tarihi İle İlgili bahisler", S. A.D, Malazgirt Zaferi Özel Sayısı, Ankara, 1971, s. 261; Sefer Solmaz, "Danişmendliler", Türkler, C.VI, s. 34.

⁴¹⁵ Süryani Mihail, C.II, s. 97; Osman Turan, Selçuklular Zamanında Türkiye, s. 171.

⁴¹⁶ Niketas, s. 12; Kinnamos, s. 11; Süryani Mihail, C.II, s. 100; Osman Turan, Selçuklular Zamanında Türkiye, s. 198.

Haçlılara, Ermeni ve Rumlara karşı kazandığı zaferler, Antakya prensi II. Bohemond'un ordusunu 1129'da bozguna uğratıp savaşta ölen prensin başını Bağdat halifesine göndermesi, ertesi yılda Kilikya'nın Ermeni hükümdarı Leon'u haraca bağlaması, Emir Gazi'nin Anadolu hükümdarları arasında mümtaz bir mevki elde etmesini sağladı. Abbasî halifesi Müsterşid ile Büyük Selçuklu sultanı Sencer, Emir Gazi'ye Melik unvanının tevcih edildiğini gösteren bir menşurla birlikte kös, gerdanlık ve altın âsâ dört siyah sancak göndererek bölgedeki hâkimiyetini tasdik ettiler. Ancak elçi bu menşur ve hediyeleri getirdiğinde, Emir Gazi ölüm döşeğindeydi ve birkaç gün sonra 1134 tarihinde öldü.⁴¹⁷

3.2- MELİK MUHAMMED DÖNEMİ HAÇLILARLA MÜNASEBETLER

Emir Gazi'den sonra Danişmendli tahtına büyük oğlu Melik Muhammed geçti.⁴¹⁸ Abbasî halifesi Müsterşid ve Büyük Selçuklu sultanı Sencer'in gönderdiği mensur, altın âsâ ve diğer hediyeler Melik Muhammed'e verilerek Malatya'da hükümdar ilân edildi.⁴¹⁹ Emir Gazi'nin Muhammed'den başka Yağıbasan, Yağan ve Aynüddeve adlarında üç oğlu daha vardı. Muhammed tahta geçince kardeşleri Aynüddeve ve Yağan isyan etti.⁴²⁰ Melik Muhammed, hükümdarlığının ilk yıllarında bir yandan kardeşleriyle bir yandan da Bizans saldırılarıyla uğraşmak zorunda kaldı.

3.2.1- Melik Muhammed Dönemi Haçlılarla İlişkiler

İmparator Ioannes Komnenos Danişmendliler arasındaki taht kavgalarından istifade ederek 1135 yılında Kastamonu ve Çankırı'yı işgal etti.⁴²¹ Ancak Sultan Mesud ile ittifak yapan Melik Muhammed, Bizans kuvvetlerinin çekilmesi üzerine bu yöreyi tekrar topraklarına kattı.⁴²² Melik

⁴¹⁷ Ebu'l-Ferec C.II, s. 367; Azîmî, s. 49; Süryani Mihail, C.II, s. 103.

⁴¹⁸ Süryani Mihail, C.II, s. 103; Ebu'l-Ferec, C.II, s. 367.

⁴¹⁹ Süryani Mihail, C.II, s. 103.

⁴²⁰ Süryani Mihail, C.II, s. 104; Ebu'l Ferec, C.II, s. 367; Ali Sevim-Yaşar Yücel, Türkiye Tarihi: Fetih, Selçuklu ve Beylikler Dönemi, s. 125.

⁴²¹ Niketas, s. 13; Kinnamos, s. 13.

⁴²² Niketas, s. 13; Ali Sevim- Erdoğan Merçil, Selçuklu Devletleri Tarihi, s. 438; Ali Sevim-Yaşar Yücel, Türkiye Tarihi: Fetih, Selçuklu ve Beylikler Dönemi, TTK, Ankara, 1989, s. 124.

Muhammed, 1135'de isyan eden kardeşi Yağan'ı öldürdü, Aynüddeve ise Malatya'ya kaçtı.⁴²³ Melik Muhammed, 1136-1137 yıllarında büyük bir orduyla Maraş'a girdi, Keysûn ve civarını yağmalayıp bazı köyleri tahrip etti.⁴²⁴ Ancak Baudouin, 1137'de Bizans imparatoru Ioannes'ten yardım isteyince, Melik Muhammed geri çekildi. Daha sonra Malatya'ya hâkim olan kardeşi Aynüddeve üzerine yürüyerek Elbistan ve Ceyhun yörelerini aldı.⁴²⁵ Aynüddeve, önce Malatya civarındaki Hanzit'e oradan da Diyarbakır'a kaçtı; fakat buralarda da tutunamayarak Haçlı kontu Joscelin'e sığındı.⁴²⁶

Melik Muhammed'in bu seferi Sultan Mesud'a Haçlı hâkimiyetindeki Maraş'a akınlar yapma imkânı verdi (1138).⁴²⁷ Melik Muhammed 1139'da tekrar Çukurova'ya taarruz edip Feke ve Gabon kalelerini ele geçirdi.⁴²⁸

Bizans imparatoru Ioannes, ⁴²⁹ Danismendliler'i Bitinia ve Paflagonya'dan çıkarmaya çalıştı. Daha sonra Ioannes, Konstantin Gabras ile anlaşınca Danişmendlilerin merkezi Niksar'ı ele geçirmek ümidiyle sefere çıktı ve sıkıntılı bir yolculuktan sonra Niksar'a gelerek şehri kuşattı (1140);⁴³⁰ fakat Niksar müstahkem bir şehirdi. Bu dağlık yörede ikmal yollarını açık bulundurmak kolay değildi. Ioannes bir taraftan çok sayıda askerinin ölmesi, bir yandan da kardeşi Lsaakios'un oğlu Ioannes'in Selçuklulara sığınması⁴³¹ ve Müslüman olarak Mesud'un kızıyla evlenmesi onu şaşkına çevirdi. Uzun süren muhasaradan hiçbir netice elde edemedi 1141 yılı başlarında İstanbul'a döndü.⁴³²

⁴²³ Ebu'l Ferec, C.II, s. 367.

⁴²⁴ Süryani Mihail, C.II, s. 115; Urfalı Mateos, s. 287; Osman Turan, Selçuklular Zamanında Türkiye, s. 200.

⁴²⁵ Süryani Mihail, C.II, s. 113.

⁴²⁶ Ebu'l-Ferec, s. 374.

⁴²⁷ Osman Turan, Selçuklular Zamanında Türkiye, s. 201.

⁴²⁸ Ebu'l-Ferec C.II, S. 375; Osman Turan, Selçuklular Zamanında Türkiye, s. 201; Erdoğan Merçil, Müslüman-Türk Devletleri Tarihi, TTK, Ankara, 2006, s. 256.

⁴²⁹ Bkz. Ioannes'in Çukurova seferleri için Işın Demirkent, "Urfa Haçlı Kontluğu Tarihine Bir Bakış", Belleten C.53, ss. 206-208, TTK, Ankara, 1989, s. 167.

⁴³⁰ Erdoğan Merçil, Müslüman-Türk Devletleri Tarihi, s. 256.

⁴³¹ Salim Koca, s. 120.

⁴³² Süryani Mihail, C.II, s. 116; Niketas, s. 23.

Danişmendliler, 1140'da Kasianus yöresi ve Karadeniz bölgesini Rumlardan geri aldı. Böylece Bizans büyük umutlar bağladığı bu seferden de eli boş dönmüş oldu.

Ioannes 1141'de yeniden harekete geçerek Uluborlu ve Beyşehir Gölü üzerinden Antalya'ya giden yolu ele geçirdi.⁴³³ Melik Muhammed daha sonra güneye yönelerek Elbistan'a hücum eden Haçlıları geri püskürttü. Melik Muhammed, 6 Aralık 1142 tarihinde Kayseri'de öldü.⁴³⁴

3.3- MELİK MUHAMMED SONRASI HAÇLILARLA MÜNASEBETLER

Melik Muhammed'in Zünnun, Yunus ve İbrahim olmak üzere üç oğlu vardı.⁴³⁵ Melik Muhammed, bunlardan Zünnun'u yerine veliaht tayin etmişti; ancak bu durumu kardeşleri Sivas Valisi Nizameddin Yağıbasan ve Aynüddeve kabul etmediler. Böylece, Melik Muhammed'in ölümünden sonra ülkede taht mücadeleleri başladı.⁴³⁶

Sivas Meliki Yağıbasan, kardeşi Melik Muhammed'in karısı ile evlenerek kendini Sivas'ta hükümdar ilan etti (1154).⁴³⁷ Bunun üzerine onlara karşı tutunamayan resmi veliaht Zünnun, Zamantı'ya (Simnada) kaçmak zorunda kaldı (1169).⁴³⁸ Ancak ilk fırsatta geri döndü ve Kayseri'yi ele geçirerek buraya tekrar hâkim oldu.⁴³⁹

Melik Muhammed ile mücadele edemeyerek Haçlılara sığınmış olan diğer kardeşi Aynüddeve, onun ölümü üzerine Elbistan ve Malatya'ya hâkim

⁴³³ Niketas, s. 8 vd., Kinnamos, s. 6 vd.

⁴³⁴ Süryani Mihail, C.II, s. 119; Azimî Tarihi, s. 65; Ebu'l-Ferec, s. 376; İbnü'l Esir, C.XI, s. 89; Urfalı Mateos, s. 296.

⁴³⁵ Ebu'l-Ferec, C.II.s. 376; Süryani Mihail, C.II, s. 119; Osman Turan, Selçuklular Zamanında Türkiye, s. 203.

⁴³⁶ Sefer Solmaz, "Danişmendliler", Türkler, C.VI, s. 435.

⁴³⁷ Ebu'l-Ferec, C.II., s. 376; Süryani Mihail, C.II, s. 119; Osman Turan, Selçuklular Zamanında Türkiye, s. 204.

⁴³⁸ Kımnanos, Historia, Çev. Işın Demirkent, Ankara, 2001 s. 209; Aksarayî, Mûsâmeretü'l-Ahbâr, Çev. Mürsel Öztürk, TTK, Ankara, 2000, s. 23.

⁴³⁹ Ebu'l-Ferec, C.II., s. 376; Hüseyin Kayhan, "Melik Muhammed'in Ölümünden (1143) Sonra Danişmendli Tarihine Kısa Bir Bakış", III. Kayseri ve Yöresi Tarih Sempozyumu Bildirileri, Kayseri, 2000, s. 299; Sefer Solmaz, "Danişmendliler", s. 435.

oldu.⁴⁴⁰ Zünnun'un Kayseri'de, kardeşlerinden Yağıbasan'ın Sivas'ta ve Aynüddeve'nin de Malatya'da müstakil olarak hüküm sürmeye başlamasıyla birlikte Danişmendli ülkesi üç parçaya bölünmüş oldu.⁴⁴¹

3.3.1- Kayseri Kolu (1143-1169)

Melik Muhammed'in veliaht atadığı oğlu Zünnun'un 2 hükümdarlık dönemi vardır. Bunlardan birincisi 1143, ikincisi 1143-1172 yıllarındadır. Onun birinci hükümdarlığı Kayseri'ye hâkim olması ile başlamıştır (1143). Aynı zamanda Sultan Mesud'un damadı olan Zünnun, amcaları Yağıbasan ve Aynüddeve'ye karşı Anadolu Selçuklularının hâkimiyetini kabul etmiş ve onların müttefiki olarak Kayseri'de hayatını sürdürmüştür.⁴⁴²

Sultan Mesud'un ölümü üzerine yerine, oğlu Kılıç Arslan geçti (1155).⁴⁴³ Kılıç Arslan'ın tahta çıkması üzerine (1155) Yağıbasan, yeğeni Zünnun'un yaşadığı Kayseri'ye saldırarak burasını tahrip etti. Bu gelişme, Anadolu Selçuklularının yeni Sultanı II. Kılıçarslan'ın Yağıbasan'a karşı harekete geçmesine neden oldu.⁴⁴⁴ Kılıçarslan'ın hükümdarlığını kabul etmeyen kardeşleri Şahinşah ve Devlet onunla mücadeleye başladı. Bundan yararlanan Yağıbasan, Kayseri'ye saldırarak burayı tahrip etti.⁴⁴⁵ II. Kılıç Arslan da eniştesi Yağıbasan üzerine yürüdü. Ancak araya din adamlarının girmesiyle savaş önlendi.⁴⁴⁶

İki ay sonra tekrar harekete geçen Yağıbasan, Elbistan'ı ele geçirerek buradaki Hristiyan halktan 70 bin kişiyi yanında götürdü. Ancak, II. Kılıçarslan'ın, üzerine yürüdüğünü öğrenince yanında getirdiği halkı Sivas'a

⁴⁴⁰ Ebu'l-Ferec, C.II., s. 377; Yılmaz Öztuna, Büyük Türkiye Tarihi, Ötüken, İstanbul, 1977, s. 471.

⁴⁴¹ Ebu'l-Ferec, C.II., s. 377; Süryani Mihail, C.II, S. 119; Sefer Solmaz, "Danişmendliler", s. 435.

⁴⁴² Ebu'l Ferec Tarihi, C.II, s. 376.

⁴⁴³ İlhan Erdem, "Doğu Anadolu Türk Devletleri", s. 100.

⁴⁴⁴ Urfalı Mateos, s. 313.

⁴⁴⁵ Muharrem Kesik, "Türkiye Selçukluları ile Danişmendliler Arasındaki İlişkiler", s. 542.

⁴⁴⁶ Urfalı Mateos, s. 314; Süryani Mihail, C.II, s. 227; Abdülkerim Özaydın, "Kılıçarslan II" TDVİA, C.25, Ankara, 2002, s. 399.

bırakarak geri döndü. İki taraf Aksaray'da karşı karşıya geldilerse de din adamlarının araya girmesiyle ikinci defa barış yapıldı (1555).⁴⁴⁷

Bu dönem Haçlılarla ilişkiler şu şekilde olmuştur: Bizans imparatoru Manuel, Anadolu'nun genç hükümdarı II. Kılıç Arslan'a ağır bir darbe indirmek maksadıyla yeni bir ittifak tesis etti. 1157'de Bafra ve Ünye'yi topraklarına katmış olan Yağıbasan, buraları Bizans'a iade edip ittifaka girdi.⁴⁴⁸ Sultan Mesud'un damadı Danişmendli Zünnun ve Zülkarneyn'in de yer aldığı bu ittifak karşısında Kılıç Arslan, Bitinia Emiri Süleyman'ı imparatora göndererek anlaşma teklif etti;⁴⁴⁹ fakat ret cevabı alınca Yağıbasan'ı ittifaktan ayırmak için Elbistan'ı kendisine bırakmayı vaat etti (1160). Bundan da bir netice alınamadı.⁴⁵⁰ Bu dönem Danişmendli-Haçlı mücadelesinden ziyade, Anadolu'da Bizans, Selçuklu, Danişmendli devletlerinin üstünlük kurma çabalarıyla geçti.

Yağıbasan, Kılıç Arslan ile nikâh kıyılan ve zengin çeyizleriyle birlikte Erzurum'dan Konya'ya gönderilen Erzurum Selçuklu Hükümdarı İzzeddin Saltuk Bey'in kızını ele geçirip Kayseri meliki olan yeğeni Zünnun ile evlendirmişti. Bu ağır hakaret karşısında II. Kılıç Arslan, Yağıbasan üzerine yürüdüysen de Bizans kuvvetleri tarafından desteklenen Dânişmendli ordusunun önünde mağlûp oldu (1162).⁴⁵¹

Yağıbasan, damadı Şahinşah'ın yanına, Çankırı'ya çekildi. Ağustos 1164'te vefat etti. Cenazesi Sivas'a defnedildi.⁴⁵²

Yağıbasan, Danişmendlilerin bölünme döneminin en önemli ve en nüfuzlu hükümdarlarından birisidir. 20 yılı aşkın bir süre Danişmendlilerin Sivas kolunun hükümdarlığını yapmıştır. Anadolu Selçuklularına karşı,

⁴⁴⁷ Urfalı Mateos, s. 314.

⁴⁴⁸ Kinnamos, s. 129; Abdulhaluk Çay, Anadolu'nun Türkleşmesinde Dönüm Noktası, Orkun, İstanbul, 1984, s. 37.

⁴⁴⁹ Muharrem Kesik, "Türkiye Selçukluları ile Danişmendliler Arasındaki İlişkiler", s. 542.

⁴⁵⁰ Ali Sevim- Erdoğan Merçil, Selçuklu Devletleri Tarihi, s. 443.

⁴⁵¹ İbnü'l-Esîr, s. 257; Niketas, s. 81.

⁴⁵² Salim Koca, Türkiye Selçukluları Tarihi, s. 169; Abdulhaluk ÇAY, II. Kılıç Arslan, s. 42; Abdülkerim Özaydın, "Danişmendliler", DİA, s. 472.

saltanatını korumak için Bizans dâhil Anadolu içinde ve dışındaki diğer devletlerle ittifaklar kurmuştur.⁴⁵³

Daha sonraki dönemde, Danişmendlilere karşı topyekûn bir saldırıya geçen II. Kılıç Arslan, Kayseri ve Zamantı'yı (Symnada) ele geçirmek suretiyle Danişmendlilerin Kayseri kolunu ortadan kaldırdı (1169). Bunun üzerine Kayseri Meliki Zünnun, Nureddin Mahmud'a sığınmak zorunda kaldı.⁴⁵⁴

3.3.2- Sivas Kolu (1143-1175)

Yağıbasan, Konya sultanı Mesud 'un damadı ve II. Kılıç Arslan'ın eniştesi idi.⁴⁵⁵ Sivas ve Amasya'da hüküm sürmüştür. Yağıbasan, Türkiye Selçuklularına karşı her zaman sorun olmuştur. Öyle ki imparator Manuel ile birlikte Selçuklulara karşı hareket etmekten hiç çekinmemiş ve her fırsatta Bizans ile birlikte Selçuklulara karşı müttefik olmuşlardı. Bu durum II. Kılıç Arslan döneminde de devam etti⁴⁵⁶.

Sultan Mesud, Yağıbasan'ın üzerine yürüdü. Onun karşısında tutunamayan Yağıbasan ise Sivas'tan çekildi. Sultan Mesud, Şahin Şah'ı Ankara, Çankırı ve Kastamonu valiliğine getirdi. Ardından Malatya'yı kuşattı. 3 ay boyunca sonuç alamayınca kuşatmayı kaldırarak Konya'ya döndü (1143).⁴⁵⁷ Mesud burasını ele geçirerek tahrip etti (1143). Mesud'un Danişmendlilere karşı düşmanca tutumu, Yağıbasan ve Aynüddeve'nin önce kendi aralarında daha sonra da Bizans ile ittifak yapmalarına neden oldu.⁴⁵⁸ Anadolu hâkimiyetini düşleyen İmparator Manuel, bu ittifaktan sonra Selçuklular üzerine seferler yapmaya başladı (1145-46). Ancak, II. Haçlı

⁴⁵³ Sefer Solmaz, "Danişmendliler", s. 437.

⁴⁵⁴ Ebu'l-Ferec C.II, s. 406; Süryani Mihail, C.II, s. 206.

⁴⁵⁵ Ebu'l-Ferec C.II, s. 391.

⁴⁵⁶ Mükrimin Halil Yinanç, "Danişmendliler", MEİA, s. 472.

⁴⁵⁷ Faruk Sümer, "Mesud I", TDVİA, C.29, Ankara 2004, s. 340.

⁴⁵⁸ Kinnamos, s. 36.

Seferinin başlaması üzerine İmparator Manuel, Sultan Mesud ile barış anlaşması yapmak zorunda kaldı.⁴⁵⁹

Bu dönemde Haçlı münasebetleri şu şekildedir. Ermeni prensi II. Toros'un Anazarba, Misis, Tarsus ve Adana'yı işgal etmek suretiyle buralardaki Bizans hakimiyetine son verdikten sonra Türkiye Selçuklu Devletine de saldırılarda bulunması üzerine, Sultan Mesud, damadı Danişmendli Yağıbasan ile birlikte harekete geçti; fakat Toros'un itaatini bildirmesi ile savaşmaksızın geri dönüldü.

Çok geçmeden Toros'un Haçlılarla yeniden işbirliği yapıp yeniden harekete geçmesi üzerine sultan, bu kez daha büyük bir orduyla Çukurova'ya inip Osmaniye'ye kadar ilerledi. Sefer sırasında ortaya çıkan veba salgını ve atları telef olan Selçuklu ordusunun yaya kalması ve ağırlaşan iklim şartları sebebiyle sefer tamamlanamadan geri dönüldü.

Yağıbasan, Aynüddeve'nin ölümü üzerine (1152) yerine geçen oğlu Zülkarneyn'e⁴⁶⁰, Sultan Mesud'a karşı ittifak teklifinde bulundu. Ancak bunu haber alan Sultan Mesud, Yağıbasan'ın üzerine yürüdü. Yağıbasan ise karşı koyamayacağını anlayınca Zülkarneyn ile yaptığı anlaşmayı bozarak ona itaat etti. Sultan Mesud bu defa Malatya üzerine yürüdü. Zülkarneyn de Sultan Mesud'un karşısında tutunamayarak ona itaatini arz etti.⁴⁶¹

Yağıbasan'ın vefatı üzerine Danişmendli melikler arasında bir mücadele başladı ve bunlardan bazılarının desteklemesiyle Cemaleddin Gazi Çankırı'da hükümdar ilan edildi. Bu mücadeleler sonucunda önce II. Kılıç Arslan'ın yardımıyla Kayseri'de Melik Zünnun, daha sonra da Ankara'da II.Kılıç Arslan'ın kardeşi Şahinşah ve Sivas'ta Melik Muhammed'in oğlu İbrahim saltanatlarını ilan ettiler. Cemaleddin Gazi, bu saltanat mücadeleleri sırasında Tokat, Amasya ve Niksar dolaylarında ancak iki yıl kadar varlığını

⁴⁵⁹Faruk Sümer, "Mesud I", TDVİA, C.29, Ankara 2004, s. 341.

⁴⁶⁰ Ebu'l-Ferec C.II, s. 390.

⁴⁶¹ Ali Sevim- Erdoğan Merçil, Selçuklu Devletleri Tarihi, s. 441.

devam ettirebildi. Cemaleddin Gazi, amcazadesi Melik Muhammed'in oğlu İbrahim tarafından tahttan indirildi (1166).⁴⁶²

Yağıbasan'ın vefatı üzerine Danişmendli melikleri harekete geçmiş ve her biri bir yerde, müstakil varlıklarını sürdürmeye başlamışlardı. Bunlar arasında yer alan Melik Muhammed'in oğlu ve Yağıbasan'ın yeğeni Şemseddin İbrahim de Sivas'ta varlığını devam ettiriyordu. İbrahim, Cemalüddin Gazi'yi tahtından indirerek Danişmendlilerin Sivas kolunun hükümdarı oldu ve bazı yerleri hâkimiyeti altına aldı. İki sene hükümdarlık yapan İbrahim'in vefat etmesi üzerine, yerine oğlu Şemseddin İsmail geçti (1168).⁴⁶³

Şemseddin İsmail, babası Şemseddin İbrahim'in vefatı üzerine Sivas'ta onun yerine tahta oturmuştu. Yağıbasan'ın vefatı üzerine Danişmendli topraklarına karşı akımlar yapan II. Kılıçarslan, Elbistan ve dolaylarını, Nureddin Mahmud'un işgal ettiği Maraş, Keysun ve Behisni'yi ele geçirdi (1165). Kayseri ve Zamantı'yı zapt ederek Zünnun'u buradan çıkardı (1169).⁴⁶⁴ Daha sonra Kardeşi Şahinşah'ın elinden Ankara ve Çankırı'yı aldı ve Sivas'a yürüdü. Karşısına çıkamayan Melik İsmail, Malatya Meliki olan Feridun ile beraber Nureddin Mahmud'a sığındı.⁴⁶⁵

1173 yılında Sivas'ta büyük bir kıtlık olması ve bunun ardından da şiddetli bir kış yaşanmasından dolayı iyice bunalan şehir halkı, Danişmendli Melik İsmail'den erzak istedi. Melik İsmail, depoları erzak dolu olduğu halde bunları şehir halkına dağıtmadı.⁴⁶⁶ Bunun üzerine şehir halkı, açlıktan kurtulmak için bir komplo düzenleyerek başta Melik İsmail olmak üzere karısı

⁴⁶² Sefer Solmaz, "Danişmendliler", ss. 337-338.

⁴⁶³ Niketas, s. 83.

⁴⁶⁴ Abdülkerim Özaydın, "Kılıçarslan II" TDVİA, C.25, Ankara, 2002, s. 400.

⁴⁶⁵ Kinnamos, s. 209; Niketas, 83; Muharrem Kesik, "Türkiye Selçukluları ile Danişmendliler Arasındaki İlişkiler", s. 543.

⁴⁶⁶ Ebu'l-Ferec C.II, 414; Salim Koca, Türkiye Selçukluları Tarihi, s. 171.

akraba ve yakınları ile adamlarından 500 kişiyi öldürdü.⁴⁶⁷ Melik İsmail'in bütün erzak depoları yağmalandı.⁴⁶⁸

Bundan sonra şehrin ileri gelenleri Nureddin Mahmud'un yanında bulunan Melik Zünnun'u yönetimi eline alması için Sivas'a davet ettiler. Bunun üzerine şehrin ileri gelenleri toplanıp Nureddin'e sığınmış olan damadı Zünnun'u Sivas'a davet etmeye karar verdiler. Zünnun Nureddin'in yardımıyla meşakkatli bir yolculuktan sonra Sivas'a varıp Danişmendli tahtına çıktı (1172).⁴⁶⁹ Çalkantılı bir dönem yaşayan Danişmendliler, bu dönemde Haçlılarla mücadele etmemiştir.

Melik İsmail'in öldürülmesi üzerine yerine geçen Zünnun'un Danişmendli tarihindeki ikinci saltanat dönemi başladı.

İlk saltanatını Kayseri Meliki olarak ifa eden Zünnun, Sivas Meliki olarak Danişmendli tahtına oturmuştu. Zünnun'un Sivas'a gelip buraya hâkim olması üzerine, II. Kılıçarslan burasını ele geçirmek için hemen harekete geçmişti.⁴⁷⁰

Kısa bir müddet sonra Sultan Kılıç Arslan, O'nun üzerine yürüyünce Zünnun Niksar'a kaçtı ve Nureddin Mahmud'dan yardım istedi. Bu sırada Nureddin'in kendi topraklarını istilâ ettiğini öğrenen II. Kılıç Arslan onun üzerine yürüdü; fakat ağır kış şartları ve Haçlı saldırıları iki Türk hükümdarını barışmaya itti. Yapılan anlaşmaya göre, Nureddin işgal ettiği yerleri geri verecek, Kılıç Arslan da Zünnun'un Sivas'ta hüküm sürmesine rıza gösterecekti. Ayrıca Nureddin'in emirlerinden Fahreddin Abdülmesih de emrindeki üç bin kişilik kuvvetle Sivas'ta kalıp Zünnun'u himaye edecekti. Muhtemelen Ankara da Şahinşah'a verilecekti.⁴⁷¹

⁴⁶⁷ Süryani Mihail, C.II, s. 226; Abdulkerim Özeydin, "Kılıçarslan II", s. 400.

⁴⁶⁸ İlhan Erdem, "Doğu Anadolu Türk Devletleri", s. 102.

⁴⁶⁹ Ebu'l Ferec Tarihi, C.II, s. 414; İbnü'l-Esîr, C.II, s. 314.

⁴⁷⁰ Sefer Solmaz, "Danişmendliler", s. 438.

⁴⁷¹ İlhan Erdem, "Doğu Anadolu Türk Devletleri", s. 103 Bkz. iki hükümdar arasındaki mektuplaşma için: Abdulkerim Özeydin, "Kılıçarslan II", s. 400.

Nureddin'in 1174 yılında ölümü üzerine Sivas'ta bırakılan garnizon Suriye'ye dönünce, Sultan anlaşma şartlarını hiçe sayarak Sivas, Niksar, Komana, Tokat ve diğer Danişmendli topraklarını istilâ etmek maksadıyla harekete geçti.⁴⁷² 1175 yazında söz konusu şehirlerin zapt edilmesi üzerine Zünnun ile Şahinşah, Bizans'a sığınmak zorunda kaldılar⁴⁷³ ve Danişmendlilerin Sivas kolu böylece ortadan kalkmış oldu.⁴⁷⁴

Bizans imparatoru Manuel, Danişmendlilere kaybettikleri toprakları iade etmek istedi. Bu maksatla Manuel, Gavras adlı bir komutanını otuz bin kişilik bir orduyla Amasya ve Niksar'a sevk etti;⁴⁷⁵ fakat bir sonuç alamadı. 1152'den 1175'e varıncaya kadar siyasi istikrardan yoksun olan Danişmendlilerin Sivas kolu, genel itibariyle kardeşler arası iktidar mücadelesine tanık oldu. Bu dönemde I. Haçlı Seferiyle Antakya, Urfa ve Kudus'te kurulan Haçlı otoriteleri ile mücadele edilmedi.

3.3.3- Malatya Kolu (1143-1152)

Taht mücadelesine girişen ve Melik Muhammed karşısında tutunamayarak Haçlılara sığınan Aynüddeve, Melik Muhammed'in ölümünden sonra harekete geçerek Malatya'yı ele geçirmiş ve Danişmendlilerin Malatya kolunu kurdu.⁴⁷⁶

Sultan Mesud'un genişleme siyaseti Yağıbasan ile Aynüddeve'yi endişelendirdi ve Bizans imparatorundan yardım istemeye mecbur etti. Bunun üzerine Manuel, Konya'yı kuşattıysa da netice alamadan ayrıldı (1146).⁴⁷⁷

Bu dönemde Haçlı münasebetleri Artuklu beyi Kara Arslan ile birlikte gerçekleştirildi. II. Haçlı Seferi esnasında Urfa Haçlı Kontu II. Joscelin'in

⁴⁷² Abdülkerim Özeydin, "Kılıcarslan II", s. 400.

⁴⁷³ Ali Sevim- Erdoğan Merçil, Selçuklu Devletleri Tarihi, s. 444; İlhan Erdem, "Doğu Anadolu Türk Devletleri", s. 103.

⁴⁷⁴ Ebu'l-Ferec C.II, s. 418.

⁴⁷⁵ İlhan Erdem, "Doğu Anadolu Türk Devletleri", s. 103; Abdülkerim Özeydin, "Kılıcarslan II", s. 401.

⁴⁷⁶ Ebu'l Ferec Tarihi, C.II, s. 377.

⁴⁷⁷ İlhan Erdem, "Doğu Anadolu Türk Devletleri", s. 99.

Türkler tarafından esir alınmasından sonra⁴⁷⁸ Haçlılara ve Ermenilere karşı birlikte harekete geçen Aynüddeve ile Artuklu Kara Arslan, Adıyaman, Palu, Kâhta ve Gerger'i ele geçirdi ve pek çok esir aldılar (1151).⁴⁷⁹ Aynüddeve, bundan bir yıl sonra 12 Haziran 1152 Perşembe günü Malatya'da öldü.⁴⁸⁰

Aynüddeve, 1152 yılında ölünce yerine oğlu Zülkarneyn geçti.⁴⁸¹ Ancak yaşı küçük olduğundan şehri onun adına annesi yürüttü. Bu sırada Sivas Meliki ve Zülkarneyn'in amcası olan Yağıbasan, Anadolu Selçuklularına karşı mücadele edebilmek için Zülkarneyn ve annesine ittifak teklifinde bulundu.⁴⁸² Küçük yaşta olup tahta yeni oturan Zülkarneyn ve onun adına yönetimi elinde bulunduran annesini başka bir alternatifi de yoktu. Bu yüzden Yağıbasan'ın bu teklifini kabul ettiler ve aralarında bir ittifak yaptılar.⁴⁸³

Sultan Mesud'un ölümünden sonra Zülkarneyn, amcası Yağıbasan'ı metbu tanımaya başladı. Haçlılarla mücadeleden ziyade bir ittifak dönemi gibi görmek mümkündür. Danişmendliler, bu dönemde Anadolu Selçukluları'na karşı kendi varlığını korumak için bazı siyasi tedbirler almaya çalışmışlardır. Zülkarneyn, II. Kılıçarslan'a karşı, Bizans İmparatoru Manuel'in başını çektiği ve Suriye'deki Haçlılar ile Atabeyi Nuruddin Mahmud'un katılımıyla gerçekleştirilen ittifaka katıldı. Malatya Meliki Zülkarneyn, 1162 yılı Ekim ayında öldü.⁴⁸⁴

Zülkarneyn'in yerine oğlu Muhammed geçti ve Kılıç Arslan'a tâbi olarak Malatya'yı idare etti.⁴⁸⁵

Malatya Meliki Nasirüddin Muhammed küçük yaşta olduğundan memleketi iyi yönetemediği gibi kendisini sefahate vermişti. Şehir halkı onun

⁴⁷⁸ İbnü'l-Esîr, C.11, s. 138; Faruk Sümer, "Mesud I", s. 341.

⁴⁷⁹ İlhan Erdem, "Doğu Anadolu Türk Devletleri", s. 99.

⁴⁸⁰ Ebu'l-Ferec, C.II, s. 390. Süryani Mihail, C.II, s. 166.

⁴⁸¹ Süryani Mihail, C.II, S. 166; Faruk Sümer, "Mesud I", s. 341.

⁴⁸² Sefer Solmaz, "Danişmendliler", s. 439.

⁴⁸³ a.g.m., s. 440.

⁴⁸⁴ Ebu'l-Ferec C.II, S. 399; Süryani Mihail, C.II, s. 188.

⁴⁸⁵ Süryani Mihail, C.II, s. 167; Ebu'l-Ferec, C.II, s. 391; Muharrem Kesik, "Türkiye Selçukluları ile Danişmendliler Arasındaki İlişkiler", s. 543.

yerine kardeşi Kasım'ı tahta oturtmuştu.⁴⁸⁶ Onun şehirde hâkimiyet kurmasıyla karışıklıklar son bulmuş, sükûnet ve asayiş sağlanmıştı.

Malatya meliki Kasım'ın Artuklu Kara Arslan'ın kızı ile evlendirilmesi için bir düğün tertip edildi (15 Şubat 1171 Pazar).⁴⁸⁷ Düğün esnasında çeşitli eğlenceler düzenledi. Bunlardan birisi de at üzerinde yapılan çeşitli gösteriler idi. Melik Kasım, bu gösterilerden birisini yaparken kaza ile atından düşerek öldü.⁴⁸⁸ Melik Kasım dönemi Haçlılarla münasebetler kaynaklarda görülmemektedir.

Kasım'ın ölümü üzerine halk küçük kardeşi Efridun (Feridun)'u tahta çıkardı ve gelini istemediği halde onunla evlendirdiler.⁴⁸⁹ II. Kılıçarslan ise, Malatya'ya gelerek şehri kuşattı. Ancak, Nureddin Mahmud'un kendisine karşı kurduğu ittifaktan çekiniğinden kuşatmayı kaldırdı ve bazı yerleri yağmalayıp tahrip ettikten sonra bölge halkından on iki bin kişiyi esir alarak geri döndü.⁴⁹⁰

Bu olaylar sebebiyle Atabeg Nureddin, Mardin ve Harput Artuklu beyleri, Ermeniler ve Danişmendlilerin Sivas Meliki, Kılıç Arslan'a karşı bir ittifak teşkil ettiler.⁴⁹¹ Sivas'ta toplanarak Kılıç Arslan'a karşı harp etmek istediler ve Kayseri kapısına kadar ilerlediler. Ancak Kılıç Arslan esir aldığı Malatyalıları iade edeceğini bildirince taraflar arasında savaş olmadan anlaşma sağlandı.⁴⁹²

Nureddin Mahmud'un ölümü üzerine Nasiruddin Muhammed, Feridun'un karısı ve Artuklu meliklerinin teşvikiyle Malatya tahtını tekrar ele geçirmek için harekete geçti. Kılık değiştirerek akşam gizlice Malatya'ya girdi. Barsuma Manastırı papazları ve şehirdeki dostlarının yardımıyla 15 Şubat 1175 Pazar gecesi gizlice saraya sızdı. Odasında uyuyan kardeşi Melik

⁴⁸⁶ Süryani Mihail, C.II, s. 211.

⁴⁸⁷ Ebu'l-Ferec C.II, s. 410.

⁴⁸⁸ Sefer Solmaz, "Danişmendliler", s. 440.

⁴⁸⁹ Ebu'l-Ferec C.II, s. 410.

⁴⁹⁰ Süryani Mihail, C.II, s. 223; Ebu'l-Ferec, C.II, s. 410; Niketas, s. 84.

⁴⁹¹ Ebu'l-Ferec C.II, s. 410.

⁴⁹² Ebu'l-Ferec C.II, s. 410.

Feridun'u öldürerek Malatya'ya hâkim oldu.⁴⁹³ Böylece Melik olarak ikinci defa Malatya tahtına oturan Nasirüddin Muhammed öldürdüğü kardeşi Feridun'un karısı ile de evlendi. Nasirüddin Muhammed, II. Kılıçarslan'ın tabiiyetini kabul ederek Malatya'da yaklaşık üç yıl hüküm sürdü.

Kılıç Arslan'ın ilk hedefi, Danişmendlilerin almak istediği Malatya şehri idi. Melik Nasirüddin Muhammed II. Kılıç Arslan'ın tabiiyetinde idi. Ancak II. Kılıç Arslan, burayı tamamen ele geçirerek Anadolu'da Selçuklulara karşı en büyük rakip olan Danişmendlileri ortadan kaldırmak istedi. Bu amaçla harekete geçen II. Kılıçarslan Malatya'yı kuşattı.

Dört aydır kuşatma altındaki Malatya'da açlık baş gösterince Hristiyanlar şehri terk etti. Şehirdeki askerlerle ve Türklerle de arası iyi olmayan Nasirüddin Muhammed, halkın kendisini öldürüp şehri II. Kılıç Arslan'a teslim edebileceğini düşüncesiyle hemen harekete geçti. Sultandan, can güvenliğini garantileyen bir ahitname aldıktan sonra da hanımıyla birlikte Malatya'dan ayrılıp Harput'a gitti. Bundan sonra şehrin kapıları açıldı ve II. Kılıç Arslan 25 Ekim 1178 Çarşamba günü Malatya'ya girdi.⁴⁹⁴ Böylece Danişmendlilerin Malatya kolu da ortadan kaldırıldı.⁴⁹⁵

Danişmendliler'in yıkılışından sonra bu hanedana bağlı muhtelif boylardan bazıları Anadolu'ya dağıldı, bazıları da Rumeli'ye yerleşti. "Danişmendliler, mensubu oldukları medeniyetin kavram ve kurumlarını Anadolu'ya taşıyarak bu toprakların bir Türk-İslam beldesi olmasını sağladı."⁴⁹⁶ Anadolu'yu Selçuklu hâkimiyetindeki birleştirme siyaseti de Danişmendlilerin ortadan kalkmasıyla fiilen başladı.⁴⁹⁷

⁴⁹³ Sefer Solmaz, "Danişmendliler", s. 441.

⁴⁹⁴ İlhan Erdem, "Doğu Anadolu Türk Devletleri", s. 103.

⁴⁹⁵ Abdulkadir Özyayın, "Danişmendliler", DİA, C.8, s. 473; Ercüment Kuran, Çağdaş Batı Kaynaklarına Göre Danişmendliler Tarihi, s. 28; Sefer Solmaz, "Danişmendliler", Türkler, C.VI, s. 441.

⁴⁹⁶ Kamil Şahin, "Danişmendliler Döneminde Niksar", s. 107.

⁴⁹⁷ Mehmet Altay Köymen, "Selçuklu Ordusu", Belleten, C.LIII, TTK, Ankara, 1989, s. 96.

SONUÇ

Haçlı Seferleri, İsa aşkına diyerek yollara dökülen, Kudüs için canlarından vazgeçen, Avrupa'dan gelen şuursuz yığınlarla kanlarıyla suladıkları toprağı kendine vatan yapan Türklerin Anadolu topraklarındaki mücadelesinin adı; Bizans ve Avrupa için, kapılarına dayanan Türklerin ata yurtlarına döndürölmesi hayalidir.

Danişmendliler, Haçlılarla mücadele için önce Kılıç Arslan'la ittifak yapmıştır. Daha sonra bu ittifaka Anadolu beylikleri de dâhil olmuştur. Danişmendli-Haçlı münasebetlerinde istisna olarak Zünnun döneminde Bizansla ittifak kurulmuştur.

Danişmendlilerin Haçlılarla mücadelesi, 1097 yılında Kılıç Arslan'ın Haçlı tehlikesi karşısında Gümüştekin Ahmed Gazi'yi yardıma çağırmasıyla başlamıştır. I. Haçlı Seferi, Avrupa'dan yola çıkan Haçlı ordularının çok büyük kayıplar vererek Anadolu topraklarından geçerek, Antakya, Kudüs ve Urfa topraklarında siyasi oluşumlar meydana getirmesiyle sonuçlanmıştır.

Danişmend Gazi'nin Haçlı reisi Bohemond'u esir alması, Kudüs'e ulaşmak isteyen Haçlıları Niksar'a yönlendirmiştir. 1101'deki ilk Haçlı ordusunun ilerleyişi, Merzifon'da büyük bir mağlubiyetle son bulmuştur.

Danişmendli beyi Gümüştekin ve Anadolu Selçuklu sultanı I. Kılıç Arslan, Haçlılara karşı 1101'de kazandıkları zaferlerle topraklarına düzenlenen saldırıyı imha etmiş; dört yıl önceki I. Haçlı Seferinin sebep olduğu tahribatın derinleşmesi önlenmiştir. Türkler, Anadolu'daki varlığı ve geleceğı bakımından bir dönüm noktası olma özelliğine sahip zaferlerle kendilerine olan güvenlerini yeniden kazanmıştır.

Avrupalı tarihçilerin adını koymakta aciz kaldıkları 1101 yılı Haçlı Seferleri, Haçlıların Anadolu topraklarındaki tükenişinin ifadesi; Türklerin Anadolu'dan sökülüp atılamayacağıının tescilidir.

Emir Gazi'nin 1119'da çıktığı Antakya Seferi'nde Antakya prensi Roger'i yenilgiye uğratması, 1129 Çukurova Seferi'nde II. Bohemond'u öldürmesi, 1131 seferi sonunda I. Leon'a haraç vermeyi kabul ettirmesi, Urfa Haçlı kontu Joscelin'i esir alması, Emir Gazi ve Danişmendliler'in Türk-İslam dünyasındaki prestijini arttırmıştır. Bundan sonra İstanbul'dan Suriye ve Filistin'e doğru Anadolu'nun kuzeybatısından güneydoğusuna inen bütün yollar, gerek Bizans gerekse Batı dünyasının Haçlı orduları için artık kapanmıştır.

Melik Muhammed döneminde Anadolu'nun kuzeyi Danişmendliler ile Bizans arasında sürekli el değiştirmiş; bu mücadele neticesinde Türkler galip gelmiştir. 1136-1137'de düzenlenen seferlerle Maraş'a girilip 1139'da Feke ve Gabon gibi bazı kaleler ele geçirilmiştir. 1142'de Melik Muhammed'in ölümünden sonra devlet üçe bölünmüş; sonraki yıllarda Haçlılarla münasebetler giderek azalmıştır.

Doğu ve Batı dünyasının sebepleri üzerinde uzlaşmaya varamadığı seferler sonunda, Doğu ve Batı medeniyetinin çatışması sonucu yeni bir dünya algısı oluşmaya başlamıştır. Her iki dünya, birbiri nazarında “ötekî” ilan edilmiştir.

Haçlı Seferleri neticesinde açlık, fakirlik, ezilmişlik ruhuyla Türk-İslam coğrafyasını adeta talan etmeye gelen başıboş şuursuz yığınlar, Anadolu'da adeta eriyerek yok olmuştur.

KAYNAKÇA

- Abu'l-Farac, G. (1999). *Abu'l-Farac Tarihi* (3. Baskı b., Cilt II). (Ö. R. Doğrul, Çev.) Ankara: TTK.
- Adim, İ. (1982). *Bugyetü't-taleb fi Tarihi Haleb*(Biyografilerle Selçuklu Tarihi, seçmeler). (A. Sevim, Dü.) Ankara: TTK.
- Aksarayi, K. M.-i. (2000). *Müsameretü'l-Ahbar*. (M. Öztürk, Çev.) Ankara: TTK.
- Altan, E. (2002, Ağustos). Haçlı Ordularının Anadolu'da Geçtiği Yollar. *Belleten* , LXV.
- Altan, E. (2003). *İkinci Haçlı Seferleri(1147-1148)*. Ankara: TTK.
- Avcı, D. (1989). *Türklerin Tarihi*. İstanbul: Tekin Yayınevi.
- Ayan, E. (2007). *Büyük Selçuklu İmparatorluğu'nda Oğuz İsyanı* . İstanbul: KİTABEVİ.
- Azîmî. (1988). *Azîmî Tarihi*. (A. Sevim, Çev.) Ankara: TTK.
- Bailly, A. (2006). *Bizans İmparatorluğu Tarihi*. (H. Şaman, Çev.) İstanbul: Nokta.
- Baldwin, M. W. (1995). *A History Of The Crusades:The First Hundred Years*. Philedelphia: University of Pensylvania Press.
- Balivet, M. (2005). *Ortaçağda Türkler:Haçlılardan Osmanlılara*. (E. Güntekin, Çev.) İstanbul: alkım.
- Baykara, T. (1990). *Anadolu'nun Selçuklular Devrindeki Sosyal ve İktisadi Tarihi Üzerinde Araştırmalar*. İzmir: Ege Üniversitesi Basımevi.
- Bedirhan, Y. (2007). *Ortaçağ Tarihi*. Konya : Eğitim Kitapevi Yayınları.
- Bibi, İ. (1996). *El Evamirü'l-Ala'ie Fil-Umuri'l-Alaiye*. (M. Öztürk, Çev.) Ankara: TCKBY.
- Bulliet, R. W. (2004). *Çatışmadan İttifaka İslam-Hıristiyan Medeniyet İlişkileri*. (Z. Savan, Çev.) İstanbul: Pınar.
- Cahen, C. (2002). İslam Kaynaklarına Göre Malazgirt Savaşı. (Z. Kerman, Dü.) *Türkler* , VI.

- Cahen, C. (2008). *Osmanlılardan Önce Anadolu* (3. Baskı b.). (E. Üyepazarcı, Çev.) İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Cahen, C. (1987, Aralık). Türklerin Anadolu'ya İlk Girişi. *Belleten* , LI (201).
- Carretto, G. E. (2000). *Akdeniz'de Türkler*. (D. Kundakçı, & G. Kuray, Çev.) Ankara: TTK.
- Cevzî, S. İ. (1968). *Mir'atü'z- Zeman Fi Tarihi'l-Ayan*. (A. Sevim, Çev.) Ankara: TTK.
- Constable, G. (2008). *Crusaders and Crusading in the Twelfth Century*. Farnham: Ashgate.
- Çay, A. (1984). *Anadolu'nun Türkleşmesinde Dönüm Noktası*. İstanbul: Erenler.
- Çetin, O. (2002). İskanlarla Anadolu'nun Türk Vatanı Haline Gelmesi. *Türkler* , 6.
- Demir, N. (1997). Anadolu'da Teşekkül Etmiş Destani Halk Hikayelerinde Haçlı Seferlerinin İzleri. *Uluslararası Haçlı Seferleri Sempozyumu* . İ.
- Demir, N. (2004). *Danışmend-Name*. Ankara: Akçağ.
- Demirkent, I. (2003). 1101 Yılı Haçlı Ordularına Karşı Mücadelede Selçuklu-Danışmendli İşbirliği., (s. 79-89). Niksar.
- Demirkent, I. (2008). *Haçlı Seferleri* (3. Baskı b.). İstanbul: Dünya.
- Demirkent, I. (1994). Haçlı Seferleri Düşüncesinin Doğuşu ve Hedefleri. *İÜEFD* (35), 65-78.
- Demirkent, I. (2000). Haçlı Seferleri ve Türkler. (A. Birinci, Dü.) *GTT* , 4.
- Demirkent, I. (1996). Haçlılar. *İslam Ansiklopedisi* , 14.
- Demirkent, I. (1999). Haçlılar. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* .
- Demirkent, I. (2002). Kılıcarslan. *TDVİA* , XXV.
- Demirkent, I. (2002, Ağustos). Komnenos Hanedanının Büyük Başkumandanı: Türk Asıllı İoannes Aksukhos. *Belleten* , LXV (243).
- Demirkent, I. (1996). *Sultan I. Kılıç Arslan*. Ankara: TTK.
- Demirkent, I. (1990). *Urfa Haçlı Kontluğu Tarihi* (Cilt I). Ankara: TTK.

- Demirkent, I. (1989). Urfa Haçlı Kontluğu Tarihine Bir Bakış(1098-1146). *Belleten* , LIII (206-208).
- Dikici, M. (1998). *Anadolu'da Türkler*. İstanbul: Burak.
- Erdem, İ. (2002). Doğu Anadolu Türk Devletleri. *GTT* , IV.
- Gordlevski. (1988). *Anadolu Selçuklu Devleti*. (A. Yaran, Çev.) Ankara: Onur.
- Gölpınarlı, A. *Camiüt Tevarih*. Ankara: MEB'de Basılmış neşredilmemiştir.
- Grenard, F. (1992). *Asya'nın Yükselişi ve Düşüşü*. (O. Yüksel, Çev.) İstanbul: MEB.
- Holt, P. M. (2007). *Haçlı Devletleri ve Komşuları*. (T. Akad, Çev.) İstanbul: Kitap Yayınevi.
- Holt, P. M. (2003). *Haçlılar Çağı:11. Yüzyıldan 1517'ye Yakındoğu* (2. Baskı b.). (Ö. Arıkan, Çev.) İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Kafalı, M. (2002). Anadolu'nun Fethi ve Türkleşmesi. *Türkler* , 6.
- Kafesoğlu, İ. (1981). Anadolu Selçuklu Devleti Hangi Tarihte Kuruldu. *Tarih Enstitüsü Dergisi* (10-11).
- Kafesoğlu, İ. (1972). *Selçuklu Tarihi*. İstanbul: MEB.
- Kafesoğlu, İ. (2002). Türk Adı, Manası ve Mahiyeti. *Türkler* , IV.
- Kafesoğlu, İ. (2004). *Türk Milli Kültürü* (8. b.). İstanbul: Ötüken.
- Karadoğan, A. (2002). Ad Bilimi Bakımından Anadolu'nun Türkleşme Sürecine Farklı Bir Bakış. *Türkler* , 6.
- Kesik, M. (2003). *Türkiye Selçuklu Devleti Tarihi Sultan I. Mesut Dönemi(1116-1155)*. Ankara: TTK.
- Kesik, M. (2002). Türkiye Selçukluları ile Danişmendliler Arasındaki İlişkiler. *Türkler* , VI.
- Khoniates, N. (1995). *Historia*. (F. Işıltan, Çev.) Ankara: TTK.
- Kinnamos, I. (2001). *Historia*. (I. Demirkent, Dü.) Ankara: TTK.
- Kırpık, G. (2009). *Doğunun ve Batının Gözünden Haçlılar*. İstanbul: Selenge.
- Koca, S. *Diyar-ı Rum'un Türkiye Haline Gelmesinde Türk Kültürünün Rolü*.

- Koca, S. (2003). *Türkiye Selçukluları Tarihi* (Cilt II). Çorum: KaraM.
- Komnena, A. (1996). *Alexiad.* (B. Umar, Çev.) İstanbul: İnkılap.
- Köprülü, F. (2005). *Anadolu'da İslamiyet.* (M. Ergun, Dü.) Ankara: Akçağ.
- Köprülü, F. *İslam Medeniyeti Tarihi* (5. Baskı b.). Ankara: Semih Ofset Matbacılık.
- Köprülü, f. (2005). *Türk Tarih-i Dinisi.* (M. Ergun, Dü.) Ankara: Akçağ.
- Köprülü, F. (2005). *Türkiye Tarihi:Anadolu İstilasına Kadar Türkler.* (M. H. Palabıyık, Dü.) Ankara: Akçağ.
- Köymen, M. A. (1968). Anadolu'nun Fethi ve Malazgirt Meydan Muharebesi. *Malazgirt Zaferi ve Alp Arslan.* içinde İstanbul: MEB.
- Köymen, M. A. (1993). *Büyük Selçuklu İmparatorluğu Tarihi* (2. Baskı b., Cilt I). Ankara: TTK.
- Köymen, M. A. (1947). *Büyük Selçuklu İmparatorluğunda Oğuz İsyanı.* Ankara: TTK.
- Köymen, M. A. (1947). *Büyük Selçuklu Tarihinde Oğuz İstilas.* Ankara: TTK.
- Köymen, M. A. (1977, Ağustos). Malazgirt Meydan Muharebesi'nde Rol Oynayan Unsurlar. *Milli Kültür , I* (VIII).
- Köymen, M. A. (1989). Malazgirt Meydan Muharebesinin Diğer Meydan Muharebeleri Arasındaki Yeri ve Önemi. *Belleten , VIII* (206-208).
- Köymen, M. A. (1963). *Selçuklu Devri Türk Tarihi.* Ankara: Ayyıldız Matbaası.
- Köymen, M. A. (1989, Nisan). Selçuklu Ordusu. *Belleten , LII* (202).
- Köymen, M. A. (1983, Nisan). Süleyman Şah ve Anadolu Selçuklu Devleti'nin Kuruluşu. (71-79, Dü.) *Belleten , XLVII* (186).
- Köymen, M. A. (1986). *Tuğrul Bey.* Ankara: Nüve Matbaası.
- Köymen, M. A. (1977, Mart). Türkler'in Anadolu'da Denize İlk Ulaşmaları ve Türk Dehasının Jeopolitikten Faydalanarak Medeniyet Kurmada Gösterdiği Üstünlük. *Milli Kültür Tarihi , I* (3).
- Lamp, H. (2010). *Haçlı Seferleri: Demir Adamlar ve Azizler.* (G. Yavuzcan, Çev.) İstanbul: ilgi kültür sanat.

- Laurent, J. (1989, Nisan). Rum Sultanlığı Menşei ve Bizans. (Y. Yücel, Dü.) *Belleten*, LIII (206-208).
- Lemerle, P. (2004). *Bizans Tarihi*. (G. Üstün, Çev.) İstanbul: İletişim.
- Lilie, R.-J. (2001). *Byzantium and the Crusader States*. Oxford: Oxford University Press.
- Maalouf, A. (1997). *Arapların Gözüyle Haçlı Seferleri*. (M. A. Kılıçbay, Çev.) İstanbul: telos.
- Mateos, U., & Grigor, P. (2000). *Urfalı Mateos Vekayi-Namesi(952-1136) ve Papaz Grigor'un Zeyli* (3. Baskı b.). (H. D. Andreasyan, Çev.) Ankara: TTK.
- Merçil, E. (2008). *Büyük Selçuklu Devleti* (2. Baskı b.). Ankara: Nobel.
- Merçil, E. (1997). *Müslüman-Türk Devletleri Tarihi* (3. Baskı b.). Ankara: TTK.
- Merçil, E. (1971). Türkçe Selçukname'ye Göre Malazgirt Savaşı. *Tarih Enstitüsü Dergisi* (2'den ayrı basım), 17-50.
- Montesquieu. (2001). *Romalıların Yükselişi*. (A. Saki, Çev.) İstanbul: Söylem.
- Morrison, C. (2005). *Haçlılar*. (N. Acar, Çev.) Ankara: Dost.
- Muharrem. (2003). *Türkiye Selçuklu Devleti Tarihi*. Ankara: TTK.
- Müneccimbaşı. (2001). *Camii'd Düvel-Düvel Selçuklular Tarihi II Anadolu Selçukluları ve Beylikler*. (A. Öngül, Dü.) İzmir: Akademi Kitabevi.
- Müslüman-Türk Devletleri Tarihi* (5. Baskı b.). (2006). Ankara: TTK.
- Nicol, D. M. (2000). *Bizans ve Venedik :Diplomatik ve Kültürel İlişkiler Üzerine Araştırma*. (G. Ç. Güven, Çev.) İstanbul: Sabancı Üniversitesi.
- Nomiko, H. A. (1997). *Haçlı Seferleri*. (K. Dinçmen, Çev.) İstanbul: İletişim.
- Noth, A. (1999). *Müslümanlıkta ve Hristiyanlıkta Kutsal Savaş ve Mücadele*. (İ. Çatay, Çev.) İstanbul: ÖZNE.
- Ocak, A. (2002). *Selçukluların Dini Siyaseti(1040-1092)*. İstanbul.
- Ostrogorsky, G. (2006). *Bizans Devleti Tarihi*. (F. Işıltan, Çev.) Ankara: TTK.
- Özaydın, A. (2002). Kılıcarslan II. *TDVİA*, 25.

- Özaydın, A. (1990). *Sultan Muhammed Tapar Devri Selçuklu Tarihi*. Ankara: TTK.
- Öztuna, Y. (1977). *Büyük Türkiye Tarihi* (Cilt I). İstanbul: Ötüken.
- R.Cohen, M. (1997). *Haç ve Hilal Altında Ortaçağda Yahudiler*. (A. Fethi, Çev.) İstanbul: Sarmal.
- Richard, J. (1999). *The Crusades*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Riley-Smith, J. (2004). *Haçlılar Kimlerdi?* (B. Kılınçer, Çev.) İstanbul: Bileşim.
- Roux, J.-P. (2004). *Türklerin Tarihi: Pasifikten Akdenize 2000 Yıl*. (A. Kazancıgil, & L. Arslan-Özcan, Çev.) İstanbul: Kabalcı Yayınevi.
- Ruelland, J. G. (2004). *Kutsan Savaşlar Tarihi*. (T. Tunçdoğan, Çev.) İstanbul: İletişim.
- Runciman, S. (1998). *Haçlı Seferleri Tarihi* (Cilt 1-2). Ankara: TTK.
- Sander, O. (2000). *Siyasi Tarih İlkçağlardan 1918'e* (8.Basım b.). Ankara: İMGE.
- Sevim, A. (1990). *Anadolu Fatihî Kutalmışoğlu Süleymanşah*. Ankara: TTK.
- Sevim, A. (2000). *Anadolu'nun Fethi*. Ankara: TTK.
- Sevim, A. (1983, Nisan). Azîmî'nin El-Muvassal Adlı Kayıp Eserindeki Selçuklularla İlgili Kayıtlar. *Belleten*, XLVII (168).
- Sevim, A. (1971). *Malazgirt Meydan Savaşı*. Ankara: TTK.
- Sevim, A. (1993). Malazgirt Meydan Savaşı ve Sonuçları. *Malazgirt Armağanı*. içinde Ankara: TTK.
- Sevim, A. (2003). Malazgirt Muharebesi. *TDVİA*, 27.
- Sevim, A. (1989). *Suriye-Filistin Selçuklu Devleti Tarihi*. Ankara: TTK.
- Sevim, A., & Sümer, F. (1988). *İslam Kaynaklarına göre Malazgirt Savaşı (Metinler ve Çeviriler)*. Ankara: TTK.
- Sevim, A., & Yücel, Y. (1990). *Türkiye Tarihi I. (Fetihten Osmanlılara Kadar)*. Ankara: TTK.
- Sevim, A., & Yücel, Y. (1989). *Türkiye Tarihi: Fetih, Selçuklu ve Beylikler Dönemi*. Ankara: TTK.

- Solmaz, S. (2002). Danişmendliler. *Türkler* , VI.
- Southern, R. W. (2001). *Orta Çağ Avrupasında İlgili Algısı*. (A. Aydoğan, Çev.) İstanbul: Yöneliş.
- Sümer, A. S.-F. (1995). *Selçuklu Devletleri Tarihi*. Ankara: TTK.
- Sümer, F. (2004). Mesud I. *TDVİA* , 29.
- Sümer, F. (1998). *Selçuklular Devrinde Doğu Anadolu'da Türk Beylikleri*. Ankara: TTK.
- Şahin, İ. (2002). Anadolu'da Oğuzlar. *Türkler* , s. 246-259.
- Şahin, K. (1999). *Danişmendliler Dönemin Niksar(1071-1178)*. Niksar.
- Şahin, M. (1999). *Türk Tarihi ve Kültürü*. Ankara: GÜNDÜZ EĞİTİM ve YAYINCILIK.
- Şakiroğlu, M. H. (1996). Haç. *İslam Ansiklopedisi* , 14.
- Şeker, M. (2002). Anadolu'nun Türk Vatanı Haline Gelmesi. *Türkler* , 6.
- Şeşen, R. (1971). İmad al-din al-Katip Al-İsfhani'nin Eserlerindeki Anadolu Tarihi İle İlgili bahisler. *Selçuklu Araştırmaları Dergisi* (Malazgirt Zaferi Özel Sayısı).
- Togan, Z. V. (1981). *Umumi Türk Tarihine Giriş* (3.Baskı b.). İstanbul: İÜEFED.
- Toksoy, M. (2002). Malazgirt Zaferinden Önce Doğu Anadolu'ya Yapılan Türk Akınları. *Türkler* , 6.
- Turan, O. (1993). *Selçuklular Tarihi ve Türk-İslam Medeniyeti*. İstanbul: Boğaziçi Yayınları.
- Turan, O. (1984). *Selçuklular Zamanında Türkiye* (8. Baskı b.). İstanbul: Ötüken.
- Turan, O. (1973). *Türkler Anadolu'da*. İstanbul: Hareket .
- Turan, O. (2002). Türkler ve İslamiyet. *Türkler* , 4.
- Türkeş-Günay, U. (2006). *Türkleri Tarihi:Geçmişten Geleceğe*. Ankara: Akçağ.
- Usta, A. (2008). *Müslüman-Haçlı Siyasi İttifakları: Çıkarların Gölgesinde Haçlı Seferleri* (2. Baskı b.). İstanbul: Yeditepe.

- Ünal, O. (1980). *Türkiye Tarihine Giriş: Anadolu'nun Fethi ve Türkiye Devleti'nin Kuruluşu*. Ankara: Töre Devlet Yayınevi.
- Witteck, P. (1970). Bizanslılardan Türklere Geçen Yer Adları. (M. Eren, Dü.) *Selçuklu Araştırmaları Dergisi*, 1, 194-240.
- Yediyıldız, B. (1987). *Türk Tarihinde ve Türk Kültüründe Tokat Sempozyumu*. Ankara: Gelişim Matbaası.
- Yinanç, M. H. (2002). Anadolu'nun Fethi. *Türkler*, 6.
- Yinanç, M. H. (1963). Danişmendîler. *İslam Ansiklopedisi*, 3.
- Yinanç, M. H. (1944). *Türkiye Tarihi Selçuklular Devri*. İstanbul: Bürhaneddin Matbaası.

ÖZET

CANATAN, Emrah. “Danişmendli-Haçlı Münasebetleri”, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2011.

Türk tarihinin en ağır vatan savunmalarından biri Haçlılar karşısında verilmiş; ancak Danişmendliler’in bu vatan savunmasındaki önemi üzerinde yeterince durulmamıştır. Araştırmada hem Danişmendlilerin kim olduğu, hem de Selçukluların çağrısı üzerine aradaki anlaşmazlıkları bir tarafa bırakıp vatan savunmasına verdiği destek ortaya koyulmaya çalışılmıştır.

Türkler, anavatanları olan Orta Asya’dan farklı zamanlarda sayısız göçler yapmıştır. Bu akınların bir safhasını oluşturan Anadolu muhaceretinde Türklerin amacı, Anadolu’yu yağmalamak değil; bu toprakları kendilerine vatan yapmaktır. XII. asırdan itibaren Avrupa kaynaklarında Anadolu’nun “*Türkiye*” olarak geçmesi, Anadolu’nun artık bir Türk yurdu olduğunun en önemli göstergesidir.

Haçlı Seferleri, XI. yüzyılın sonlarında, Avrupa’nın Kudüs’ü kurtarma sloganıyla Türkleri Anadolu’dan atmak ve bütün yakın doğuyu ele geçirmek için başlattığı siyasi amaçlı askeri seferler bütünüdür. Haçlıların 1096’da başlayan Anadolu yürüyüşü, 10 Mart 1098 Urfa Haçlı Kontluğu’nun kuruluşu ile devam etmiştir. Haçlılar 20 Ekim 1097’de Antakya önlerine gelmiştir. 7 aylık direnme sonunda bir ihanetle 1098 yılında Antakya Haçlıların eline geçmiştir. Haçlıların yolculuğu, yola çıktıktan üç yıl sonra, 15 Temmuz 1099’da Kudüs’ün zaptı ile son bulmuştur.

Danişmendlilerin Haçlılarla karşılaşması, ilk kez 1 Temmuz 1097’de Eskişehir savaşında olmuştur. Kılıç Arslan, Haçlı seli karşısında, Danişmendli Gümüştekin ile Kayseri Selçuklu Beyi Hasan Bey’i yardımına çağırmıştır. Bu savaştan sonra yıllarca devam eden Haçlı saldırılarında Danişmendli beyleri Haçlılarla defalarca karşı karşıya gelir. Anadolu

topraklarının savunulmasında her zaman yer alan Danişmendliler, özellikle 1101 yılı Haçlı ordularına karşı yapılan mücadelelerde Danişmendli Beyi Gümüş Tekin'in idaresinde büyük bir rol oynamıştır. Batılılar için tam bir hezimetle sonuçlanan 1101 yılındaki Haçlı hareketi, bütün Haçlı Seferleri dönemini etkileyen büyük bir öneme sahiptir.

Emir Gazi'nin 1131'de çıktığı Çukurova seferi sonunda, Ermeni hâkimi I. Leon haraç vermeyi kabul etmiştir. Emir Gazi'nin Haçlılar ve Ermeniler karşısında kazandığı zaferler, Türk-İslam dünyasında takdirle karşılanmıştır. Melik Muhammed, 1139'da Çukurova'ya sefer düzenleyip Feke ve Gabon gibi bazı kaleleri ele geçirmişti. Selçuklu Sultanı ile Danişmendli Yağıbasan, Ermeni prensinin Türkiye Selçuklu Devleti'ne de saldırılarda bulunması üzerine, harekete geçer; fakat Toros'un itaatini bildirmesi ile savaşılmadan geri dönülür. II. Haçlı Seferi esnasında, Urfa Haçlı Kontu II. Joscelin'in Türkler tarafından esir alınmasından sonra, Aynüddeve ile Artuklu Kara Arslan, Haçlılara ve Ermenilere karşı birlikte harekete geçmiştir. Adıyaman, Palu, Kâhta ve Gerger ele geçirilmiş ve pek çok esir alınmıştır (1151).

Danişmendliler, Haçlılara ve Ermenilere karşı verdikleri bu mücadele ile Anadolu'nun Türk vatanı haline gelmesinde tarihi bir rol oynamıştır.

Anahtar Kelimeler: Haçlı Seferleri, Danişmend Gazi, Emir Gazi, Bohemond, Kılıç Arslan

ABSTRACT

CANATAN, Emrah. "Danishmends-Crusader Relations", Master's thesis, Ankara, 2011.

One of the harshest land defences of Turkish history was given against the Crusaders. But it wasn't given much importance on Danişmentliler's role in this struggle. In our paper we both tried to be closely acquainted with "*Danişmendliler*" and put forward their support in land defence upon Seljuks' call by setting aside the conflicts between each other. Countless times, Turks had immigrated from their homeland, Central Asia in different times. In Anatolian migration which forms a phase of these incursions, Turks' objective was not to loot Anatolia but to settle there as their land. From the beginning of twelfth century, in European sources Anatolia's name was stated as "*Türkiya*" and it is an important indicator showing that Anatolia was a Turkish country now. With the motto of rescuing Jerusalem, The Crusades were started by Europe at the end of eleventh century. It was a military chain of cruises which had a political objective to get Turks out of the Anatolia and capture the whole Near East. Crusaders' Anatolian walk which began in 1096 continued with the foundation of the County of Urfa Crusade on 10 May 1098. Crusaders came to Antakya fronts on 20 October 1097. After seven months of resistance Antakya was gotten by Crusaders because of a betrayal in 1098. Three years after setting out, Crusaders' travel ended with the capture of Jerusalem on 15 May 1099.

The first encounter of Danishments with the Crusaders was the Eskişehir Battle on July 1, 1097. Kılıç Arslan invokes the help of Hasan of the Kayseri Seljuk Lord and Danishmend Gümüştekin against the Crusade flood. With this the repeated attacks continued for years after the war, Danishmend lords repeatedly confront crusaders. Danishments, who always take part in the defense of Anatolian territory, played a major role in the administration of lord Gümüştekin especially in the struggles against the

armies of the crusade in 1101. For Westerners, crusader movement in 1101 resulted in a complete rout which has a great importance affecting the whole period of the crusades. At the end of 1131 Cukurova expeditionary by Amir Ghazi, the Armenian ruler Leon agreed to give tribute. Amir Ghazi's victories won against the Armenians and Crusaders were appreciated in the world of Turk-Islam. Malik Muhammad seized some of the forts, such as Gabon and Feke at the end of an expeditionary to Cukurova in 1139. Seljuk Sultan with Danişmendli Yağbasan acted against the attack of Armenian prince to Turkey Seljuk state. But with the Taurus's obedience to report, they returned without a fight. During Crusade expeditionary II. Urfa crusader Joscelin II's receipt as a prisoner by the Turks, Artuqid Kara Hasan with Aynüddeve take action together against the Crusaders and the Armenians. Adiyaman, Balı, and Gerger Kahta were captured and many prisoners were taken (1151).

Danishments played a historic role in Anatolian's becoming Turkish homeland by giving the struggle against the Crusaders and the Armenians.

Key Words: Crusades, Danishmend Ghazi, Amir Ghazi, Bohemond, Kilij Arslan